

MÁTYÁS KIRÁLY

MAGYAR DIPLOMATÁI.



IRTA

FRAKNÓI VILMOS.



BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM RÉSZVÉNY-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1898.

REV. J. H. D. - 1871

1871

1871

1871

1871

MÁTYÁS KIRÁLY MAGYAR DIPLOMATÁJÁNA

Hunyadi Mátyás egyaránt nagy volt mint hadvezér és mint államférfiú. Nagysága nemcsak egyéni tehetségeinek és akaraterejének kivételes arányaiban nyilvánlik; hanem a történelem kimagasló alakjainak osztályrészét képező abban a jellemző képességben is, hogy eszméi valósítására, tervei kivitelére, nemzete körében a szükséges eszközöket megtalálja, kifejleszti és alkalmazza.

Történelmünk egy korszakában sem volt hazánk termékenyebb kiváló egyénében, mint Hunyadi Mátyás alatt, kinek háború és béke idején kifejtett erőfeszítéseiben a siker tényezői voltak, dicsőségének részesei lettek.

Ekkor nem érdemesítettük őket kellő figyelemre. A nap fénye mellett a csillagok ragyogása is elhalványodik. Mindazáltal méltók, hogy emlékeket föllevenítsük. Ezt szándékozom megkísérteni Mátyás magyarországi származású diplomatáinak megismertetésével.

Legelső helyen azt a két diplomatát mutatom be, a kiknek egyéniségéről és működéséről eddig oly keveset tudunk, hogy a XV. század politikai és irodalmi történetének legalaposabb művelői: a német *Reumont Alfréd* és a magyar *Ábel Jenő* a kettőt egy és ugyanazon személynek tartották, a rájuk vonatkozó részleteket egy életrajz keretébe foglalták össze; ¹⁾ a mely tévedést az magyarázza meg, hogy rólok házagos ada-

¹⁾ Reumont Alfréd: Di tre prelati ungheresi menzionati da Vespasiano Bisticci. (Florenz, 1874. Archivio Storico Italiano. III. Serie, XX., Volume. 295—314.) — Ábel Jenő: György kalocsai érsek. (Budapest, 1880. Egyetemes Philologiai Közlöny. 32—44.)

tokkal rendelkeztek, családi nevüket sem ismerték. Ellenben e sorok íróját a kutatások véletlen szerencséje abba a helyzetbe hozta, hogy mindkettőnek életpályájára világosságot áraszthat.

I.

Kosztolányi György.

Kosztolányi György mind a saját, mind a mások irataiban következetesen a *Georgius Polycarpus* nevet viseli. Kivételt egyetlen oklevél képez: IV. Sixtus bullája, melyben egyházi javadalmat adományoz részére. Ez »*Georgio Polycarpo de Kostolan*« »Kosztolányi György Polikárphoz« van intézve.

Ugyanezen pápának egy másik bullája, mely Kosztolányi Miklós esztergom-megyei clericushoz van intézve, megemlíti, hogy ez Polikárp-Györgynek öccse, és az ő nemes származását is kiemeli.¹⁾ Ebből kétségtelenül kitűnik, hogy mindketten a bars-megyei Nemes-Kosztolányban birtokos régi Kosztolányi család sarjai voltak.²⁾

Téves tehát a régibb íróknak az a föltevése, hogy György olasz volt,³⁾ és szintűgy e sorok írójának az a combinációja is, hogy Görögországból származott.⁴⁾

Első ízben 1453-ban olasz földön találkozunk vele Ferrara városában. Ide a veronai *Gvarino* híres humanista-iskolájának vonzó ereje a művelt Európa minden részéből gyűjtötte össze a tudománykedvelő ifjúságot, mely a latin és görög irodalom ismeretét alaposan elsajátítani, a klasszikai ékesszólás és költészet titkaiba behatolni vágyott. *Zrednai Vitéz János* váradi püspök ide küldötte ki unokaöccsét, *Csezmiczei Jánost*, ki mint latin költő Janus Pannonius írói névvel világhírű lett, és egy *Simon* nevű tanulót, kinek sem családi nevét, sem későbbi életviszontagságait nem ismerjük.⁵⁾

¹⁾ Ezt a két oklevelet alább ismertetjük.

²⁾ Nagy Iván. Magyarország családai. VI. 285.

³⁾ Kaprinai István: *Historia Diplomatica*. II. 75. — Gróf Teleki: *Jani Pannonii opera*. II. 239.

⁴⁾ Mátyás király külügyi levelei. II. Bevezetés. XX. lap. — A magyar nemzet története a Hunyadiak és Jagellók korában. 543. A combináció nemcsak a görög hangzású (*Polycarpus*) névre, hanem egy kiváló görög humanistával való rokoni kapcsolatra, (melyről alább szólnunk) támaszkodott.

⁵⁾ Vitézhez írt levelei egyikében *Simon de Ungaria* nevezi magát.

György-Polikárp velök egy időben tartózkodott Ferrarában. Janus Pannoniusnak tanulótársa volt; ¹⁾ Simont pedig a latin klasszikusokban oktatta. Vajjon mint rendes tanár volt-e alkalmazva Gvarino iskolájában, vagy pedig mint előhaladottabb tanuló adott a kezdőknek díjért leczkéket: nem dönthetjük el. Vitéz, mihelyt arról értesült, hogy egyik védenczének oktatásával foglalkozik, nem késett őt is nagylelküségében részesíteni.

Mindezt maga György tudatja velünk, abban a levélben, a mit 1453. deczember 2-ikán Ferrarából a váradi püspökhöz intéz. Mentegetődzik azért, hogy ekkorig nem írt néki, ámbar többen bátorították; nem akart a magas állású, sokfelé elfoglalt főpapnak alkalmatlankodni; de ha tőle fölhatalmaztatik, örömmel fogja ezentúl leveleivel fölkeresni. Most kijelenti, hogy szavakkal nem képes kifejezni, mennyire lekötelezettnek érezi magát. Azután értesíti, hogy Simon, kinek ő most Virgiliust magyarázza, tanulmányaiban nagy szorgalmat fejt ki, és bizonyára tudós férfivá fog fejlődni. »Jánosod (Csezmiczei János) felől pedig tanácsosabb hallgatnom, mint röviden írnom. Az ő szerencsés alkotású elméjénél nagyobbbat, jelesebbet a természet nem szülhetett.«

Már néhány hónappal ezen levél megírása előtt, Simon humanista-tulzással tolmácsolta volt György háláját a közös pártfogónak. »Tudd meg, — írja — hogy György-Polikárp, az isteni jótéteményekért, a mikkel elhalmoztad, örök háláját fejezi ki méltóságodnak. Ismételni szokta: hogy ha teljes élete egész szolgálatát egyedül neked szentelné is, ezzel sem róhatná le azt, a mivel néked tartozik.« ²⁾

György a következő éveket szintén Ferrarában töltötte,

(A levelet alább idézzük.) Ferrarából a bolognai főiskolára ment, hol 1458. deczember 5-ikén tette le a jogtudóri vizgát. (Az egyetem anyakönyve Bolognában.) Valószínű, hogy kevéssel utóbb kora halál ragadta el. (Kétségtelen, hogy nem azonos Trevisoi Simon esztergomi kanonokkal ki Mátyás király uralkodása elején diplomatai küldetésekben járt el mint patrasi érsek 1482-ben Rómában halt meg, és kinek életrajza e sorok írójától a Századok 1896-ik évfolyamában jelent meg.)

¹⁾ Ezt maga Janus Pannonius említi, alább idézendő levelében.

²⁾ Ezt a két levelet föntartotta a müncheni királyi könyvtár 8482. számú, XV. századbeli papir-codexe, mely humanista-iratok gyűjteményét foglalja magában.

hol olasz ifjakat is oktatott. Ezek sorába tartozik Piccolomini Ferencz, *Piccolomini Enea Silvio* sienai püspök, császári kancellár, a későbbi II. Pius pápa unokaöccse.

György ezt a körülményt kizsákmányolva, 1455-ben növendékének már akkor is hatalmas nagybátyját fölkereste levelével, és felajánlotta neki szolgálatát, a mire helyzetében beállott bizonyos kedvezőtlen fordulat kényszerítette.

Enea Silvio, ki úgy látszik, Györgynek előbb hírét sem hallotta, ámbár ekkortájt a német-ujhelyi fejedelmi congressuson túlon-túl el volt foglalva: kimerítő és szíves feleletre méltatta az ismeretlent, a ki ezt a kedvezést bizonyára azzal érdemelte ki, hogy levelének irálya és tartalma lelki rokonnak mutatta be.

»Köszönöm — írja Enea Silvio — hogy hozzám fordúltál. Tudományban és szívességben bővelkedő leveledet gyönyörködve olvastam; sorsod mostohasága pedig megihatott, a nélkül, hogy meglepett volna. A jók és tudósok rendszerint kemény tusát vívnak a sorssal, a mely azonban tőlök csak azt veheti el, a mi tulajdonát képezi: az aranyat és ezüstöt, a vagyont és életet; ellenben a jók szelleme fölött nincs semmi hatalma. A magasztalások, a mikkel engem elhalmoztál, nem illetnek meg. Ismerem tökéletlenségemet, és a mikor rólam van szó, inkább magamnak, mint másoknak kell hitelt adnom. A mit öcsém felől írsz, elhiszem; ámbár arról sem Ferencz öcsém, sem Jakab testvérem, sem bárki más nem értesített. Szolgálatkészségedért elismeréssel adózom, irántam tanúsított jóakarated és öcsémmel való fáradozásod hálára köteleznek. Ha segítségemre lehetek, mindig számíthatsz rám; óhajtásaidat, a mennyiben tehetem, készséggel fogom teljesíteni. Azonban mostani kérésed, hogy magamhoz vegyelek, nem időszerű; a császári udvarban nem is találhatnál hozzád méltó helyet. Magam sem maradok itt soká. Készületeket teszek a hazatérésre, és környezetem már is számosabb mint kívánom. Nézetem szerint, helyesebben jársz el, ha a magyar királynál, vagy az udvarához tartozóknál keressz állást. Ebben az ügyben a váradi püspökhöz, a legtudósabb és legjobb főpaphoz for-

dúlhatsz pártfogásért. Ha közbenjárásommal használhatok neked, felszólításodra kérésedet szívesen teljesítem. Éljd boldogul!«¹⁾

Követte-e György a sienai püspök tanácsát, nem tudjuk. A következő három esztendőben nem találjuk nyomát. 1458 nyarán tűnik fel újból. Mátyás királynak egy oklevele alatt ezt a jegyzést találjuk: »Lecta Geor. Polycar.« — »Olvasta György-Polikarp.«²⁾ Ekkor tehát már királyi szolgálatban állott, és mint titkár, a cancelláriában volt alkalmazva,³⁾ a hol kétségkívül Vitéz János nyitott neki tért tehetségei érvényesítésére.

Tekintélyét, a mit tudományával és irányával magának kiküzdött, bizonyára jelentékenyen növelte Piccolomini Enea Silviónak éppen ekkor történt fölmagasztaltatása a pápai trónra, és tanulótlársának, Csezmiczei Jánosnak 1459 elején kineveztetése pécsi püspökké.

Nem lehet tehát meglepő, hogy fontos diplomatiái küldetéssel bízott meg; aminthogy ebben a korban más udvaroknál is a magas állás és előkelő származás hiányát elfeledtették a humanista műveltség és ékesszólás előnye.

Az 1460-ik év elején II. Pius pápához küldetett, ki ekkor Mantuában congressust tartott, hogy a törökök ellen rég tervezett nagy támadó hadjáratot előkészítse. Négy magyar követ vett részt ezekben a tárgyalásokban. Mindazáltal Mátyás király a helyett, hogy ezeknek útján közölje a törökök fenyegető készülleteiről vett híreket és a saját terveit, czélszerűnek látta ezt az előterjesztést Györgyre bízni. Mikor a királyi követ olasz földre érkezett, a pápa a mantuai congressust már bezárta volt (1460. január 19-ikén), és Sienába utazott, hol több hetet töltött. Itt, január utolsó napjaiban fogadta Györgyöt, és február 2-ikán a királyhoz írt következő levéllel bocsátotta vissza:

»Kedvelt fiunk György-Polikarp, fenséged megbízó levelével ellátva, jött hozzánk, és a török ügyben rábízottakat

¹⁾ A Némétújhelyt 1455 ápril 15-ikén kelt levél a bolognai egyetemi könyvtár egyik codexében találhatók. Fordítását közli Abel i. h.

²⁾ Az 1458 augusztus 20-ikán kelt királyi oklevél az országos levéltárban.

³⁾ A velencei senatus 1462 márczius 29-ikén a »secretarius regie maiestatis« czímmel jelöli. Diplomáciai Emlékek. I. 128.

előterjesztette. Buzgón és híven járt el megbízatásában, a jó szolgálta kötelességeiből semmit sem mulasztott el. Előadásának minden egyes pontjára adott válaszunkat tőle és magyarországi legátusunktól, kinek tüzetesen irunk, fenséged meg fogja érteni. Kérjük fenségedet, hogy eddigi fáradozásai és dicséretesen bebizonyított állhatatos kitartása után, most, mikor jobb jövő kilátásai biztatnak, ne csüggedjen. Ugyanis, a mennyiben a jövő nyár folyamán nagyobb mérvű hadi-intézkedéseket nem tehetnénk, a mire nézve nem esünk kétségbe, Isten segítségével gondoskodni fogunk, és ígéretet is teszünk, hogy rövid idő alatt negyvenezer aranyat küldünk a legátus kezeihez. Ez a segítség fenségedet képessé fogja tenni, hogy a törökök részéről netán fenyegető veszélyt elhárítsa. Nem kételkedünk, hogy fenséged napról-napra nagyobb segítségben részesülván, örvendeni fog annak, hogy állhatatosságában nem ingadozott.«¹⁾

A következő (1461) év elején a török ellen indítandó hadjárat ügyének tárgyalása végett a német választófejedelmek Nürnbergben gyűlést tartván, Mátyás király szintén Kosztolányi Györgyöt küldötte hozzájuk, azzal a megbízással, hogy őket áldozatkészségre serkentse, és a császárral fenforgó viszályok kiegyenlítése végett közbenjárásukat kérje ki.²⁾

Ezen feladatát február 13-ikán tartott beszédeivel oldotta meg.

Abból indul ki, hogy a kereszténység megoltalmazásának kötelessége az összes keresztény fejedelmekre háramlík ugyan; de Magyarország királyai e tekintetben mindig olyan buzgóságot fejtettek ki, hogy a mikor a szomszéd keresztény uralkodókkal békében éltek, a törökök előnyomulását maguk tartóztatták föl. Magyarország jelenlegi uralkodóját ugyanezen buzgóság lelkesíti. Azonban a törökök hatalma most már annyira megnövekedett, hogy velök szembeszállani magára hagyatva nem képes. Már Zsigmond császár súlyos vereséget szenvedett tőlök; ámbár úgyszólván az egész keresztény világ szövetségben

¹⁾ A levél több helyen ki van adva. Legutóbb: Monumenta Vaticana Hungariae. I. sorozat. VI. 13.

²⁾ Müller. Reichstagstheatrum. II. 12.

állott vele. Azóta pedig a törökök a görög birodalomnak és sok más országnak uraivá lettek.

Minél nagyobb a veszély, — így folytatja — annál nagyobb buzgóságot kell elhárításában kifejtteni. Konstantinápoly eleste bizonyítja, hogy a hanyagság milyen súlyos következményeket von maga után. Ha Magyarország a törökök hatalmába kerül, többé egy nép sem bír nekik ellenállani. Ezért már Hunyadi János ismételten fordult segítségért a keresztény fejedelmekhez, kik ígéreteket tettek, de ezeket nem teljesítették; ennek daczára csüggedetlenül folytatta erőfeszítéseit, és dicső pályáját Nándorfehérvár fölszabadításával zárta be. A császár volna első helyen hivatva arra, hogy a kereszténység oltalmáról gondoskodjék; de ő semmit sem tesz, sőt mások elé is akadályokat gördít. Ugyanis, ámbár Magyarország rendei egyértelemmel Mátyást választották meg királyuknak, és tisztelettel, szeretettel környezik: a császár, féktelen hatalomvágy sugallatait követve, ellene támadott, hadaival kegyetlenül pusztíttatja az országot; és jogtalanul visszatartván a szent koronát, az ország belső viszonyainak megszilárdulását hátráltatja.

Ha tehát a választó fejedelmek azt kívánják, hogy a magyarok a törökök ellen küzdjenek, s ne a császárral háborúskodjanak: bírják rá a császárt, kössön békét, adja át a koronát, bocsássa vissza a mit Magyarország területén elfoglalt. Mihelyt ez megtörtént, a magyar király, ha kellő támogatásban részesül, a hitetlenek ellen fog fordulni. Ellenkező esetben Istent és az egész világot hívja föl tanuk gyanánt, hogy kényszerítik békét kötni a törökökkel; mert hiú ígéretekben bízva, országát végső veszedelemnek nem teheti ki.¹⁾

A választó fejedelmek, az ékes beszéd meghallgatása után, abban állapodtak meg, hogy közelebb Frankfurtban újból gyűlést tartanak, s arra a császárt is meghívják.²⁾

Az 1462-ik év elején Mátyás király, az oláh vajdától segítségül hivatván, el volt határozva, hogy tavasz nyíltával

¹⁾ A beszéd szövege a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának 210. lat. 8-rét jelzetű XV. századbeli codexében.

²⁾ Müller i. h.

seregét a törökök ellen vezeti. Evégből, pénzsegély kieszközlése végett, a pápához és a többi olaszországi fejedelmekhez követet küldött.¹⁾ Ujból Kosztolányi Györgyre ruházta a küldetést.²⁾

Márczius 21-ikén érkezett a követ Velenczébe.³⁾ A senatus elé bocsáttatván, hosszú beszédben szólott a törökök gyűlöletéről és álnok terveiről, a miket a kereszténység ellen táplálnak. Magyarország — ugymond — válságos helyzetben van; mert míg egyrésről a török becsapásoktól sokat szenved, másrésről ellene a császár igazságtalan háborút visel. A király ismételten kért segítséget a pápától, de jó szóknál egyebet eddig nem kapott. Ennek daczára, a velencei senatus rábeszélésének engedve, szeretetére és jóindulatára támaszkodva, közbenjárásában bízva, a pápához küldötte őt; utasítván, hogy mindenben a senatus tanácsa szerint járjon el.⁴⁾

A következő audientia alkalmával részletekbe ment át. Kifejtette, hogy ha nagy támadó hadjárat megindítása tervezetnék, hatvanezer, vagy legalább negyvenezer katonára van szükség. A sereg zsoldjáról a keresztény hatalmaknak csak hat hónapon át kellene gondoskodniok; később a sereg maga tartaná fönn magát az ellenség területén. A mennyiben ez a nagy támadó hadjárat nem létesülne, a nyár folyamán várható török támadás ellen is a király csak úgy védelmezheti meg országát, ha a keresztény hatalmak pénzsegélyben részesítik.⁵⁾

Előterjesztéseire a választ a senatus márczius 29-ikén állapította meg.

¹⁾ A magyarországi velencei követnek 1462. márczius 4-iki jelentését resumálja a dogé a márczius 20-ikán a pápához írt levelében. Dipl. Eml. I. 121.

²⁾ Követségéről, mint látni fogjuk, több diplomatiiai irat szól. De egyik sem nevezi meg. »Magnificus«, »Spectabilis« czímmel ruházzák föl, a mi azt bizonyítja, hogy világi úr volt; egy helyen »secretarius regie maiestatis« czímeztetik. Ő maga a velencei senatus előtt tartott beszédében utal arra, hogy (»rursum«) másodízben küldetik Rómába. Hogy Kosztolányi György volt ez, kétségtelenné teszi a pécsi püspöknek a velencei dogéhoz írt, alább idézendő levele.

³⁾ Ezt tudjuk a dogének márczius 30-ikán a pápához írt leveléből. Dipl. Eml. I. 128.

⁴⁾ A senatus márczius 29-iki végzésében a követ beszédét resumálván, említi, hogy azt »multa prudentia et elegantia« jellemzi.

⁵⁾ Ez az előterjesztés is az idézett végzésben van resumálva.

Ebben a magyar követ beszédének formai szépségét, előterjesztésének okosságát dicséri. A király szeretetének és jóakaratának nyilatkozatáért köszönetet mond, és biztosítja őt, hogy a köztársaság azt a jóakaratot és szeretetet, a mit Hunyadi János iránt táplált, be akarja bizonyítani királyi fia iránt is. Magyarország szenvedései és szorongattatásai iránt mindig mély részvéttel viseltetett. Ezért azon volt, hogy a pápát a kereszténység és névszerint Magyarország megoltalmazása érdekében tevékeny fellépésre készítse, s felajánlotta neki hajóhadának közreműködését; egyszersmind azt a javaslatot terjesztette eléje, hogy míg a támadó hadjárat létrejő, Magyarország megoltalmazására az összes olaszországi államok 12000 arany forintnyi havi segélyt szavazzanak meg. Előterjesztései a legkedvezőbb fogadtatásra találtak a pápánál, ki azon fáradozik, hogy a császár és a magyar király között békeséget hozzon létre; egyúttal a támadó hadjárat létesítése iránt több hatalmas uralkodóval tárgyalásokat indított meg. Ennélfogva a senátus azt a meggyőződését fejezi ki, hogy a magyar követ a legalkalmasabb időpontban érkezik Rómába, és ott igyekezeteivel biztos sikerre számíthat.¹⁾

Ezen utóbbi nyilatkozat nem volt üres frázis. Néhány nappal előbb vette volt a doge, titoktartás kötelezettsége mellett, II. Pius pápa bizalmas üzenetét, hogy személyesen fog a török ellen indítandó hadi vállalat élére állani, és ezen merész ténnyel a szűkkeblű és közönyös fejedelmeket példájának utánzására kényszeríti.²⁾

Kosztolányi György, ki ápril első napjaiban utazott el Velenczéből,³⁾ csakugyan sikerrel járt el küldetésében Rómában is. A pápa elfogadta a signoria javaslatát, a Mátyás részére biztosítandó 12000 forintnyi havisegély tárgyában, a melyhez maga 2000 forintot ajánlott; egyúttal Kosztolányit, pápai nuntius kíséretében, az olaszországi fejedelmekhez és köztársas-

¹⁾ A válasz szövege: Dipl. Eml. I. 125—8.

²⁾ A doge 1462. márczius 19-ikén kelt válasza a pápa sajátkezű levelére. Ugyanott. 119.

³⁾ A doge május 5-ikén római követéhez intézett jegyzékében említi, hogy a magyar követ elutazása óta »egy hónap múlt el.« Ugyanott. 135.

ságokhoz küldötte, hozzájárulásuk kieszközlése végett. Ezek június első napjaiban keltek útra.¹⁾

Ezalatt Mátyás, még mielőtt Kosztolányi római küldetésének eredménye felől jelentést kaphatott, május hónap folyamán, a keletről érkezett fenyegető hírek hatása alatt, főudvarmestere, Vezsényi László személyében új követet küldött Velenczébe és Rómába. Majd, a mikor június végén a pápa elhatározásáról értesült, ezzel elégtelen lévén, Kosztolányit utasította, hogy az olasz hatalmasságokhoz ne menjen, hanem azonnal térjen vissza Magyarországra.²⁾

Ez az utasítás elkésve érkezett Rómába; Kosztolányi akkor már, a melléje rendelt pápai követtel, útban volt az olasz hatalmasságokhoz. Utjukról az emlékek nem szólnak. Valószínűleg Flórenczben, Ferrarában, Milánóban jártak. Augusztus első napjaiban Velenczébe érkeztek. A jelentés a mit itt eddigi fáradozásaik eredménye felől bemutattak, nem hángzott kedvezően. A doge megütközéssel vett tudomást arról, hogy az olasz hatalmasságok milyen csekély ajánlatokat tettek. Ellenben a velencei signoria, mely előbb azt határozta el, hogy a havi 12000 forintnyi segély negyedrészt vállalja magára, most késznek nyilatkozott ajánlatát megkétszerezni, ha a többi hatalmasságok is a megajánlott járulékokat fölemelik.³⁾

Kosztolányi Velenczében találkozott Vezsényivel, ki Rómából visszatérvén, azt a tudósítást hozta, hogy a pápa az ígért havi segély mellett a maga költségén ezer lovast fog Mátyásnak rendelkezésre bocsátani.⁴⁾

Mind a két magyar követ valószínűleg együtt tért vissza, augusztus végén Magyarországra.

¹⁾ A doge jegyzéke római követéhez 1462. június 3-ikán. A doge válasza Vezsényi László magyar követ előterjesztésére június 16-ikán. A pápa levele a milánói fejedelemhez július 18-ikán. Ugyanott. 137, 153, 165.

²⁾ Mátyás a Kosztolányihoz intézett jegyzék utóiratában ezt az utasítást akképen módosította, hogy a velencei köztársaság kormányának nézetétől tegye függővé, vajjon Rómában maradjon, avagy Magyarországra visszatérjen. A jegyzék tartalmát ismerteti a doge 1462. július 19-ikén római és magyarországi követeihez intézett jegyzékében. Ugyanott 160, 162.

³⁾ A doge levele a pápához, 1462 augusztus 8-ikán. Ugyanott, 176.

⁴⁾ A pápa levele a milánói fejedelemhez, 1462 július 18-ikán. Ugyanott, 164.

Hogy Kosztolányi György Velenczében elismerést aratott diplomatiái működésével, arról tanúságot tesz egy velencei patricius Tonenzonio Rafael levele a pécsi püspökhöz, kinék válaszában a következő helyet találjuk: »A mit Polykarpusunk felől jelentettél, hogy dicséretesen és országunkra nézve hasznosan járt el nálatok küldetésében: szívesen hallom, készséggel elhiszem. Az ő erényeit és tudományosságát régtől fogva ismerem. Mindazáltal a ti tanúskodástoknak itt nagyobb értéke van, mint annak a magasztalásnak, a mely tőlem, iskolatársától ered.«¹⁾

Ilyen magasztalásokkal, barátja irányában nem fukarkodott a befolyásos államférfiú és az ünnepest költő. A követéséből hazájába visszatért humanistát ékes költői levélben hívta meg pécsi püspöki székhelyére:

Gratulor a terra salvum rediisse Latina,
 Numina nec votis surda fuisse tuis.
 Gratius hoc fiet, si nös Polycarpe revisas,
 Ni post tam longum, tam breve taedet iter.
 Quando ego te, tuta suspensus luce, tenebo,
 Narrantem vastae dura pericla viae?
 Quis status Ausoniae, quae sint ibi tempora rerum,
 Quas urbes, quales videris ipse viros?
 Quod si non fallit cupida spes irrita mentem,
 Tota tuo nobis pectore Roma venit!²⁾

Egyik epigrammja, mely Kosztolányihoz van intézve, szintén nem szűkölködik finom bókban. Tőle vett felszólításra válaszolva, megjegyzi, hogy mindig és bármilyen tárgyról még Polikarp sem képes jó epigrammot szerkeszteni.³⁾

Ezen célzásból következtethetjük, hogy Kosztolányi György nemcsak a latin prózának volt mestere, hanem a költői babérért is versenyzett. Ezt megerősíti Janus Pannoniusnak, 1465 végén, a Magyarországon időző Galeotti Marczius-hoz intézett levele, melyben félig komolyan, félig tréfásan írja:

¹⁾ A dátum nélküli levél kétségkívül 1462 szeptember 28-ikán iratott, a mely dátumot viseli a pécsi püspöknek a velencei dogéhoz írt válasza, Kosztolányi György által küldött levelére. (Koller. Historia Episcopatus Quinqueecclesiensis. IV. 97, 104.)

²⁾ Ad Polycarpum. — Opera. II. 140.

³⁾ A vatikáni könyvtár egyik codexéből közölte Abel i. h.

»Senki többé tőlünk ne várjon énekét, ne kívánjon szónoki művet, ne követeljen fordítást, ne szólítson föl levél fogalmazására: immár mindezekre képes vagy te és Polycarpus!«¹⁾

A befejező mondat arra látszik utalni, hogy Mátyás a fontos diplomatiái levelek szerkesztését, a mire előbb a pécsi püspököt szokta volt fölkérni, most Galeottira és Kosztolányira kezdette bízni.

Mindazáltal, ámbár ekképen tekintélyes állást foglalt el Györgyünk a királyi udvarban: több esztendőn át (1462 őszétől 1466 tavaszáig), nyomára nem akadunk a fönmaradt történeti emlékekben.

1466 június 10-ikén, Zrednai Vitéz János esztergomi érseknek, Nagyszombatból a pozsonyi tizedszedőkhöz intézett rendeletét György-Polikárp mint »titkár« ellenjegyzí.²⁾ Kétségkívül mint királyi s nem mint érseki titkár kísérte Vitézt, ki ekkor Podjebrád György cseh királylyal tárgyalásokat folytatott.

A következő (1467) év vége felé ismét diplomatiái megbízásokkal küldetett Mátyástól Olaszországba. Flórenczbe ment, a hol lépéseket tett, hogy Mátyás fölvétessék a ligába, melyet a pápa, a nápolyi király, a milánói fejedelem és a flórenczi köztársaság kötöttek Velenczé ellen.³⁾

Az 1468 nyarán Rómában találkozunk Györggyel, és pedig a szent-szék szolgálatában, mint »apostoli irnokkal« (scriptor litterarum apostolicarum). Így nevezi magát a II. Pál pápához intézett, július 30-ikán kedvezően elintézett folyamodásában, melyben panaszolja, hogy világi ember lévén, hivatalnok-társai vonakodnak őt a cancellariái jövedelmekben részel-

¹⁾ A dátum nélküli levél Kollernél. IV. 194.

²⁾ Az oklevél az országos levéltárban.

³⁾ 1467 december 28-ikán Florenczből Vespasiano Filippó értesíti a calabriai herceget, hogy a múlt napokban »qui e stato uno ambasciatore del re d'Ungheria a me assai noto, il cui nome é messer Giorgio Polycarpo homo letteratissimo e degno«; ez informálta őt az erdélyi lázadás elnyomásáról, a török békealkudozásokról, a magyar udvarnál Velencze ellen uralkodó ellenséges hangulatról. (Dipl. Eml. II. 336. Tévesen 1476-ra téve.) — 1468 márczius 26-ikán a milánói követ Velenczéből jelenti, hogy Mátyás a szent ligával egyezsége lépett Velencze ellen. Ugyanott, 176.

tetni, mert arra hivatkoznak, hogy azokra csak pap tarthat igényt. Mire a pápa elrendelte, hogy a fennálló szabályok ellenére, illetményeit rendesen megkapja.¹⁾

Arra a kérdésre, hogy miképen szánta el magát hazájának és Mátyás udvarának elhagyására, csak combinatióval felelhetünk, a mely talán kalandosnak is tűnhetik föl.

Egykorú emlékiratban olvassuk, hogy Trapezunti György híres görög humanista és pápai titkár fia, Trapezunti Jakab szintén pápai titkár, sógora volt Györgyünknek.²⁾ Nem tehető föl, hogy a Rómában lakó görög a magyar humanista nővérét bírta feleségül. Így tehát azt kell feltenni, hogy a magyar humanista házasságra lépett a Rómában lakó görögnek nővérével. Valószínűleg ez a házasság készítette őt arra, hogy szintén az örök városban telepedjék meg. Neje atyjának és fivérének pártfogása szerezhette meg részére azt a hivatalt, a melyre a képességet teljes mértékben bírta.

Ezzel a lépésével nem vonta magára Mátyás neheztelését; sőt ellenkezőleg bizalmának kiváló nyilatkozatával tisztelte meg őt a király: a szent-széknél teljes hatalmú ügyviselőjévé nevezte ki arra az időre, a mikor ott külön követe nincs.³⁾

Csakhamar újabb meglepő fordulat következett be életpályáján. Mint világi ember lépett a pápai szolgálatba,⁴⁾ és 1472 márczius 23-ikán IV. Sixtus pápa a Budai Andrásnak Rómában bekövetkezett halálával megüresedett veszprémi és székesfehérvári kanonokságokat adományozta neki.⁵⁾ Ahhoz,

¹⁾ Az 1463 július 3-ikán elintézett folyamodás a vatikáni levéltárban. (Regesta Supplicationum Pauli II. Annus IV. Vol. 857 f. 251.)

²⁾ Ez a körülmény vezette e sorok íróját korábbi munkáiban arra a föltevésre, hogy György-Polikarp görög nemzetiségű volt. — Marco Antonio Altieri római patricius említi, hogy Trapezunti András egy időben vesztette el fivérét, Jakabot és sógorát »misser Georgio Polycarpo suo cugnato quello scriptore et questo non tantum scriptore, ma degnissimo oratore di quel re d'Ungaria«. »Nuptiali.« Kiadta Rómában 1873 Narducci. 150 lap. Idézi Abel i. h.

³⁾ A dátum-nélküli királyi megbízólevél egy XV. századbeli formulás-könyvben van megerősítve. Kiadta Kovachich. Formulae solemnes styli. 561.

⁴⁾ Mátyás az imént említett megbízólevélben »egregius«-nak czímezi.

⁵⁾ »Magistro Georgio Polycarpo de Kostolan scriptori et familiari nostro.« A bulla a datariai regestákban a vatikáni levéltárban. (Annus I. Liber I. f. 154.) Budai András, Péter fia, jogtudor, veszprémi kanonok

hogy ilyen javadalmakat bírjon, nem kívántatott, hogy áldozár legyen; de föltétele volt: a kisebb egyházi rendek fölvétele és a nőtlen állapot. Így tehát nejének kimúlta vezethette az egyházi pályára.

Hivatalát a pápai cancelláriában évek hosszú során át megtartotta.¹⁾ Az 1481-ik év elején felkereste az örök városban egyik öcsce, Kosztolányi Mihály fia, Miklós, ki az ő pártfogásával, pápai közjegyző tisztét nyerte el,²⁾ melyet kétségkívül Magyarországon kívánt betölteni.

György ellenben nem hagyta el Rómát. 1489-ig a pápai bullák regista-köteteiben sűrűn találjuk nevét, melylyel a bullákat ellenjegyzi.

Halálának időpontját nem határozhatjuk meg. Teteme jelöletlen sírban nyugszik.

II.

Handó György.

Vespasiano Bisticci, a híres florenczi könyvkereskedő, ki a XV. század második felében Európa összes könyvgyűjtőinek szállított ékes kéziratokat, megírta az előkelő férfiak életrajzát, a kikkel üzleti összeköttetésben állott. Köztük három magyarországi főpap fordul elő. Ezek: Zrednai Vitéz János esztergomi érsek, Csezmiczei János pécsi püspök és Handó György kalocsai érsek.³⁾

A két előbbiről azt mondja, hogy »szláv« származású, (di natione schiavo) a mit az a körülmény magyaráz meg, hogy Slavonia területén születtek. Ellenben Györgyről kiemeli, hogy »magyar

1470 július 2-ikán kapott II. Pál pápától felhatalmazást, hogy tanulmányai végett Rómában vagy más alkalmas helyen időzhessék. (A datariai regestákban. Annus VI. Liber VI. f. 234.)

¹⁾ 1479 november 7-ikén kelt ítéletlevélben Kosztolányi György elmarasztaltatik, mivel a kitűzött határidőre a kir. személynek előtt, a hova birtokügyi perben megidéztetett, nem jelent meg. (A Kaprinai kéziratgyűjteményben. B. L. 83. A budapesti egyetemi könyvtárban.)

²⁾ Az 1481 február 1-én kelt bulla a vatikáni levéltár datariai regestáiban. Sixti IV. ann. X. lib. V. fol. 192.

³⁾ Az életrajz-gyűjteményt kiadta Mai bibornok a Spicilegium Romanum X. kötetében. (Róma 1825.) A három életrajzot magyar fordításban közölte Pulszky Ferencz 1873-ben. Budapesti Szemle III. 277—290

nemzetiségü« (*di nazione ungaro*); a miből azt kell következtetnünk, hogy a szoros értelemben vett magyar fajnak sarja volt, és hazánknak magyaroktól lakott részében született.

Családi nevét sem Vespasiano Bisticci, sem más történetíró nem jegyezte föl. Hivatalos iratokban rendszerint csak keresztnévvel van jelölve. Négy oklevél képez kivételt: a pápai kincstár utalványa 1465-ből, György saját folyamodványa II. Pál pápához 1466-ból, Mátyás király rendelete 1476-ból, és IV. Sixtus pápa bullája 1479-ből.¹⁾ Mind a négyben *Handó*-nak neveztetik (*Georgius Hando*.) Ez a vezetéknév nem vet világosságot családjának lakóhelyére és rangjára. Mivel a latin szövegben neve előtt a »de« szócska nem áll, azt helynévnek nem tarthatjuk. Értelme és jelentése homályos. Hasonló hangzású magyar családi név csak egy, a *Kandó* ismeretes.

Györgyön kívül a Handó nevet XV. századbéli oklevelekben még csak *Gergely* váradi kanonok (1471)²⁾ viseli, ki valószínűleg testvéröccse volt. Éppen ez a körülmény, hogy Handó nevű világi férfiú nem fordul elő, arra utal, hogy Györgyünk szerény, talán szegény polgári családból származott. Ezt jelezi az a tény is, hogy családjá körén kívül álló főpap nagylelkűségének köszönhette iskolázását: Vitéz János váradi püspöknek, ki őt a páduai egyetemre küldötte, hogy ott a római és egyházi jogtudományban képezze ki magát. Mint a bölcsészet és a jogtudomány tudora tért vissza hazájába, hol Vitéz János udvaránál nyert alkalmazást.³⁾

A közélet terén első ízben az 1465-ik év elején találkozunk vele. Ekkor ugyanis a Beckensloer Jánosnak váradi püspökké neveztetésével megüresedett pécsi székesegyházi prépostságot nyerte el, a mely az ország gazdagabb javadalmaihoz tartozott.⁴⁾ Ugyanezen időben nevezetes diplomatiai külde-

²⁾ Ezen okiratokról a megfelelő helyeken szólunk.

³⁾ *Bunyitay*: A váradi egyházmegye 1896-ik Schematismusának történeti bevezetésében. — 1471 márczius 18-ikán Handó Gergely váradi kanonokhoz intézett pápai megbízóbullá a vatikáni levéltárban.

⁴⁾ Mindezt Vespasiano Bisticci elbeszéléséből tudjuk.

⁵⁾ György 1468 április 28-iki folyamodásában megjegyzi, hogy a prépostság jövedelme a 200 forintot meg nem haladja. Az 1479 február

tésben vett részt. Mátyás király Oszmicszei János pécsi püspököt és Rozgonyi János országbíróát Rómába küldötte, hogy az újon megválasztott II. Pál pápának az ország hódolatát mutassák be. Kiséretőknek tagja volt György prépost.¹⁾ Utjok Velenczén, Ferrarán, Flórenczen keresztül vezetett az örök városba. Fontos politikai tárgyalásaikkal fényes ünnepélyek és a tudományos körökkel való barátságos érintkezések váltakoztak. A pécsi prépost az ő világhírű főpapja mellett természetesen háttérbe szorult; de mégis magára tudta irányozni a figyelmet. Vespasiano Bisticci, a kivel Flórenczben találkoztak, följegyzi, hogy ekkor «György úrnak, dicséretre méltó tulajdonságai miatt, nagy híre lett».

Annyi bizonyos, hogy alkalmat talált a diplomatiái pályára való hivatottsága felől nemcsak főpapját, hanem uralkodóját is meggyőzni. Mikor visszaérkezések után néhány hónappal szükségesnek mutatkozott újból követet küldeni Rómába: ő rá esett a választás.

Ugyanis Oszmicszei és Rozgonyi a török ellen indítandó hadjárat tervét bemutatván a pápának, azt a választ kapták, hogy erre nézve elhatározását csak később, az év végén közölheti. Határozatainak átvétele, illetőleg megsürgetése végett küldötte Mátyás Rómába Györgyöt, kire »némely magánügy« elintézését is bízta.²⁾ Együttal meghagyta neki, hogy útközben a velencei senátus előtt jelenjék meg, és hadi segílyt igyekezzék kieszközölni.³⁾

A megbízóleveleket a király november 24-ikén Horvátországban állította ki, hol ekkor, a törökök ellen viselt hadjáratból visszatérve, időzött. Ott volt nála akkor *Lando Jero-*

elsején kelt pápai bulla szerint jövedelme nem több mint 170 forint. Ez a jövedelmi maximum tizedadó kivételével a XIV. században történt igen alacsony becsléseken alapúlt.

¹⁾ Ezt Vespasiano Bisticci említi.

²⁾ Mátyás királynak 1465 november 24-ikén a pápához és Carvajal hibornokhoz intézett megbízó levele: Mátyás király külügyi levelei. I. 122, 129.

³⁾ A dogéhoz és Aymo János patriciushoz intézett királyi levelek ugyanott. 128, 129.

mos cretai érsek, pápai legatus is, hogy tőle búcsút vegyen, és György préposttal együtt utazzék Velenczébe.¹⁾

Az indulásra készen állottak, mikor Rómából futár érkezett, a királyhoz intézett levéllel. A pápa ugyanis arról értesülvén, hogy Mátyás a török császárral békealkudozásokat kezdett, szükségesnek látta őt figyelmeztetni, hogy, mivel a szent-szék a törökök ellen közös erővel folytatandó hadjárat megindítását határozta el, most külön békét kötnie nem szabad.²⁾ Mátyás válaszáat erre a levélre kétségtáan György prépost fogalmazta. A klasszikai minták utánzására való törekvés nyilatkozik meg irányában.

»Már majdnem útnak indítottam követemet — úgymond — mikor megjött szentséged levele, melyben lebeszél arról, letilt attól, hogy békét kössek a törökökkel. Bevallom, hogy nem egy ízben s nem is egy oldalról igyekeztek engem rávenni, hogy magamat a béke megkötésére elszánjam; de ámbár a felajánlott békeföltételek tisztességesek és előnyösek, ámbár a hosszas fáradoalmak és nagy költségek terhe súlyosan nehezedik rám: nem határozhattam el magamat arra, hogy a háború fölött elsőbbséget adjak a békességnek, melyet a kereszténységre nézve veszélyesnek itélek. Ha pedig a szükség vagy fontos ok a béke fölkarolására indítana, sokkal jobban ismerem kötelességemet, semhogy az apostoli szék tudta nélkül egyességet kötnék. Szándékaim becsületességéről nem annyira szavak, mint inkább tettek tanúskodnak. Illő volna tehát, hogy az, kit mindennapi cselekvése igazol, gyanúsításoknak kitéve ne legyen. Most is, ha véleményemet kérdezik, nyíltan vallom: hogy inkább a háborút óhajtom, mint a békességet. Felfogásomban sok körülmény erősít meg, legfőképen az a reménység, a mit szentségedhez kapcsolok. Csak ha ez a reménység meghiusul, fogok fegyverszünetre vagy békekötésre gondolni. Ime tehát szentségednek rendelkezésére állok; a kereszténység buzgó oltalmazója gyanánt életemet és vagyonomat fölajánlom; csak el ne hagyjanak, és az elviselhetetlen

¹⁾ A milánói követ jelentése Velenczéből, 1465 december 28-ikán. Dipl. Eml. I. 382.

²⁾ A dátum nélküli levél *Telekinél*. Hunyadiak Kora. XI. 148.

terhet oszszák meg velem... A katolikus fejedelmek között a szent-szék parancsainak végrehajtásában senkitől sem engedem magam megelőztetni; csak szentségeden ne múlják, hogy engedelmeskedni parancsainak képessé váljak. Mert lehetetlenre senki sem kötelezhető; és másnak engedelmeskedni az, ki biztos vesztét előre látja, nem tartozik. Ha tehát szentséged nem akarja, hogy a hit ellenségeivel békét kössek, — tegyen képessé arra, hogy ellene háborút viseljek!«¹⁾

Ennek a levélnek az volt a föladata, hogy a török béke lehetőségét teljesen ki nem zárva, a pápára pressiót gyakoroljon, és György prépost előterjesztéseinek nagyobb súlyt kölcsönözzön.

A királyi követ, a pápai legátus társaságában, a zengi kikötőben hajóra szállván, december közepe táján érkezett Velenczébe. Itt a senátus előtt megjelenván, előadta küldetésének czélját: a pápától és a köztársaságtól olyan mérvű segítséget eszközölni ki, mely képessé tegye a magyar királyt arra, hogy a törököt megsemmisíthesse, országát és a kereszténységet tőle örök időkre megszabadíthassa.²⁾

A doge válasza, a senátus december 21-iki ülésében megállapított szövegben, így hangzott:

A magyar király követét, mind küldője iránt való tekintetből, mind pedig személyes kiváló tulajdonságaiért, a melyekről a pápai legátus is magasztaló módon nyilatkozott, szívesen látja. Küldetését Rómába helyesli; mert osztozik a király felfogásában, hogy vagy a jövő hadjáratra olyan rendelkezéseket kell tenni, melyek Magyarországot, a köztársaságot és az egész kereszténységet a fenyegető veszedelemtől és a folytonos szorongattatástól örökre megszabadítsák; vagy pedig »más eszközök fölhasználásáról« kell gondoskodni. A köztársaság az ellenség megsemmisítésére semmiféle áldozattól nem riad vissza; azonban ha a mostani állapot fönmarad, az eddigi költséget és haditerveket tovább viselni alig képes, s ha Rómában a kellő intézkedéseket nem teszik meg, kénytelen lesz a maga

¹⁾ A dátum nélküli levél Mátyás külügyi levelei. I. 125.

²⁾ A doge jegyzéke római követéhez, 1466 január 8-ikán. Dipl. Eml. I. 385.

megmentéséről másképen gondoskodni. Az elmúlt esztendőben a törökök nagy erővel törtek a velencei birtokokra, ezért a köztársaságnak súlyosabb terheket kellett viselnie, mint azelőtt; mindazáltal a királytól kért pénzsegély tekintetében azon lesz, hogy időről időre a viszonyok követeléséhez képest ő fel-ségét kielégítse.

Ezzel a válaszszal, mely a pénzsegélyt udvarias formában megtagadta, a pécsi prépost nem lehetett megelégedve. Egy második előterjesztésben hosszasan kifejtette, hogy Mátyás király az elmúlt esztendőben szintén nagy áldozatokat hozott; elvárhatja tehát, hogy a köztársaság régebben tett ígéreteit beváltva, hadak fizetésére segélyt nyújtson. Ennélfogva biztosan számít rá, hogy nem engedik őt kedvező válasz nélkül távozní.

Erélyes föllépése hatásos volt. A doge azt válaszolta, hogy ámbár a fenforgó körülmények között pénzt előteremteni nagy nehézséggel jár, azon lesz, hogy mikorra a követ Rómából visszatér, 10.000 ducátot adhasson neki át.¹⁾

Ekkor, az 1466-ik év első napjaiban, Handó György elutazott Rómába. Néhány nap múlva követte őt a köztársaságnak ~~a~~ szent-székhez küldött követe: Giustiniani Bernát.²⁾

Igyekezeteik, hogy a pápát a törökök ellen intézendő hadjárat érdekében tevékenységre, áldozatkészségre, serkentsék, nem voltak eredménytelenek. II. Pál erőfeszítései odairányultak, hogy első sorban az olaszországi hatalmasságok közreműködését biztosítsa. Azután az angol királyhoz és a burgundi fejedelemhez fordult. Majd azzal a tervvel foglalkozott, hogy II. Pius példáját utánózva, a keresztény uralkodókat congressusra hívja össze.³⁾

Egyúttal Mátyás királynak, a legsürgősebb védelmi intézkedések, a határszéli várak megerősítésének költségeire 10.000

¹⁾ Az 1466 december 21. és 29-ikén megállapított válaszok Dipl. Eml. I. 378, 9. Milánó velencei követe 1465 december 31. és 1466 január 8-iki jelentéseiben szól a pécsi prépost tárgyalásairól. Ugyanott. II. 47, 50.

²⁾ A részére 1466 január 8-ikán megállapított utasítás, ugyanott. I. 386.

³⁾ György prépost jelentése Velenczében, a doge alább idézendő válaszában resumálva. — A doge jegyzéke nápolyi követéhez 1466 június 23-ikán. (Kiadatlan.)

ducátot utalványozott a Medici bankháznál, mely ezen összegről kiállítandó váltókat Velenczében György prépost kezeihez volt átszolgáltatandó.¹⁾

A királyi követ május hó folyamán távozott Rómából.²⁾ Útközben újból megállapodván Velenczében, itt nem titkolta, hogy küldetése eredményével elégtelen. Az Angliában és Burgundban tett lépéseknek sikert nem jósolt. Az utalványozott segélyösszeget keveselte; nyíltan kijelentette, hoz az sokkal csekélyebb, semhogy elfogadásával uralkodóját a háború folytatására kötelezhetné, és a béke megkötésének eshetőségét kizárhatná; a miért is a Medici-ház váltóit átvenni habozott; ellenben feljogosítottnak tekintette magát azon nyilatkozatra, hogy akár háborúra, akár békekötésre határozza el magát Mátyás, a köztársasággal egyetértésben kíván eljárni.³⁾

Az előterjesztésére adott válaszban a doge helyeselte a magyar főpap nézetét, hogy Angliából és Burgundiából semmit sem lehet várni. Arra nézve, vajjon a tizezer ducátot a követ elfogadja-e vagy utasítsa vissza, határozott nyilatkozattól tartózkodott; azt mondotta, hogy a követ azt tegye, a mit »bölcsesége sugallatára« jónak lát. Mindazáltal nyíltan kijelentette, hogy mivel a pápától és a keresztény hatalmasságoktól legfőlebb jelentéktelen segély várható, mind Magyarország mind Velence érdeke a török császárral való békekötést követeli. Végül közölte, hogy a signoria az ígért 10.000 ducátot előteremtette, és a követ rendelkezésére bocsátja.⁴⁾

György prépost a két segély-összeggel június első napjaiban visszatért Magyarországra.⁵⁾

Eljárásával, magatartásával Mátyás teljesen meg volt elégedve. Jutalmul *alkanczellárrá* nevezte ki. A főkancellári

¹⁾ Az 1466 április 28-iki utalvány a »Pauli II. Cruciatá« című számadási könyvben, a római állami levéltárban.

²⁾ Itt időzése alatt maga számára azt a kedvezményt eszközölte ki, hogy a pécsi prépostság mellett még egy javadalmat bírha. Az 1466 április 25-ikén elintézett folyamodása a vatikáni levéltárban. Supplicationes. Pauli II. Vol. 823. f. 67. t.

³⁾ György prépost előterjesztését a doge válasza resumálja.

⁴⁾ Az 1466 június 2-ikán megállapított válasz, Dipl. Eml. II. 22. (Tévesen július 2-ra téve.)

⁵⁾ Elutazásáról a doge június 10-ikén értesíti magyarországi követét. Ugyanott, II. 20.

méltóság ekkor két főpap, Vitéz János esztergomi és Várdai István kalocsai érsekek között volt megosztva.

Az udvari kancellária ügyeinek tényleges vezetése az alkancellár kezeiben összpontosult. Mint ilyen ellenjegyezi György prépost Mátyás királynak 1466 december 30-ikán Podjebrád cseh királyhoz és 1467 január 22-ikén Viktorin cseh királyfihoz intézett leveleit.¹⁾ Hogy ezeket, gyakorlott humanista műveit, ő fogalmazta: aziránt nem merülhet föl kétség. Ugyanazon tollból származnak Podjebrádhoz és Viktorinhoz irt más királyi levelek is, melyeknek fönmaradt másolata alatt az ő nevét nem találjuk.²⁾

Ez a levelezés, mely a két szomszéd ország uralkodói között fenforgó érdek- és nézetellentétek áthidalására látszott hivatva lenni: ezt a czélt egyáltalán nem érhetette el. Ugyanis Mátyás király ekkor már el volt határozva arra, hogy a pápa felszólításának hódolva, a husszita cseh király ellen fegyvert fog. Ezzel a hadjáratral egyidőben képesnek tekintette magát a törökök ellen is háborút viselni, ha a pápától és a többi keresztény hatalmaktól elégséges segítségre számíthat; de a mennyiben erre nézve biztosítékot nem nyer, kész volt a törökökkel békét kötni.

Ezen két ügynek II. Pál pápával tárgyalása végett,³⁾ Mátyás az 1467-ik év elején Handó Györgyöt, ki mindkét ügynek legtitkosabb részleteibe be volt avatva, és intézésökben egyik bizalmas munkatársa volt, küldötte Rómába. A megbízólevelében, amit 1467 márczius 17-ikén a pápához intézett, kiemeli, hogy ámbár György prépost szolgálatára szüksége van, mégis a fenforgó ügyek súlya és fontossága miatt kész őt rövid ideig nélkülözni. Mivel pedig gyakorta volt alkalma az ő hűségéről és okosságáról meggyőződni, őt minden ügyre kiterjedő

¹⁾ »Ad mandatum domini regis, Georgius artium et decretorum doctor, vicecancellarius.« »Ad mandatum domini regis Georgius etc. vicecancellarius.« Mátyás külügyi levelei. I. 178, 181.

²⁾ Ezt a levelezést tüzetesen ismertettem a Mátyás külügyi levelei II. kötete élére helyezett bevezetésben. Az itt közlöttet e helyen ismételní, feleslegesnek látszott.

³⁾ A velencei senatus 1467 május 31-iki végzése világosan kiemeli, hogy ezen két ügy tárgyalása végett küldötte őt Mátyás Rómába.

teljes hatalommal ruházza föl. Végül kéri, hogy őt a pápa figyelmesen kihallgatva és kegyelmesen meghallgatva, mielőbb küldje vissza.¹⁾

György prépostnak ezen követségében kísérője volt *Grafeneck Ulrik* lovag, császári főkapitány, kit az 1466-ik év végén tartott nürnbergi gyűlés a törökök ellen szervezendő birodalmi haderő főparancsnokává jelölt ki, s így a nagy vállalat katonai részét illetőleg a szükséges fölvilágosításokat legjobban megadhatta.

Április közepe táján érkeztek Velenczébe. Együttes előterjesztésben közölték a signoriával uralkodóik és a német birodalom fejedelmeinek elhatározását, hogy a jövő tavaszra a törökök ellen hatalmas sereget állítanak síkra.

Válaszában a doge magasztaló kifejezésekkel szóltott ezen megállapodásról. Hangsúlyozta, hogy a köztársaság a törökök ellen szüntelenül harczol, és nagy áldozatokat hoz; azonban az olasz hatalmasságok támogatásban nem részesítik, sőt ezek közül némelyek a törököknek fegyvereket és egyéb hadiszereket áruba bocsátanak. Végül azt a reménységet fejezte ki, hogy a követek a pápánál előzékeny fogadtatásra és nagylelkű áldozatkészségre fognak találni.²⁾

György prépost ez után még több hétig maradt Velenczében, és május második felében ujabb, az előbbitől lényegesen eltérő előterjesztést tett a senátusnak. Előadta, hogy a török szultán Mátyással külön békét kötni hajlandónak nyilatkozott; de a király, korábbi megállapodásuk értelmében csakis a köztársasággal együtt, közösen megállapítandó föltételek alatt fog egyességre lépni; egyúttal titkos közlésben tudomására hozta a dogenak, hogy Mátyás nem emel kifogást az ellen, hogy a signoria külön békét kössön a törökökkel.³⁾

A doge nyilvánosan adott válaszában hálásan vette tudomásul Mátyás magatartását a török békeajánlatokkal szemben; a közös ellenség cselfogását látja abban, hogy külön akar velők

¹⁾ Mátyás külügyi levelei. I. 189. Ugyanott bíbornokokhoz intézett négy ajánlólevél. 190—2.

²⁾ Az 1467 április 21-ikén megállapított válasz ugyanott. II. 53.

³⁾ Az előterjesztést a doge resumálja válaszában.

egyezkedni; és mivel híre jött, hogy a szultán újabb támadást készít elő Albánia ellen, a köztársaság kormánya mindent meg fog tenni, hogy vele szembeszállhasson.

A titkos feleletben is azon nézetét nyilvánította, hogy a törökök »szemtelen követelései« a béke létrejöttére kevés kilátást nyújtanak; mindazáltal a signoria nevében köszönettel fogadja a fölhatalmazást külön béke kötésére, biztosítván a királyt, hogy a közöttök fönnálló szövetséget minden körülmény között sértetlenül föntartja, és igyekezeteit mind Rómában, mind a többi keresztény hatalmaknál támogatni fogja.¹⁾

A pécsi prépost és a császári főkapitány június közepe táján érkeztek Rómába. Itt a viszonyok a rájuk bízott ügyekre nézve egyáltalán nem voltak kedvezők. A pápa figyelmét lekötötték az olaszországi államok egymás közötti egyenetlenségei és torzsalkodásai. Mikor néhány hónappal előbb a hős *Skanderbég* személyesen megjelent volt előtte, hogy segítséget kérjen tőle, kijelentette, hogy ötezer forintnál többet nem adhat neki, mert az egyházi állam oltalmáról kell gondoskodnia, szemben a nápolyi király fenyegető készülleteivel. És ekkortájt a Medicieknek Florenczből száműzött ellenségei, Velence titkos támogatásával, szolgálatukba fogadván Bartolomeo Colleónét, a merész condottierit, hosszú polgárháború kitörését idézték elő.²⁾

A pápa ilyen körülmények között a magyar követ előtt kinyilatkoztatta, hogy »az olaszországi háborúk miatt« Magyarországnak segílyt nyújtani nem képes. Mátyás erről értesülván, meghagyta nekik, hogy segélykéréssel »többé ne alkalmatlankodjanak«, hanem a rájuk bízott egyéb ügyek elintézése után térjenek haza; de egyúttal kijelentette, hogy ha a kereszténységet veszély éri, a felelősség nem őt fogja terhelni, mert az izlam kiirtása nem rajta múlt; és hogy »ő ezentul azt fogja cselekedni, a mit magára nézve legkevésbbé hátrányosnak fog tekinteni.«³⁾

¹⁾ Az 1467 május 31-ikén megállapított két válasz szövege Dipl. Eml. II. 57. Mátyás királynak a külön békekötésre vonatkozó felhatalmazásról szól a doge október 19-én magyarországi követéhez intézett jegyzékében. Ugyanott. 70.

²⁾ *Pastor, Geschichte der Päpste. II. 325.*

³⁾ Mátyás királynak ezen dátum-nélküli levelét 1464-re helyez-

Azt, hogy a magyar követek mikor távoztak el Rómából, nem állapíthatjuk meg. A pápának szándéka volt György prépostot, a császár és a francia király követeivel Colleone táborába küldeni, hogy őt a hadi vállalat abbahagyására bírják.¹⁾ György prépost az (1467-ik) év őszét már Magyarországon töltötte, Mátyás királyt Erdélybe és a moldvaországi szerencsétlen hadjáratban kísérte. Ennek befejezése után mint alkanczellár, részt vett a török követekkel folytatott alkudozásokban, melyek fegyverszünet megkötését eredményezték, és azon tárgyalásokban is, melyek a Podjebrád cseh király ellen intézendő hadjáratot előkészítették.²⁾

Ezen nagy vállalat küszöbén, a melyre a szent-szék fölhívásának engedve, szánta el magát Mátyás, szükségesnek látszott, hogy állandóan legyen a pápai udvarnál követe. Evégből Handó Györgyöt küldötte Rómába. »Számos és fontos ügyekről — írja a megbízólevélben, — kellő utasítással ellátva, mindenemű tárgyalásra és megállapodásra teljes hatalommal fölruházva küldöm őt, oly módon, hogy a míg visszahivatik, a követ tisztét töltsse be. Miután szentséged őt jól ismeri, felesleges sok szóval ajánlanom; csak azt jegyzem meg, hogy ő nékem most még kedvesebb, mint ezelőtt, mert hűségét és okosságát sokszor tapasztaltam. Esedezem hogy ottléte alatt őt szokott kegyelmességében részesíteni, és néki azon ügyekben is, amiket megbízásomból később fog előterjeszteni, hitelt adni méltóztassék. Azok az ügyek, amikről most tesz jelentést, nemcsak biztos, hanem gyors választ is igényelnek, szentséged tehát nem tehet nekem kedvesebb dolgot, mint ha elhatározásai felől mielőbb értesít.«³⁾

tem: Mátyás külügyi levelei, I. 35. Ez tévedés volt. II. Pius uralkodása alatt a magyar követek elutasító választ egyszer sem kaptak. 1467 tavaszán fordul elő ez az eset először. A pápai kincstár számadásaiban 1466 április 25-ike után első ízben csak 1469 október 5-ikén fordul elő segélyösszeg kifizetése Magyarország javára.

¹⁾ A milánói fejedelem velencei követének 1467. július 7-iki jelentése.

²⁾ A dogénak 1467 deczember 1-én magyarországi követéhez intézett jegyzékéből tudjuk, hogy György prépost ekkor a király környezetében volt. Dipl. Eml. II. 71.

³⁾ Ezen dátum-nélküli megbízólevél Mátyás külügyi levelei I. 135, tévesen 1466 elejére van téve. Ezen küldetésre vonatkozik ugyanott I.

György prépostnak Rómába menet Velenczében és Florenczben is fontos megbízásokat kellett teljesítenie: az olasz államok között dúló viszályok kiegyenlítésére kíséreltet tenni; minthogy csak a béke helyreállítása esetében várhatott Mátyás a csehországi hadjárat céljaira a szent-széktől kellő támogatást. A közbenjáró tisztére a király felhíva érezhette magát a florenczi köztársaság levele által, melyben a velencei signoria részéről szenvedett sérelmeket hosszasan elpanaszolja, és Mátyást a florenczi állam »atyja« címével tünteti ki.¹⁾

György prépost igyekezetei Velenczében nem vezettek eredményre, amiről Flórenczben jelentést tett;²⁾ azonban kétségkívül előmozdították a pápától tett lépések sikerét, amit a május elején létrejött békekötéssel ért el.

György prépost római tevékenységének hatását láthatjuk az 1468. ápril 20-ikán kelt pápai bullában is, mely Podjebrád György párthíveit egyházi átokkal sújtja, és mindazoknak, kik az ellene indítandó hadjáratban közreműködnek, bűcsúkat engedélyez; továbbá abban a tényben is, hogy a pápa Roverella Lőrincz ferrarai püspököt mint legatust küldötte Mátyáshoz; végre abban a 15000 forintnyi segélyösszegben, a mit a pápa az 1469-iki nyár végén a csehországi vállalat költségeire utalványozott.³⁾

György prépost, római tartózkodása alatt, természetesen a magyarországi egyházi ügyekre vonatkozólag is kapott gyakran megbízásokat.⁴⁾ Ezek között talán a legfontosabb volt az, hogy Vitéz János esztergomi érsek részére kieszközölje a bíbort. Miután ugyanis 1467. szeptember 18-ikán Várdai István kalocsai érsek

139. egy bibornokhoz intézett ajánlólevél, mely tévesen van 1465 november 24-ikére téve.

¹⁾ Az 1468 jan. 12-ikén kelt levél a florenczi állami levéltárban.

²⁾ Vespasiano Bisticci feljegyzése, a mely György prépost küldetése időpontjának meghatározására támpontul szolgál. 1468 május elején a pápa Velence és Florencz között létrehozta a békét. Tehát György küldetését előbbre kell helyezni.

³⁾ Pastor. II. 362. — Kétségkívül György préposthoz van intézve Mátyásnak 1468 »tavaszán« római követéhez írt levele, melyben a csehországi hadjárat első sikerei felől küld tudósítást. Mátyás külügyi levelei I. 214. Mátyás királynak 1469 október 5-ikén, a 15000 forintról kiállított nyugtatványa a római állami levéltárban.

⁴⁾ Bizonyára hozzá volt intézve Mátyásnak 1468 május 22-ikén a váradi püspökség ügyéről szóló levele. Mátyás külügyi levelei. I. 223.

a bibornoki méltóságot elnyerte volt, félszeg helyzetet teremtett az a körülmény, hogy ő az ország primását, egyházi rang tekintetében, megelőzte. Ezt Mátyás annál inkább tarthatatlannak tekintette, mert a kalocsai érsek az 1467-ik évi összesküvéshez csatlakozott; ellenben Vitéz János ezen esetben állhatatos hűségével a király hálájára újabb jogcímet szerzett.

György prépost igyekezetei nem vezettek eredményre.¹⁾ A pápa csak két évvel utóbb teljesítette a király ezen kívánatát.²⁾

Római tartózkodása alatt az 1469-ik év folyamán, György prépost, Bánfi Miklós pozsonyi főispánnal, Nápolyba küldetett Mátyás királytól, hogy ott Ferdinánd királylyal, leánya Beatrix hercegnő kezének elnyerése végett, tárgyalásokat kezdjenek; a melyek azonban csak később fejeztettek be.³⁾

Azt, hogy György prépost mikor hivatott vissza római követségéből, biztosan meg nem állapíthatjuk. Az 1468-ik év elejétől az 1472-ik év nyaráig György prépost működésének nyomait a történeti emlékekben nem találjuk.

Az a nagy fordulat, a mely a királyi udvarnál, Vitéz János primás és Csezmiczei János bukásával, beállott: a velők benső viszonyban álló Handó György állására nem hatott vissza.⁴⁾ A király bizalma és becsülése az ő személye iránt

¹⁾ Ezt Vespasiano Bisticci feljegyzéseiből tudjuk.

²⁾ Pastor. II. 349. A kinevezés közzététele, Vitéz János hűtlensége miatt, elmaradt.

³⁾ Bánfi Miklós 1469 január közepén indult Velenczéből Nápolyba, és márczius 27-ikén ismét Velenczében volt. (Dipl. Eml. II. 100.) Május 17-én pedig Mátyás király adománylevelet állít ki részére, melyben követ-ségeiről a pápához és a nápolyi királyhoz szó van. (Országos levéltár.) Arról, hogy György prépost is vele volt, egy későbbi (1474 április 10-én kelt) adománylevél tesz említést: »Legationes adiit, et precipue duas magnas et laboriosas, pro nobis et regno fecit; primam cum reverendo Georgio preposito Quinqueecclesiensi ad illustrem principem dominum Ferdinandum regem Neapolis, alteram cum venerabili condam Johanne de Rabenstein preposito Wysegradiensi ad ducem Mediolani.« (Országos levéltár.) Hogy itt az 1469-iki küldetésről van szó, arra utal az adománylevél szövege, amely szerint a nápolyi követség megelőzte a milánóit, a mely 1473 elejére esik. — A ferrarai herceg római követének 1469 október 22-ikén kelt jelentéséből tudjuk, hogy abban az időben »magyar követ« időzött Nápolyban és tárgyalt a házassági ügyben. (Modenai levéltár.) Tehát Bánfi távozása után György prépost vagy Nápolyban maradt az év őszéig, vagy pedig — a mi valószínűbb — másodízben ment Rómából Nápolyba.

⁴⁾ Vespasiano Bisticci írja, hogy György prépost »az érsek házában élván, a változásoknál, melyek ott történtek, mint okos és óvatos ember,

nem csökkent. Erről tanuskodnak a fontos megbízások, amikkel őt folytonosan kitüntette.

Az 1472-ik év nyarán, pápai legátus közbenjárása mellett, a császár és Mátyás között béketárgyalások indítatván meg, augusztus közepe táján György prépost vitte meg Német-ujhelybe Mátyás föltételeit, és augusztus 27-ikén Fridrik választát Pozsonyba. Majd kellő fölhatalmazással ellátva, Német-ujhelyre visszatért, és az egyezséget megkötötte.¹⁾

Azonban mindkét uralkodó csakhamar kölcsönösen azzal vádolta egymást, hogy az elvállalt kötelezettségeknek meg nem felel. Ezért az 1473-ik és tavaszán Handó György a királytól Augsburgba küldetett, hol a császár birodalmi gyűlést tartott. Előterjesztésére érdemleges választ nem kapott, mert az a határozat hozatott, hogy a fenforgó nehézségek elhárítása végett, a császár és a gyűlés részéről Mátyáshoz követség küldetik. A követek augusztus havában jöttek Budára, hol a tárgyalásokban kétségkívül jelentékeny része volt Györgynek.²⁾

Ugyanezen (1473) év december 8-ikán Mátyás országgyűlést hirdetett, és mivel ő a felvidéken, a lengyelek kezeibe jutott erősségek ostromával volt elfoglalva, a tárgyalások vezetésére biztosokat küldött: Zápolyai Imrét, Pálóczy Imrét és Handó Györgyöt. Feladatuk volt oda hatni, hogy az ország rendei nemcsak adót szavazzanak meg, hanem állandó országos haderő szervezését határozzák el.³⁾

Kevéssel utóbb, Lengyelországgal békealkudozások indulván meg, Mátyás király a biztosok sorába Zápolyai Imre, Pongrácz János és Bak Gáspár szepesi prépost mellett, György prépostot is felvette. Ezek 1474 január 17-ikén Ó-falun megkötötték az egyezséget.⁴⁾

úgy viselte magát, hogy a király, bár gyanúval viseltetett iránta, mégis mivel okosabb ember az udvarnál nem volt, kényszerült őt felhasználni. Ebből azt lehetne következtetni, hogy 1471 nyarán, az összeesküvés idejében György prépost a primás házában élt. Azonban Vespasiano Bisticci a részletekben nem annyira megbízható, hogy minden szavára súlyt kellene fektetni.

¹⁾ Az ezen tárgyalásokra vonatkozó iratokat kiadta *Chmel*, Monumenta Habsburgica. II. 10—23.

²⁾ Ugyanott. II. 57, 60, 67.

³⁾ A biztosok részére adott dátum-nélküli utasítás a moszkvai állami levéltárban. — Az országgyűlésről adataink nincsenek.

⁴⁾ Dogiel, Monumenta Poloniae. I. 68, 69.

Majd (1474 tavaszán) újból Olaszországba küldetett Handó György, ismét Bánfi Miklós kíséretében, hogy Nápolyban Beatrix kezét ünnepélyesen megkérjék.¹⁾ Ferdinánd király szeptember 5-ikén kelt levelében értesítette Mátyást, hogy kérését meghallgatva, leányát neki eljegyezte.²⁾

György prépost visszaérkezése után a tevékenység egészen új terét nyitotta meg előtte a király bizalma. Erneszt János, kit egyszerű budai polgárból és kereskedőből Mátyás a királyi kincstárnok magas állására emelt, hűtlen kezelés gyanúját vonván magára, elmozdított, és börtönben végezte életét.³⁾ Handó György, miután a királyi kancellária vezetésében és diplomatai küldetésekben teljes megbízhatóságát és kiváló ügyességét kitüntette volt, azt a reménységet keltette föl a királyban, hogy a pénzügyek intézésére sem nélkülözi a hivatottságot. És ennek a várakozásnak sikerrel felelt meg.⁴⁾

Miután ezt a nehéz állást több éven át betöltötte volt, Mátyás arra gondolt, hogy érdemeit megjutalmazza.

Nem kevésbé feltűnő, hogy ezt a kiváló tehetségű és hű emberét, ki oly nagy mértékben bírta kegyét és bizalmát: tizenhárom éven át az érseki és püspöki méltóságok betöltésénél következetesen mellőzte; sőt attól a megaláztatástól sem kimélte meg, hogy püspökévé 1473-ban a fiatal Erneszt Zsigmondot nevezte ki. Végre 1478 elején a kalocsai érsekséget adományozta neki.⁵⁾

Mátyás a pápához intézett előterjesztésében kiemeli,

¹⁾ Bonfin írja, hogy Mátyás György kalocsai érseket és Bánfit küldötte. (Dec. W. L. M. f. 577.) Ezen követségről Vespasiano Bisticci is szól.

²⁾ Az egykorú Eschenloer írja, hogy Mátyástól »treffliche Botschaft« küldetvén Nápolyba, innen október végén érkezett az eljegyzés híre Boroszlóba. II. 312.

³⁾ Eschenloer. II. 315.

⁴⁾ Első ízben 1476 április 20-ikán találkozunk vele mint királyi kincstárnokkal; ilyen minőségben ellenjegyez királyi oklevelet. 1476, 1477 és 1478-ból ilyen ellenjegyzéssel ellátott több oklevelet őriz az országos levéltár. — Mátyás 1476 október 8-ikán a királyi városoknak meghagyja, hogy követeket küldjenek György kincstartóhoz és rendeleteit pontosan teljesítsék. (Teleki. XI. 564, 7.) 1476 november 23-ikán György prépost, mint királyi kincstárnok, felhívja Bártfa városát, hogy a király menyegzőjén követekkel képviseltesse magát. (Ugyanott. 576.)

⁵⁾ 1478 április 28-iki oklevélben az érsekség üresedésben levőnek mondatik. 1478 augusztus 29-én György mint kalocsai érsek ellenjegyez királyi oklevelet. (Országos levéltár.)

hogy »ámbar a megválasztott főpap számos érdeme indította őt előmozdítására, a legfőbb ok mégis az volt, hogy a tudományban és tekintélyben gazdag főpap az érsekség régtől fogva tartó pusztulásának és viszontagságainak véget vessen.«¹⁾

A pápa 1479 február első napján Handó Györgyöt nemcsak érsekké kinevezte, hanem neki egyúttal, tekintettel arra, hogy az érseki javadalom a törökök betörései következtében nagy kárt szenvedett, »motu proprio« megengedte, hogy a pécsi prépostságot megtarthassa.²⁾

György érsek ezentúl is a királyi udvarnál maradt. Egyideig megtartotta a kincstárnoki hivatalát,³⁾ melyet 1479-ben a főkancellári méltósággal cserélt föl. Uralkodóját elkísérte Olmützbe, hol az Ulászló cseh királylyal kötött egyezség alkalmával a kezességet vállaló főrendek között találjuk.⁴⁾

Érseki megyéjének kormányával alig foglalkozhatott. Korán ragadta el a halál; az érseki szék az 1480-ik év nyár kezdetén ismét árvaságban volt.⁵⁾ Mindazáltal már korábban talált alkalmat annak kitüntetésére, hogy szellemét a politikai tevékenység nem töltötte be teljesen. Nemes ambíciója arra készítette, hogy mint főpap és humanista a vallásosság és kultúra emelésére hasson. Vespasiano Bisticci beszéli el, hogy »a templomban, hol prépost volt, szép kápolnát építtetett, s olyan jövedelmet alapított számára, hogy abból minden nap négy misét mondhassanak... Rendelkezett, hogy a templom mindenféle egyházi öltönyökkel, szertartásos könyvekkel és minden egyéb szükségessel jól fel legyen szerelve... Ugyanezen templom mellett nagyon szép könyvtárt rendezett be, melyet minden tudományszakból való könyvekkel látott el... Mikor Nápolyból hazafelé vette útját, Flórenczben több mint 3000

¹⁾ A pápához intézett dátumnélküli levél, melyben az annáták elengedését kéri, és két római diplomatához ugyanezen ügyben írt levél: Mátyás külügyi levelei. I. 464—6.

²⁾ Mindkét bulla a vatikáni levéltárban. A pécsi prépostságra vonatkozót kiadta Koller IV. 411.

³⁾ Egy 1478 augusztus 29-ikén kelt királyi oklevél élén olvasható: »Relatio reverendissimi domini Colocensis thesaurarii.« Az orsz. levéltárban.

⁴⁾ Az 1479 július 21-ikén kelt oklevél Telekinél. XII. 99.

⁵⁾ Egy 1480 július 14-ikén kelt királyi oklevél tanúsága szerint. Az országos levéltárban.

forintért vásárolt könyveket... Háromszáz kötetnél többet gyűjtött össze... A könyvtár mellé jó fizetéssel ellátott papot rendelt, ki a könyveknek gondját viselje, a könyvtárt naponként kinyissa és bezárja... Az volt kívánsága, hogy minden jövedelem, a mit az egyháztól húzott, az egyház javára szolgáljon, sőt azt is, a mit mint kancellár szerzett, a könyvtárra költötte.«

Sajnos, műépítészeti alkotásai és tudományos kincsei nyomtalanul elpusztultak. Érdekes és megható, hogy emlékezetük föntartását a flórenczi könyvkereskedőnek köszönhetjük!

III.

Vetési Albert.

Ötszáz éven át élő nemes család egyetlen tagja, a ki országos jelentőségű tevékenységet fejtett ki, s nevét a hazai történelem lapjain megörökítette.

A Kaplyon nemzetségből¹⁾ származó Lőrincz és Pál testvérek a XIV. század közepetáján felvették a Vetési nevet, melyet szatmármegyei egyik birtokuktól kölcsönöztek, és utódaikra áthagyományoztak, míg azt csak nem rég, 1864-ben, a család utolsó férfi-sarja sírba vitte.²⁾

A XV. század elején Vetési Jakab Szatmármegye alispánja volt. Potentiána nevezetű nejétől született két fiú: Albert meg Miklós és három leány: Anna, Priska, Dorottya.³⁾

Az elsőszülöttnek, Albertnek születési évét nem ismerjük. Neve legelőször fordul elő 1422 június 4-ikén kelt királyi rendeletben, mely Szatmármegye hatóságának meghagyja, hogy a Károlyi, Vetési, Csomaközi és Bagosi családok tagjai részéről, erdőpusztítás miatt, a Kidei család ellen emelt panasz ügyében vizsgálatot indítson. A panasztevők sorában Vetési Jakab és fia Albert megneveztetnek.⁴⁾

Albert már korán az egyházi pályára lépett; az erdélyi

¹⁾ Ebből eredett a Károlyi grófok családja is.

²⁾ Nagy Iván. Magyarország Családai. XI. 167—170. A gróf Károlyi család okmánytárának II. kötete 1—323 lapokon, az 1414—1489 évekből, a Vetési család birtokviszonyait illető számos oklevelet közöl.

³⁾ Vetési Jakab nejének és leányainak nevét egy alább idézendő római supplicatio tartotta fön.

⁴⁾ Károlyi-Okmánytár. II. 70.

egyházmegyébe, melynek területéhez Szatmármegye tartozott vétette föl, és a kisebb egyházi rendekbe avattatta magát. Azután tudományos kiképzése végett külföldre ment. Mindenekelőtt bölcseleti és humanista tanulmányokkal foglalkozott. A bécsi egyetemen »a szabad művészetek« (artium liberalium) mesterének fokozatát elnyervén, maga is két éven át előadásokat tartott; 1430-ban Boetiusnak »a bölcselet vigasztalásáról« írt könyvét, 1431-ben Aristotelesnek természetrajzi munkáját magyarázta.⁵⁾ Ezután jogtudományi tanulmányok végett Olaszország egyik egyetemét kereste föl. 1433 nyarán Rómában találkoztunk vele magyar uraknak nagyszámú és fényes társaságában, mely uralkodóját a császári koronázásra kísérte.

Zsigmond király már három évvel azelőtt (1430 június végén) távozott Magyarországból. Másfél esztendőt a német birodalomban töltött. 1431 novemberben lépett olasz földre, és néhány nappal utóbb Milánóban a vaskoronával megkoronáztatt. Azután másfél évig időzött Olaszország különböző helyein, míg 1433 május 21-ikén tartotta ünnepélyes bevonulását az örök városba, hol IV. Eugén pápa a császári koronát fejére tette.⁶⁾

Vetési Albert tehát útközben csatlakozott Zsigmondhoz.

A király kíséretének tagjai római tartózkodásuk kedvező alkalmát felhasználták arra, hogy a pápától különféle kedvezményeket, kegyeket, kitüntetésekét eszközöljenek ki. Kérvényeik nagy tömegét föntartotta a pápai levéltár egyik regesta-kötete. Ebben feltaláljuk Vetésiét is, a ki a legszerényebbekhez tartozott. Csak egyetlen egy kegyért folyamodott: hogy a hívek, kik lakóhelyének szent Miklósról címezett plébánai templomát a védszent ünnepén fölkeresik és ott meggyónnak, búcsúban részesüljenek. Kérvényét a pápa 1433 július 22-ikén kedvezően intézte el.³⁾

Zsigmond augusztus 13-ikán vett búcsút Rómától, szeptember végén ért Tirolba, kilencz hónapot töltött Bázelen,

⁵⁾ Fraknoi: Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen 45.

⁶⁾ Ráth Károly: A magyar királyok hadjáratai, utazásai. 145—149.

³⁾ Regesta Supplicationum Eugenii IV. Annus III. Liber III. fol. 182.

hetet Ulmban és Regensburgban; csak 1434 október 20-ikán ért Magyarországba.¹⁾

Vetési Albert nem kísérte ezen útjában. Visszatért tanulmányaihoz, melyeket mint a kánoni és római jog tudora (*juris utriusque doctor*²⁾) fejezett be.

A külföldön szerzett széles látkörrel és sokoldalú tudományos képzettség előnyeivel felszerelve, egyházmegyéjének szolgálatában kezdette meg nyilvános működését. Az erdélyi káptalanban kanonoki javadalmat nyert. 1446 elején székesegyházi főesperes volt,³⁾ 1449-ben a püspöki helynök hivatalát viselte.⁴⁾

Ezen kettős minőségében gyakorta nyílt alkalma érintkezni Hunyadi Jánossal, ki kormányzói méltósága mellett az erdélyi vajdaságot is megtartotta, és a kinek jóakarátát, bizalmát kiküzdötte. Néki köszönhette, hogy a diplomatiiai pálya megnyílt előtte.

Az 1452-ik év elején a magyar és osztrák rendek szövetségre léptek, hogy uralkodójukat, a gyermek V. Lászlót kiszabadítsák III. Fridrik római király gyűlölt gyámságából. Miután hozzá intézett felszólításaik hatástalanul hangzottak el, abban állapodtak meg, hogy V. Miklós pápa közbenjárását kéri ki. Evégből közös követtséget bocsátottak Rómába.

Hunyadi János, mint kormányzó, Magyarország részéről Ágoston győri püspököt, Tötösi László királyi főpohárnokot és Vetési Albertet szemelte ki ezen küldetésre.⁵⁾ Négy osztrák követ csatlakozott hozzájuk.⁶⁾

Május első napjaiban értek Florenczbe, éppen akkor, a mikor a Rómából császári koronázásáról visszatérő Fridrik ott szintén megállapodott. Miután tőle kihallgatást nem nyertek, folytatták utjokat az örök városba. A pápa válasza előterjesztésekre hideg és elutasító volt. Az árvának — így hangzott

¹⁾ Ráth Károly 149—151.

²⁾ Ezt a címet több oklevélben viseli.

³⁾ Szereday, *Notitia Capituli Albensis*. 90.

⁴⁾ A gróf Teleki család oklevéltára. II. 40.

⁵⁾ Az 1452 márczius 11-ikén kelt megbízólevelet közli Chmel: *Materialien zur Geschichte Fridrichs III.* I. 379. Fejér: *Authentia diplomatum*. 151.

⁶⁾ Gróf Teleki József: *Hunyadiak kora*. II. 209.

ez — gyámra van szüksége, jobb kezekben nem lehet, mint ha a császár felügyelete alatt áll; ha a rendeknek panaszra van okuk a császár ellen, adják elő, és a szentszék az igazság követelései szerint fog eljárni.¹⁾

A követség eredmény nélkül távozott.

Vetési ekkor nem tért vissza káptalanába. Hunyadi János szolgálatába lépett, a kormányzó titkára lett,²⁾ s tőle a következő (1453) év tavaszán második diplomatiái missióját nyerte, Milanóba. Itt a Visconti fejedelmi család kihalta után, Sforza Ferencz ragadta magához a főhatalmat, és mivel neki Fridrik császár a birodalmi megerősítést megadni vonakodott, természetes érdeke sugallta, hogy megnyerni igyekezzék a magyarokat és osztrákokat, kik Fridrikkel szemben ellenséges állást foglaltak el. Az 1452-ik év folyamán indította meg velök a tárgyalásokat.³⁾ Hunyadi Jánoshoz Delbene Jakabot küldötte, a kinek előterjesztéseire a választ Vetési Albert vitte meg, teljes hatalommal lévén a szövetség létrehozására felhatalmazva.⁴⁾

A magyar követ soká, még az 1454-ik év elején is Milánóban időzött.⁵⁾ Az eredményről fenmaradt történeti emlékeink nem tudósítanak.

Vetési kevéssel utóbb a király szolgálatába lépett, s csakhamar buzgósága jutalmául királyi adományban részesül. Ugyanis V. László a csongrádmegyei Szentkirályt, mely Gyali Kakas Pál fiörökös nélkül bekövetkezett halálával a koronára szállott, udvara három előkelő tisztviselőjének: Bánfalvi Miklós alkanczellárnak, Várdai István erdélyi prépostnak és Vetésinek engedte át.⁶⁾ Míg a két előbbi a királyi kanczelláriában

¹⁾ *Teleki.* II. 31.

²⁾ »Secretarium nostrum« czimezi őt alább idézendő megbizólevelében.

³⁾ *Buser*: Die Beziehungen der Mediceär zu Frankreich. (Leipzig. 1879.) 60.

⁴⁾ Az 1453 április 20-ikán kelt megbizólevelél eredetije a milánói állami levéltárban.

⁵⁾ 1453 július 3, 9, 1454 január 21-ikén a milánói fejedelemhez intézett levelek szólanak felőle. (Ugyanott.)

⁶⁾ Az 1454 november 11-ikén kelt adománylevelet közli Kováchich, *Formulae solemnes styli.* 193.

volt elfoglalva, Vetésinek ezentúl is az maradt feladata, hogy diplomatiái téren értékesítse kiváló tehetségét.¹⁾

Az 1454-ik év nyarán, a kruseváczi mezőn, harmincezezernyi török sereg megsemmisítésével kiküzdött diadal után, Hunyadi János nagyobb mérvű támadó hadjárat tervét karolta föl, melynek nem kisebb célzt tűzött ki, mint Görögország felszabadítását a török igából. Miután a király és a magyar urak jóvábagyását megszerezte, Brankovics György szerb deszpót közreműködését is biztosította: elhatároztatott, hogy a pápa, a velencei köztársaság, az aragóniai király és más keresztény hatalmasságok segítség nyújtására és a hadi munkálatokban való részvételre szólíttassanak föl.

Ezen tárgyalásokkal 1455 elején Vetési Albert, mint »László király, Hunyadi János országos főkapitány és a magyar urak követe«²⁾ bizatott meg. Hozzá csatlakozott Junius de Gradibus ragúzai származású diplomata,³⁾ Brankovics György megbízott embere.

Első állomásuk Velence volt, hol a senátus előtt megjelenén, Vetési Albert hosszú beszédben adta elő Hunyadi János hadi terveit, és annak szükségességét fejtegette, hogy a velencei hajóhad a magyar sereg szárazföldi actióját támogassa.

A doge február 15-én adott válaszában magasztalásokkal halmozta el a magyarok elhatározását; azonban csak általános és határozatlan kifejezésekben ígerte, hogy »ha a többi keresztény hatalmak is fegyvert fognak a törökök ellen«, a köztársaság áldozatkészségére biztosan számíthatnak.⁴⁾

Ezzel a kétes értékű eredménnyel hagyta el Vetési és társa Velenczét.

Rómába nevezetes pillanatban érkeztek. V. Miklós pápa

¹⁾ 1455 június 5-ikén, III. Calixtus pápától elintézett supplicatiójában, Vetési előadja, hogy ő »in obsequiis serenissimi regis Hungarie, et pro negociis dicti regni, de mandato dicti regis . . . sepius ad diversas mundi partes continuo proficiscitur in futurumque proficisci habeat.«

²⁾ Ezt a velencei doge alább idézendő válaszában kiemeli.

³⁾ Raguzai Oklevéltár 764, 785.

⁴⁾ A doge válaszában a senátus ülésében megállapított szövege, be van iktatva a »Deliberationi Senato Secrete« című regesta-könyvbe. XX. kötet fol. 56.

végző napjait élte; halála (1455) márczius 24-ikén következett be. Ápril 8-án utódjává megválasztatott Borgia spanyol bibornok, ki III. Calixtus nevét vette föl. Mielőtt a conclavéból, a választás színhelyéről, távoznék, pápaságának első ténye gyanánt ünnepélyes fogadalmat tett, hogy a törököknek Európából kiűzésére minden tőle telhető áldozatot meghoz, ha kell vérét is ontja.¹⁾

Alig merülhet föl kétség az iránt, hogy az elődeitől is buzgón ápoltt szent szándéknak ilyen feltűnő módon való felkarolására befolyást gyakorolt Vetési Albert megjelenése, és az az előterjesztés, a mit Hunyadi János részéről, V. Miklós betegsége idején, a bibornoki testület kiválóbb tagjainak tett; és bizonyára befolyást gyakorolt azon intézkedésekre is, melyekkel a pápa erőfeszítéseit haladék nélkül megkezdette.

Verónai Gábor atya, a későbbi egri püspök, ki ekkor szintén Rómában tartózkodott, egyik levelében írja, hogy az új pápa »egyébről sem beszél mint a keresztes hadjáratról«. A keresztény hatalmak közreműködésének kieszközlése, Magyarország részére pénzsegély előteremtése és a pápai hajóhad szervezése képezték egyidőben fáradozásai célját. Május 15-ikén kelt bullájában, a törökök ellen indítandó hadjárat részesei-nek és támogatóinak búcsúkat engedélyezvén, a papság jövedelmeire kivetett tized-adó behajtását szabályozván, a hadjárat megnyitására az 1456-ik év márczius 15-ikét tűzte ki határnapúl.²⁾

Magyarország királyához, egyházi és világi főuraihoz, úgyszintén a körükben működő Capistránói Jánoshoz buzdító, segélyigérő leveleket intézett.³⁾ Vetési személye iránt jóindulatát többféleképpen fejezte ki. Apostoli főjegyző (protonotarius) rangjára emelte.⁴⁾ Felhatalmazta, hogy az erdélyi főesperesség megtartása mellett, más egyházi javadalmakat is fogadhasson el, a nélkül, hogy ezeknek akár számát, akár

¹⁾ *Pastor*: Geschichte des Pápste im Zeitalter des Renaissance II. 514.

²⁾ *Pastor* i. m. 516.

³⁾ Ezeket nem birjuk. Szól róluk Capistranoi János 1455 junius 21-én Győrből kelt válaszában. *Katona*: Historia Critica. XIII. 102.

⁴⁾ Ezt a címet viseli az 1456 október 12-ikén elintézett supplicatióban.

minőségét korlátozta volna.¹⁾ Engedélyt adott neki, hogy míg királyi szolgálatban áll, hordozható oltáron misézhesen, és pedig interdictum alatt álló helyeken is. Folyamodására anyját, testvéreit, sógorait, több jóakaróját, barátját és kíséretének tagjait abban a kegyelemben részesítette, hogy tetszésök szerint választandó gyóntatójuktól az általános feloldozást nyerhessék el.²⁾ A vetési templomot búcsú adományozásával tüntette ki.³⁾ Végre Albertnek és társának száz forintnyi tiszteletdíjat fizetett ki a szent-szék kincstárából.⁴⁾

Vajjon Rómából Vetési más hatalmasságokhoz, névszerint Alfonz nápolyi és aragoniai királyhoz eljutott-e? ezt a kérdést válasz nélkül hagyják történeti emlékeink.

Hazájába visszatérve, fáradozásaiért az elismerés el nem maradt. Az 1456-ik év folyamán az erdélyi káptalan prépost-jává lett,⁵⁾ és a következő év elején V. László király a nyitrai püspökséget adományozta neki.⁶⁾

Azonban, habár a királyi kegy ilyen kiváló nyilatkozásában részesült, Vetési nem tartozott azok közé, kik az ifjú uralkodó gyengeségével visszaélve, lelkében a Hunyadiak elleni gyűlöletet szították, és Hunyadi László kivégeztetésére ösztönözték; sőt ellenkezőleg részvéte, rokonszenve a Hunyadiak pártjára vont, és a király halála után Mátyás megválasztatása érdekében buzgólkodott.

Ezt következtetjük abból a tényből, hogy Mátyás, a mint az ország trónját elfoglalta, atyja egykori titkárát udvarához

¹⁾ Az 1455 június 6-ikán kelt bulla a vatikáni regestákban. Vol. 437. f. 232.

²⁾ 1455 június 6-ikán elintézett supplicatiójában így czímezi magát.

³⁾ Az 1455 július 29-ikén kelt bullát kiadta *Theiner* II. 277.

⁴⁾ A vatikáni levéltárban levő kincstári számadások. Vol. 452 fol. 89.

⁵⁾ Az 1456 október 12-ikén elintézett supplicatióban (mely a Vetésitől előbb birt főesperességnek Hangácsi Albert részére történt adományozására vonatkozik) az mondatik, hogy Vetési »rövid idő előtt nyerte el az erdélyi prépostságot«.

⁶⁾ Az 1457 márczius 21-ikén kelt királyi oklevél záradékában a főpapok sorozatának végén »Albert választott nyitrai« fordul elő. (*Teleki*: Hunyadiak kora. X. 553.) Hogy ez nem Hangácsi Albert volt, mint a nyitrai püspökség történetírója: (*Memoria episcopatus Nitriensis*,) vélte, kitűnik onnan, hogy Hangácsi ezen év nyarán kelt királyi okiratban csak »alkanczellárnak« czímeztetik,

hívta meg, alkancellárjává, majd titkos kancellárjává nevezte ki,¹⁾ és csakhamar — még az 1458-ik év tavaszán — a nyitrai püspökségről az előkelőbb és gazdagabb veszprémire helyezte át. Míg nyitrai püspökké kineveztetése nem terjesztett föl Rómába, most haladék nélkül megtette a király a szükséges lépéseket, hogy a pápai megerősítést kieszközölje. III. Calixtus június 16-ikán állította ki a bullát, melylyel Vetési Albertet a veszprémi püspöki székre emelte.²⁾

Néhány héttel utóbb, (1458 aug. 6-ikán) a pápát elragadta a halál.

Utódjának, II. Piusnak egyénisége és előzményei alkalmasak voltak arra, hogy a magyar királyi udvarnál aggodalmakat támaszszanak. Piccolomini Enea Silvio ugyanis sok éven át III. Fridrik császár titkára, majd bizalmas tanácsosa volt, az ő pártfogásának köszönte a püspöki és bibornoki méltóságokra fölemeltetését. Attól lehetett tartani, hogy a magyar trón elnyerésére irányuló célzatait a pápa fel fogja karolni. Azonban II. Pius csakhamar megnyugtatta a magyar nemzetet az iránt, hogy mint az egyház feje, kizárólag a kereszténység nagy érdekeit tartja szem előtt. A törökök ellen intézendő keresztes hadjárat létesítését ő is életcélul tűzte ki, és már a következő év tavaszán Mantuában, saját elnöklése alatt tartandó congressusra a keresztény fejedelmeket és államokat meghívta.

¹⁾ »Albertus electus Nitriensis vicecancellarius« ellenjegyzi Mátyás királynak 1458 márczius 15., 27., 29-ikén kelt leveleit. (Mátyás király levelei. Külügyi osztály. I. 1—5.) 1458 július 7-ikén alkancellárnak, 1959 február 25-ikén secretárius cancelláriusnak czimeztetik, királyi rendeletben. Hazai Okmánytár. II. 343, 347.

²⁾ Ezen bulla a királyi kinevezésről és bemutatásról nem tesz említést, hanem arra utal, hogy a pápa a püspökség betöltéséről való rendelkezést az előd életében magának reserválta, s ezen alapon nevezi ki Vetésit. Azonban ez a formula nem zárja ki azt, hogy Vetésit a király nevezte ki és mutatta be. Teljesen valószínűtlen, hogy a pápa *motu proprio* emelte a veszprémi püspökségre azt, a ki több mint egy év óta már püspökséget birt, anélkül, hogy a szent-szék megerősítését kieszközölte volna. A bulla a nyitrai püspökségről említést egyáltalán nem tesz, Vetésit »notarium nostrum in sacerdotio et legitima etate constitutum« mondja. (A Dataria regestáiban. Calixti III. annus IV. Liber I. D. fol. 142.) Vetési római megbízottja 1458 július 17-ikén állft ki kötelezvényt a fizetendő díjakról. (Obligationum libri. Vol. 76. f. 142.) Hogy a királyi kinevezés megelőzte a pápait, kétségtelenné teszi az a körülmény, hogy 1458 július 7-ikén kelt királyi rendeletben Vetési »választott veszprémi püspöknek« czimeztetik. Hazai Okmánytár. II. 343.

Mátyás, a pápa ezen terveiről értesülván, a congressus megnyitása előtt kívánta néki, trónralépte alkalmából, országa és a saját hódolatát ünnepélyes követség által bemutatni; amire az a körülmény is késztette, hogy pártütő magyar urak Fridriket Magyarország trónjára meghívták; meg kellett tehát akadályoznia, hogy a császár II. Piust a maga részére vonja.

A hódoló követség vezetésére a leghivatottabb Zrednai Vitéz János váradai püspök volt, nemcsak ékesszólása és diplomatai kiváló képességei miatt, hanem azon baráti viszony következtében is, melyet közte és Piccolomini Enea Silvio között a humanista irány közössége megalapított, az egymásnak kölcsönösen tett jó szolgálatok szorosra csatoltak. De Mátyás, válságos helyzetében nem nélkülözhetette őt. Választása Vetési Albertre esett, kinek mint Hunyadi János titkárának bizonyára szintén alkalma volt Piccolominivel személyes érintkezésbe lépni. Követtársainak nevét nem ismerjük.¹⁾

Február 10-én még Budán volt, annak a harminczhat főúrnak sorában, kik újabb esküvel kötelezték magukat, hogy Mátyáshoz állhatatosan fognak ragaszkodni.

Mielőtt útra kelt volna, Carvajal bibornok, a magyarországi legátus szükségesnek látta a pápát a magyar követség megjelenésére előkészíteni, és arra kérni, hogy tagjait mint királyi követeket fogadja, és ezzel is Mátyást Magyarország törvényes királyának ismerje el.²⁾

II. Pius ezt a kívánságot habozás nélkül teljesítette. Miután már (1459.) január havában Rómát elhagyta, és a congressus színhelyéül kitűzött Mantua felé irányozván utját, egyes városokban hosszabb időre is megállapodott: Sienában találta őt a magyar követség, mely márczius közepetáján érkezett oda, s kitüntető fogadtatásban részesült.³⁾

Vetési üdvözlő beszédére adott válaszában, a pápa ékes-

¹⁾ Arról, hogy a követség vezetője Vetési volt, csak is egy történeti emlékből nyerünk tudomást. Öccse, Vetési László, 1475 február 2-ikán IV. Sixtus előtt tartott beszédében említi, hogy nagybátyja a II. Pius előtt megjelent hódoló küldöttségnek »caput extitit et princeps.« Ezen beszédet alább tüzetesen ismertetjük.

²⁾ Ezt a pápa 1459 márczius 23-ikán kelt válasziratából tudjuk.

³⁾ A pápa maga említi ezt 1459. július 6-ikán Carvajlhoz írt levelében.

szólása ragyogó színeivel ecsetelte a magyar nemzetnek a törökök ellen két évtized óta hősi vitézséggel vívott küzdelmét; magasztalásokkal halmozta el Hunyadi János emlékezetét, és elismerő szavakkal nyilatkozott Mátyásról. Végül kiemelte, hogy a mantuai congressuson főképen Magyarország megoltalmazására fogja igyekezeteit irányozni.¹⁾

A magyar követség előterjesztéseinek hatása alatt, april 2-ikán, a császárhoz levelet intézett, melyben felszólítja, hogy a »lázadók biztatásaira« ne hallgasson, és a Mátyás ellen tervezett támadástól álljon el.²⁾

A követeknek azt a kérését, hogy a szentelt kard és zászló küldésével tüntesse ki Mátyást, a császárra való tekintettel — nem teljesítette ugyan; azonban módot talált mégis arra, hogy őt jóakarátának nyilvános jelével tüntesse ki. Carvajal bibornoknak küldött egy szentelt zászlót, azzal a felhatalmazással, hogy a török ellen indítandó hadjáratokban maga előtt vitethesse, vagy a királynak adhassa át.³⁾

Igy tehát Vetési Albert a rábizott feladatot szerencsésen oldotta meg. Ezért feltűnő, hogy a mantuai congressuson Mátyás más főpapokkal képviseltette magát, az ő diplomatai szolgálatait pedig más téren használta föl. A császárral fennforgó viszályok kiegyenlítésére Podjebrad György cseh király közbenjárását kérvén ki, az 1460 jan. 25-ikére kitűzött olműczi értekezletre Vetésit és Rozgonyi János tárnokmestert küldötte megbízottai gyanánt. Ezek pontosan megjelentek; de mivel a császári biztosok elmaradtak, Podjebrad május elsejére halasztotta el az értekezletet, a melyre azután Mátyás más biztosokat küldött.⁴⁾

Három évvel utóbb, az 1463-ik év tavasz elején Vetésinek ismét Olaszországba kellett mennie, ugyanazon megbízással mint 1455-ben. Ez alkalommal Frangepán István gróf volt a társa. Május közepén a velencei senatus előtt megjelenvén, beszédében azon veszélyeket fejtegette, melyek az egész kereszténységet fenyegetnék azon esetre, ha a török Magyarországot,

¹⁾ A beszéd kivonatát maga a pápa jegyezte föl emlékirataiban. (Pii II. Commentarii. 1614-ik évi frankfurti kiadás. 213.)

²⁾ A levelet közli Kaprinai: *Historia Diplomatica*. II. 288.

³⁾ 1459 április 2-ikán Carvajalhoz intézett levele ugyanott, 289.

⁴⁾ *Palacky*: *Geschichte Böhmens*. IV. 146.

mely ellen nagy mérvű előkészületeket tesz, meghódíthatná; azonban a magyar király bizalmat táplál a köztársaság iránt, hogy nem hagyja el, és segítségét nem tagadja meg; végül bejelentette, hogy Rómába megy, szintén segítség kieszközlése végett, és kérte, hogy igyekezeteiben a signoria római követe támogassa.

A doge válaszában a bizalomért köszönetét, Magyarország szorongattatásai fölött részvétét tolmácsolván, kinyilatkoztatta, hogy a köztársaság, ámbár súlyos terheket ró rá saját területének megoltalmazása, a magyar királynak 3000 arany forint havi segélyt ajánl föl hat hónapra, vagy ha a szükség követeli, hosszabb időre is; római követének pedig meghagyja, hogy a pápánál Magyarország érdekében működjék.¹⁾

A válasz vétele után a magyar követek azonnal folytatták útjukat.²⁾ Rómában tartózkodásuk alatt érkezett oda az a megrendítő hír, hogy a törökök Bosniát meghódították, királyát foglyul ejtették.³⁾

Ezen gyászos eseménynek és Vetési előterjesztéseinek hatása alatt II. Pius elhatározta, hogy a keresztes hadjáratot a következő esztendőben saját vezérlete alatt megindítja. És ezen vállalat előkészítésének voltak szentelve élete hátralevő napjai, melyeknek a halál éppen akkor vetett véget, mikor Anconában az indulásra készen álló hajóhad vezérletét át akarta venni

Vetési élettörténetében ezen követsége után,⁴⁾ nagy hézag tátong.

Működéséről a következő hét esztendő alatt semmit sem tudunk mondani. Csak az 1471-ik év nyarán találkozunk vele ismét, a regensburgi birodalmi gyűlésen, hová Rozgonyi János

¹⁾ A beszédnek a senatus 1463 május 17-iki ülésében megállapított szövege: Diplomatai Emlékek Mátyás korából. I. 206.

²⁾ Május 23-ikán Ferrarából ír levelet anyjának Frangepán István. Ugyanott, 208.

³⁾ A doge június 10-ikén értesíti erről római követét, azzal az utasítással, hogy azt a pápának, a bibornoki kollegiumnak és a magyar követeknek adja tudtul. Ugyanott, 259.

⁴⁾ Római időzése alatt, folyamodása alapján, II. Pius pápa két bullát állított ki, június 30-ikán. Az egyikben a veszprémi székesegyház Szent-György kápolnájának búcsút engedélyez; a másikban a veszprémi püspökség jogvédőivé rendeli a pécsi püspököt, a pécsi püspöki helynököt és a somogyvári apátot. *Theiner*. II. 378, 9.

országbíróval — ki, mint láttuk, 1459-ben is követ társa volt — küldetett Mátyástól, hogy a német fejedelmeket a török elleni háborúra lelkesítse, és az ez iránt tartandó tanácskozásokban részt vegyen. Azonban buzdító, intő szavai hatástalanul hangzottak el. A kereszténység nagy érdekei iránt közöny, Mátyás személye iránt ellenséges érzés uralkodott a császár és a többi német fejedelmek lelkében. A török hadjárat tárgyában határozatok ez alkalommal egyáltalán nem hoztak.¹⁾ A mikor Vetési Németországból hazaérkezett, Magyarországot forrongó állapotban találta. A Vitéz János vezetése alatt létesült összeesküvés és Kázmér lengyel királyfi meghívása a magyar trónra, válságos helyzetbe hozták Mátyást. A veszprémi püspök állhatatos hűséggel ragaszkodott hozzá. A mikor pedig az összeesküvés elnyomatott, és Kázmér az országból kiűzetett, azon volt, hogy a királyt és a primást kibékítse. Az egyesség létrehozásakor, mint egyik kezes, a föltételek megtartásáért jótállást vállalt.²⁾

Néhány hónappal utóbb, Barbó Márk bibornok pápai legátus egyrésztől Mátyást, másrésztől Kázmér lengyel és Ulászló cseh királyokat rábírta, hogy állandó béke létrehozása végett, az ő elnöklete alatt, Neisze sziléziai városban 1473 február 2-ikán tartandó congressusra békebiztosokat küldjenek. A magyar király biztosai sorában a kalocsai érsek és az erdélyi püspök, a nádor és más előkelő világi urak mellett, Vetési Alberttel is találkozunk. Mindannyi fényes kísérettel jött, melynek száma másfél ezerre rúgott. Azt indítványozták, hogy Kázmér király adja leányát Mátyásnak nőül; Morvaország, Szilézia és Lausitz Mátyás kezei között maradjanak haláláig, akkor azután, váltságdíj fizetése mellett, szálljanak a cseh koronára. Ezt a csehek és lengyelek nem fogadták el. Ekkor

¹⁾ Piccolomini Ferencz bibornok pápai legátus kísérfője Regensburgból július 20-ikán írja, hogy a magyar követek »közelebb« fognak megérkezni. Egy dátum-nélküli levélben említi, hogy megérkeztek. (*Freher Scriptores rerum Germanicarum. II. 153.*) Meg nem nevezi őket. Vetési és Rozgonyi 1471 augusztus 8-ikán Regensburgban okiratot állítanak ki a hűségi esküről, a mit Schlick Mátyás előttök Mátyásnak mint cseh királynak tett. Ezt fönntartotta a drezdai állami levéltár. (Reusische Sachen. 124. jelzet alatt.)

²⁾ *Katona: Historia Critica, XV. 554.*

az a terv merült föl, hogy a vitás kérdések eldöntése békebírákra bízassék; csakhogy ezek megválasztásában a felek nem tudtak megegyezni. Végre az a megállapodás jött létre, hogy augusztus 15-ikén Troppau városában új congressus tartassék, s ha itt a biztosok negyven nap alatt eredményre nem jutnak, a burgundi fejedelem vagy a brandenburgi választó fejedelem fog a békebíró tisztének teljesítésére fölkértni.

Az első, a ki Troppauban megjelent, a pápai legátus volt. A veszprémi püspök kísérte őt. Szeptember első napjaiban érkeztek meg a többi magyar urak, a lengyel és cseh biztosok. A congressus bizottságokat, al-bizottságokat küldött ki; de a felek ismét nem jöttek megegyezésre; a békebiróság terve pedig, mivel a lengyelek beleegyezésüket visszavonták, elejtetett.¹⁾

Szerencsésebb eredményök volt azon tárgyalásoknak, melyek a következő (1474) év elején, Ó-faluban, a Szepesség éjszaki szélén, indíttatván meg, Magyar- és Lengyelország között »örök béke«, Mátyás és Ulászló között három évig tartó fegyverszünet megkötésére vezettek. Itt is a magyar biztosok között helyet foglalt Vetési Albert, és hogy kiváló tevékenységet fejtett ki, tudjuk Mátyás leveléből, melyben Roverella Lőrincz ferrarai püspököt és pápai legátust tudósítja, hogy a veszprémi püspököt küldi hozzá, a békekötés részletei felől való jelentéstétel végett.²⁾

Azonban az örök béke és a három éves fegyverszünet alig tartottak félesztendeig. A császár rávette a lengyel és cseh uralkodókat, hogy még ugyanazon év őszén Mátyás ellen háborút indítsanak. Ezt a sziléziai hadjáratot a lengyel-cseh haderő teljes megsemmisítésével fejezte be Mátyás, ki hadvezéri fölényének ez alkalommal fényes jeleit adta. Ekkor Kázmér és Ulászló királyok kényszerítve látták magokat arra, hogy személyesen jelenjenek meg gyűlölt ellenfelök előtt, s békéért folyamodjanak. Már december 8-ikán harmadfél évre terjedő fegyverszünet kötöttetett.

Mátyást arra, hogy előnyös helyzetét ki nem zsákmá-

¹⁾ *Palacky* V. 84—96.

²⁾ 1474 márczius 12-ikén. Mátyás külügyi levelei. I. 294.

nyolta, s az alkudozásokban engedékenységet tanusított, azon óhajta, hogy figyelmét és erejét újból osztatlanul kelet felé irányozhassa. Ugyanis míg őt a nyugati politika foglalta el, a törökök merész vállalatokba foghattak: Scutarit vették ostrom alá, Olaszországba nyomultak, sőt Erdélyen keresztül Magyarország területére törtek, Váradot és vidékét feldúlták.

Mátyás a béketárgyalások befejezését sem várván be, (1474) november vége felé Vetési Albertet harmadízben küldötte a velencei köztársasághoz és a pápához, hogy elhatározását bejelentse, és a tervezett hadi vállalatban közreműködésüket kérje ki. Ez alkalommal *Laki Thuz János* szlavóniai bánt rendelte társul melléje.

Velenczébe december közepetáján érkeztek, a mikor Marcello Miklós doge elhunytá után, Mocenigo Péter választotta meg a köztársaság fejévé.

A veszprémi püspök ezért a senátus előtt tartott beszédét azzal kezdé meg, hogy a doge halála alkalmából a király részvétét tolmácsolta.

Azután a török háború ügyére tért át. A velencei hadaktól hősiesen védelmezett Scutariról szólt, és kiemelte, hogy a törökök az ostromot azért hagyták abba, mert — úgymond — értesültek, hogy Magyarországból erős sereg indul ellenök; mire boszúvágytól indítatva, Szlavoniába törtek, és kegyetlen pusztítást vittek véghez. A király e szerint jogcímét bír arra, hogy vizsontszolgálatot várjon a köztársaságtól, melyet felhív, hogy vele a törökök megsemmisítésére egyesüljön.

Az új doge válaszában szívesen üdvözlővén a magyar király követeit, és megköszönvén a részvét-nyilatkozatot, bizonyos kiméltelenséggel tett megjegyzést a veszprémi püspök előadásának azon részére, mely Scutari felmentéséről szólt. A signoria — úgymond — értesült magyarországi követe útján azon hadi intézkedésekről, amiket Mátyás Scutari érdekében tett; de a város megmentését mégis Isten segélyének köszöni, a ki az erődítmények szilárdságát és az őrség vitézségét azzal támogatta, hogy a kedvezőtlen időjárás és ragályos betegségek csapásait bocsátotta az ellenségre. Egyébiránt kinyilatkoztatta, hogy a köztársaság,

ámbár hajóhadának föntartása nagy költséggel jár, kész a király szárazföldi hadjáratában is közreműködni.¹⁾

A magyar követek ezekkel az általános frázisokkal kénytelenek voltak megelégedni. Rómába a jubileumi esztendő kezdetén, 1475 január első napjaiban, érkeztek meg. A pápák ugyanis minden század-negyed első esztendejében mindazok részére, kik az örök városba zarándokolnak, itt a hét bazilikát ájtatosan meglátogatják és töredelmesen meggyónnak, általános búcsút engedélyeztek, amely a világ minden részéből tömegesen vonzotta oda a zarándokokat. Most is Rómát nagy számú idegen töltötte meg, köztök kivételesen sok magyar találkozott.²⁾ Többen fényes kísérettel jöttek; így Ujlaki Miklós bosnyák királyról fel van jegyezve, hogy száztíz lovas kísérte.³⁾

IV. Sixtus február 2-ikán fogadta a két magyar követet,⁴⁾ a kiket Vetési László, pápai kamarás, a veszprémi püspök ifjú unokaöccse kísért. Ez Ferrarában tanult,⁵⁾ a hol humanista tanulmányokat folytatott, és mind a latin, mind a görög költészetet olyan sikerrel művelte, hogy korának két nagyhirű humanistája, Janus Pannonius és Filelfo őt barátságukra érdemesítették, műveit magasztalásokkal halmozták el.⁶⁾ Nagybátyja

¹⁾ Deliberationi Senato Secrete. XXVI. 160. (A velencei állami levéltárban.)

²⁾ Ezt a veszprémi püspök unokaöccse alább ismertetendő beszédekben említi.

³⁾ *Pastor* II. 459.

⁴⁾ Jacobus Volaterranus naplójában (*Scriptores rerum italicarum*. XXIII. 95) január 23-ikára van téve a fogadtatás. Azonban az alább idézendő egykorú nyomtatvány kétségtelenné teszi, hogy az február 2-ikán ment végbe.

⁵⁾ Jacobus Volaterranus szerint »juvenis Ferrariae ad humanitatem excultus«.

⁶⁾ A pécsi püspök 1469 szeptember 13-ikán írja néki: »Petis, ut te inter meos numerarem. Tu vero istud longe antequam peteres impetrasti. Nam ex quo Te utriusque linguae Musae inter suos adscripserunt, jam ex illo amicus mihi esse coepisti. Nec refert, quod faciem tuam ignoro. Virtus et doctrina etiam inter absentibus facile cernitur. Jure ergo Tibi gratias habeo, qui me ad mutuam benevolentiam ultro provocasti, qui si tacuisses, dignus eras prius rogari.« (Koller. IV. 226.) És Filelfus 1469 november 3-ikán: »Et graecam Tuam orationem et carmen latinum vidi libenter, lectitaviq[ue] libentissime. Sumque ingenii Tui praestantiam non mediocriter admiratus. Dilectionem autem erga me tuam nisi plurimi faciam, sim plane ingratus. Quare Te cum maiorem in modum laudandum existimo, tum etiam amo egregie... Illud Tibi indubitate persvade, me ita esse tuum, ut omnia de me tibi possis constantissime pol-

alkalmat kívánt néki nyújtani, hogy rhetorikai képességeit az egyház feje és udvara előtt mutassa be. A diplomatiái gyakorlattal szakítva, az üdvözlő beszédet nem maga mondotta, hanem öccsével készíttette és mondatta el.

»Jól tudom — így kezdett Vetési László szólani, — hogy ő szentsége erényeinek ragyogásával és magas méltósága fényével a többi embereket mind elhomályosítja; ezért én apró emberke remegve nyitom meg ajkaimat.« De kegyességétől felbátorítva, — úgymond — el fogja mondani az okot, amiért színe előtt a magyar követek megjelennek.

A magyar királyok ősrégi szokása, hogy az ujon megválasztott pápának engedelmességüket, hódolatukat bemutatják. Nyomdokaikba kívánt lépni Mátyás. A magyar királyok a pápa parancsainak mindig híven engedelmeskedtek. Ők védelmezték meg a kereszténységet a törökök ellen. És míg a pápától felszólított más uralkodók vonakodtak a csehek ellen fegyvert fogni, erre Mátyás habozás nélkül vállalkozott. Ha nem találkoznak »rosz keresztények«, kik útjába akadályokat gördítenek, az egész cseh nemzetet már régen a kath. egyház kebelébe vezette volna. A Magyarországra küldött pápai követek tanúságot tehettek azon szolgálatokról, amiket Mátyás a kereszténység javára tett. A magyar népnek ragaszkodását a szentsékhez hirdeti az a tény, hogy jubileumok idején Magyarországból jó Rómába a legtöbb zarándok. Sőt mielőtt a magyarok még a kereszténységet fölvevtek, királyuk, Atilla, meghajolt Leo pápa kívánsága előtt, és megkímélte Rómát.

Mátyás királyt ő szentségének pápává megválasztatása nagy örömmel töltötte el; mert erényeiről az erdélyi és veszprémi püspökök magasztalva szólottak előtte. A király érkezettnek véli immár a Platótól jelzett boldog korszakot, mikor igazi bölcssek kormányoznak; ugyanis senki sem vonhatja kétségbe, hogy ő szentsége kitűnő bölcsész. A király már régebben akart hódoló követséget küldeni; azonban ezt az ellene szőtt összeesküvés és a sziléziai háború késleltették.

licerī . . . Videbis igitur in dies magis atque magis cum esse animum in Te meum, ut nulla in re sis meum desideraturus officium.« (Francisci Philelphi epistolarum familiarium libri XXXVII. Venetiis 1502. f. 215.)

Követeit a király megbízta azzal is, hogy a törökök ellen segítséget kérjenek. A kereszténységet soha nagyobb veszedelem nem fenyegette, mint most. A török Olaszország megtámadására, Róma megvívására készül, és tervét biztosan végrehajtja, ha a kereszténység idején nem egyesíti ellene erejét. Ő szentsége ne adjon hitelt azoknak, a kik állítják, hogy idegen nép sohasem hódíthatja meg Olaszországot. Könnyű volna kimutatnia, hogy idegen népek a mult időkben súlyos csapásokat mértek Olaszországra. De ezt a tárgyat külön könyvben fogja kifejteni, a melyet a magyar királyról ő szentsége számára írni készül.¹⁾

Mátyás király gyakran hangoztatja, hogy nem annyira a saját birodalmának, mint inkább az összes keresztény népeknek jóléte fekszik szívéen. Nem akarja részletezni a szolgálatakat, a miket Mátyás a kath. egyháznak már is tett. Csak azt említi meg, hogy II. Pál pápa felhívására a csehek ellen háborút viselt. És míg ő távol volt, a törökök ismételt betöréseket intéztek Magyarország ellen, az elmúlt évben Váradot, egész vidékével feldúlták.

Ő szentsége nyujtsa Mátyásnak segítséget; hívja fel a keresztény uralkodókat, hogy példáját kövessék. Ha mindenki teljesíti kötelességét, rövid idő alatt mindent vissza lehet szerezni a mi elveszett, az egész török birodalmat meg lehet hódítani. Ugyanis a perzsa királynak a törökök ellen indított háborúja kedvező időpontot teremtett a támadásra. Ő szentsége hajtsa végre azt, a mit II. Pius tervezett. A magyar királyra biztosan számíthat.

Végül azt az óhajtatást fejezi ki, hogy beszéde olyan hatást gyakoroljon ő szentségére, a milyent gyakorolt Nagy Sándorra Thimotheus Musicus költeménye, mely őt a perzsák elleni háború megindítására birta

A beszéd, — melynek lényeges tartalmát ismertettük — úgy látszik, nagy tetszést aratott. Ezt következtethetjük abból a körülményből, hogy azonnal sajtó útján

¹⁾ Ennek a munkának nyomát sehol sem találjuk.

és pedig két kiadásban sokszorosított.¹⁾ Azonban ezt a sikert a beszédnek sem tartalma, sem formája nem igazolja. Gondolatokban szegény, melegséget nélkülöz, az egyes részek összefüggése laza, nem kerül el ismétléseket, irálya köznapi. Az egész mű iskolai gyakorlat színvonalánál nem emelkedik magasabbra.

A pápa, kinek Vetési beszédére adott válaszát nem ismerjük, két hét multával, február 12-ikén maga köré gyűjtven a bibornoki collegiumot és az udvaránál tartózkodó külföldi követeket, közölte, hogy minden igyekezetét a törökök ellen indítandó nagy hadjárat létesítésére fogja irányozni, evégből azon lesz, hogy az olaszországi államokat szoros szövetségbe egyesítse, és az egyházi javadalmakon a tizedadót behajtsa.²⁾

A szövetség létrehozása nem sikerült; de a tized-adó behajtása körül kifejtett fáradozásai nem maradtak eredménytelenek, és a következő év tavaszán jelentékeny pénzüsszeget küldhetett Magyarországra.³⁾

Mátyás, hogy a törökök ellen a háborút kellő erővel megindíthassa, a hadisegély mellett, szükségesnek látta megnyugtatót szerezni arra nézve, hogy míg ő keleten hadakozik, Kázmér és Ulászló nem fognak ellene újabb támadást intézni. Evégből követi útján a pápához folyamodott, hogy a két uralkodóval kötött fegyverszünet lelkiismeretes megtartásaért kezességet vállaljon.⁴⁾ A mire IV. Sixtus hajlandónak mutatkozott, oly módon, hogy egyházi büntetésekkel fenyegette a Jagellókat azon esetre, ha támadásukkal Mátyást a törökök elleni háborútól elvonnák.⁵⁾

¹⁾ Címe: »Ladislai Vetésii Pannonii, cubicularii apostolici oratio ad summum sanctissimumque pontificem Sixtum III., pro praestanda obedientia nomine invictissimi principis divi Mathie serenissimi Hungarorum ac Bohemorum regis, quarto nonas februarii MCCCCLXXV.« Az egyik kiadás Schurene János római nyomdájában jelent meg, a másik Plannek István-nál szintén Rómában; amaz 12, ez 7 negyedréti levélből áll. (Graesse, *Tresor des livres rares et précieux*. VII. 294.) A ritka művet újra lenyomatta *Toldy Ferencz* »*Analecta*« című kiadványában, (mely azonban nem került forgalomba.) 151—164.

²⁾ *Pastor*. II. 458.

³⁾ A Magyarországra küldött pápai biztos számadásai a római állami levéltárban.

⁴⁾ Mátyás király ez ügyben 1475 január 9-ikén levelet intézett. Mátyás külügyi levelei. II. 372.

⁵⁾ Ez későbbi diplomatiái iratokból tűnik ki.

Ellenben nem teljesítette Mátyás azon óhajását, hogy Beckensloer János esztergomi érseket az egri püspökség megtartására fölhatalmazza.¹⁾ Kétségkívül a király hozzájárulásával történt, hogy egyik legbizalmasabb embere, Veronai Gábor erdélyi püspök és kancellár helyeztetett át Egerbe.²⁾

Vetési és Thuz, a rájuk bízott ügyek elintézése után,³⁾ április elején hagyták el Rómát, hogy hazájukba visszatérjenek. Utközben egy királyi hirnök útján azt a rendeletet kapták, hogy térjenek vissza Rómába, s várják be Fontana Ferenczet, Veronai Gábor unokaöccsét, kit Mátyás gyakran használt föl diplomatai küldetésekre. Ez azt az utasítást hozta meg nekik, hogy mindhárman Nápolyba menjenek, s ott Beatrix hercegnővel a király nevében a házassági frigyét megkössék.⁴⁾

Június 20-ikán tartották bevonulásukat Nápolyba,⁵⁾ és másnap fogadtattak Ferdinánd királytól, a velencei és milánói követek jelenlétében.⁶⁾

Arról, hogy megbízatásukban mikor és milyen módon jártak el, nincs tudomásunk. Fejedelmi jegyeseknél a házasságnak ily módon, az egyik fél távollétében, megbízottak útján való kötése a régi századokban gyakori eset volt. Beatrix ezentúl Mátyás nejének, Magyarország királynéjának tekintette és címezte magát. Azonban a következő év őszéig Nápolyban maradt, a mikor egy számosabb és fényesebb követség ment érte és kísérte uj hazájába.

Vetésivel és Thuzzal (1475) augusztus végén már ismét Velenczében találkozunk. Uralkodójuk megbízásából szabatos

¹⁾ Mátyás ez ügyben 1474 december 21-ikén követeinek levelet írt. Mátyás levelei. II. 371.

²⁾ 1475 április 24-ikén.

³⁾ Vetési Albert ezt az alkalmat is fölhasználta, hogy egyházmegyéje számára a pápától többféle kegyet eszközöljön ki. (Supplicationum Volum. 944 fol. 109 és 132. Volum. 946. fol. 152.)

⁴⁾ Ezt a Budán levő nápolyi követnek 1475 május 5-ikén kelt jelentéséből tudjuk.

⁵⁾ Cronaca di Notar Giacomo, publicata da P. Garzilli. (Napoli. 1845.) 125.

⁶⁾ A milánói követ 1475 június 23-ikán jelenti Nápolyból: »Havendo l'altro hieri la maestá del re invitati el magn. ambassador Venetiano et mi nel raccogliere li ambassatori Ungheri« Dipl. Eml. II. 266.

ajánlatot kértek, a segélyre nézve, a mit a köztársaságtól a török ellen várhatott. A válasz ismét kitérő volt, az, hogy a signoria a többi olasz államoktól nyújtandó segítség arányában fog a szent czélra áldozatokat hozni.¹⁾

Vetésinek ez volt utolsó diplomatiái szereplése. Életének hátralevő éveit (1486-ban bekövetkezett haláláig) úgy látszik, teljesen egyházmegyéje kormányának szentelte.

IV.

Hangácsi Albert.

A bécsi egyetem anyakönyvében, az 1439-iki őszi félév kezdetén bejegyzett tanulók között *Albertus de Hangacs*, Hangácsi Albert nevét találjuk, azzal a rövid észrevétellel, hogy négy garast fölvételi díj gyanánt lefizetett.²⁾

A magyar ifjú, ki ekkor az osztrák főiskola küszöbét átlépte, kétséggkívül a borsodmegyei Hangács helységről, a hasonló nevű nemes családból származott.³⁾

A mikor Bécsből hazájába visszatért, 1443 táján a királyi cancelláriában, melynek akkor Zrednai Vitéz János volt főjegyzője,⁴⁾ kapott alkalmazást, ami arra utal, hogy kiváló tudományos képzettség mellett, magas állású pártfogókat nem nélkülözött. Az 1444-ik évi szerencsétlen hadjáratban a király kíséretében volt; azonban a várnai csataterőről hazamenekült. A kardot ép oly ügyesen tudta forgatni, mint a tollat. Ugyanis az 1445-ik év második negyedében a pápához feloldozásért

¹⁾ A doge 1475 szeptember 1-én magyarországi követének tudomására hozza »certas propositiones nobis factas per regios oratores ex Roma et Neapoli in Hungariam redeuntes.« (Delib. Senato Secrete. XXVII. f. 31.)

²⁾ *Schrauf Károly*: Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. (Budapest, 1895) 89.

³⁾ 1430 október 7-ikén kelt oklevélben »Emericus de Hangacz«, mint királyi ember fordul elő. (*Fejér*. Codex Diplomaticus. Tom. X. Vol. VII. 238.) Albertünk atyja, egy pápai bulla tanúsága szerint, Jakab keresztnévet viselt. — Hangácsi családról Nagy Iván és Wertner genealogiai munkái nem tesznek említést.

⁴⁾ »Protonotarius« a magyar hivatalos nyelvben ítélőmesternek mondatik. Azonban nézetem szerint, a királyi kancelláriában alkalmazott protonotáriusok nem azonosíthatók azokkal, kik az ország rendes bírái mellett voltak alkalmazva; míg ezek főképen bírói functiókat végeztek, amazoknak tevékenysége irodai, fogalmazói téren mozgott.

kellett folyamodnia, »mert a fenséges magyar király és a főtisztelendő apostoli legátus mellett a kereszt ellenségei ellen viselt háborúban önmagát oltalmazva, és a kereszténység érdekében harczolva, néhány törököt levágott«.¹)

Erre a feloldozásra azért volt szüksége, mert áldozár lévén, az ember-ölés ténye, még ha jogosult háborúban történt is, irreguláris, vagy is az isteni tisztelet végzésére alkalmatlanná tette. Ekkor az egri székesegyházban három javadalma volt: a pankotai főesperesség, egy kanonokság és szent György kápolnájának igazgatósága.²)

Ezalatt ismét elfoglalta helyét a királyi cancelláriában, majd Vitéz Jánosnak váradi püspökké neveztetése után a főjegyzői állásra lépett elő.³)

Ugyanakkor IV. Eugén pápához folyamodást intézett a pécsi székesegyházi prépostságért, melyet olyan módon kívánt elnyerni, hogy az egri kanonoki és kápolna javadalmakat megtarthassa; ellenben a pankotai főesperességről lemondani késznek nyilatkozott. Kérvénye (1445 június 30-ikán) kedvező elintézést nyert.⁴) Ezzel egy időben a pankotai főesperességet Hethesi Imre titeli kanonoknak adományozta a pápa.⁵) De ennek daczára, Hangácsi Albert a következő esztendőben Rómából ki tudta eszközölni a fölhatalmazást, hogy a pécsi prépostság és egyéb javadalmai mellett a pankotai főesperességet is megtarthassa.⁶)

Ekkor egyházi pályáján tíz évig tartó megállapodás következik; míg 1455-ben, V. László király bemutatása alapján, Carvajal bibornoktól, mint a szent-szék magyarországi legátusától, az erdélyi főesperességet nyeri el, úgy hogy minden egyéb

¹) Az 1445 június 30-ikán elintézett folyamodvány a vatikáni levéltárban. *Regesta Supplicationum Eugenii IV. annus XV. lib. III. f. 177.*

²) Az imént idézett kérvény tanúsága szerint.

³) Az imént idézett, nem később mint 1445 április havában Magyarországból Rómába expedált kérvényben »protonotarius cancellarie regie maiestatis« czímezi magát.

⁴) A fentebb idézett helyen.

⁵) Hethesi Imrének szintén 1445 június 30-ikán elintézett supplicatioja ugyanott.

⁶) IV. Eugen pápa 1446 április 2-ikán kelt bullája a *Dataria regestáiban*. *Eugenii IV. ann. XVI. lib. 207. f. 12.*

javadalmát megtarthatta.¹⁾ A következő esztendőben a gazdag egri prépostság birtokosává válik.

Javadalmak szerzésére és összehalmozására czélzó szerencsés igyekezetei közepett, tudományos képzettségének fejlesztése is foglalkoztatta. 1451. február 20-ikán a bolognai egyetemen az egyházi jogból a tudori fokozatot szerezte meg.²⁾

Vajjon a megelőző és következő években, Hunyadi János kormányzósága alatt, viselt-e országos hivatalt? meg nem állapíthatjuk.³⁾ 1455-ben V. László udvaránál mint alcancellárral,⁴⁾ ugyanezen és a következő évben mint királyi személynökkel,⁵⁾ 1457 elején mint királyi alcancellárral találkozunk vele.⁶⁾ Ezen utóbbi esztendőnek nyarán Bécsből Pozsonyba kísérte a királyt,⁷⁾ a ki őt kevésbé utóbb fontos küldetésre alkalmazta.

Hunyadi László kivégeztetése után Magyarországot polgárháború veszedelme fenyegette. Özvegy Hunyadi Jánosné és testvére Szilágyi Mihály haderőt gyűjtöttek, hogy a királyon boszút álljanak. A magyar alföld és Erdély nemessége pártjukhoz állott. Az ifjú király ekkor kísérletet tett a vész elhárítására. Hangácsi Albertet küldötte Hunyadi János özvegyéhez. Választása kétségkívül azért esett az alcancellárra, mert a Hunyadiak ellen végrehajtott merényletben néki nem volt része, s ő a család jóakarátát megtartotta.

¹⁾ III. Calixtus pápához megerősítése végett intézett supplicációja 1456 október 12-ikén nyert kedvező elintézészt. Calixti III. ann. II. lib. IV. f. 293.

²⁾ Magyar Könyvszemle. 1878-ik évfolyam, 133.

³⁾ A protonotariusi hivatalt 1450—1 Bothos István dömösi prépost viselte. (Hunyadi Jánosnak 1451 márczius 27-ikén elintézett supplicációja. Nicolai V. ann. V. lib. I. f. 37.)

⁴⁾ »Regie maiestatis vicecancellarius«-nak czímezi őt Huendler Vid bodoni püspök 1455 november 2-ikán hozzá írt levelében. Koller. Historia episcopatus Quinqueecclesiensis. IV. 322.

⁵⁾ 1455-ik évi királyi rendelet Archiv für siebenb. Landeskunde XIV. 589. Az 1456 október 12-ikén elintézett supplicációban »judex causarum, que in ipsius domini regis presencia vertuntur« czímezi magát. (Idézett helyen.)

⁶⁾ 1457 február 24-ikén alcancellárnak czímeztetik, amikor testvérével Sebestyénnel Nyomási Mihálynak részbirtokát a borsodmegyei Nyomáson 200 forintért megvásárolja. (Borovszky, Csanád vármegye története. I. 260.)

⁷⁾ V. László 1457 július 3-ikán szállást rendel számára Pozsonyban. Kovachich. Supplementa ad Vestigia Comitiorum II. 130.

Az özvegy kormányzóné előzékenyen fogadta, és ajánlatait nem utasította vissza; de szükségesnek látta, hogy a tárgyalásokat bátyjával indítsa meg. Ezért arra kérte, hogy Szilágyit Erdélyben keresse föl, és egyik udvari emberét adta mellé kíséreeül.

Hangácsi folytatta utját. Azonban a mikor Szeben közelébe jutott, a város polgárai, a kik a nemzeti mozgalommal szemben ellenséges állást foglaltak el, felfegyverkezve, polgármesterök vezetése alatt, rá támadtak, őt kíséretével együtt elfogták, börtönbe hurczolták, Hunyadi Jánosné emberét felkonczolták.¹⁾

Szilágyi Mihály a bűnösöket megfenyítendő, a várost ostrom alá vette. Ezzel azonban felhagyott, amikor V. László, november 23-ikán váratlanul bekövetkezett halálának híre hozzá eljutott.²⁾

Hangácsi ekkor szabadságát visszanyervén, Szilágyihoz csatlakozott. Hogy az interregnum idején tekintélye milyen nagy volt, mutatja az, hogy őt is azon legelőkelőbb urak névsorában találjuk, kikhez Vilmos szász herczeg levélben fordult, hogy nejének, V. László király legidősebb nővérének, örökösödési igényeit a magyar trónra karolják föl. Őt »Magyarország főjegyzőjének« (incliti regni Hungariae protonotarius) czímezi.³⁾ És hogy milyen jelentékenyek voltak a szolgálatok, amiket Hunyadi Mátyás királylyá megválasztatása érdekében tett: következtethetjük Szilágyi Mihály hálájának megnyilatkozásából. Ez ugyanis az ország kormányzójává megválasztatván, a rendelkezésére álló hatalmat mindjárt a legelső napokban arra használta föl, hogy Hangácsi Albertet főpapi székre emelje.

Miként Hunyadi János, úgy ő is, kormányzói minőségében, feljogosítottnak tekintette magát a királyt megillető kegyuri jog gyakorlására, névszerint püspökök kinevezésére és bemutatására. Az üresedésben levő csanádi püspökségre Han-

¹⁾ Ezt maga Hangácsi mondja el 1459 nyarán II. Pius pápához intézett kérvényében, melynek alapján a pápa október 11-ikén kelt bulájában vizsgálatot rendel el. *Theiner*. II. 341.

²⁾ E sorok írójától: Hunyadi Mátyás élete. 47.

³⁾ A levelek eredeti fogalmazata a drezdai állami főlevéltárban. (V. ö. e sorok írójának értekezését: »Anna szász herczegné mint magyar trónkövetelő.« A Századok 1897-ik évi januáriusi füzetében.)

gácsi Albertet nevezte ki, egyuttal beleegyezését adta ahhoz, hogy Hangácsi a szent-széknél az egri prépostság megtartására felhatalmazást eszközöljön ki.

A kormányzó előterjesztését Carvajal bibornok, a magyarországi legátus hathatósan támogatván, az ügyet kivételes gyorsasággal intézték el. Márczius 3-ikáról van keelve a pápai bulla, mely Hangácsit a csanádi püspökségre emeli, és ugyanazon hónap 10-ikéről az, mely az egri prépostság megtartására felhatalmazza.¹⁾

Mint csanádi püspök fogadta Hangácsi a trónra lépő ifjú királyt, és buzgón támogatta őt azon nehézségek közepett, melyekkel meg kellett küzdenie. Mikor 1459 elején pártütő urak a magyar koronát Fridrik császárnak ajánlották föl, Hangácsit azon előkelő egyházi és világi urak között találjuk, kik február 10-ikén kelt nyilatkozatukban Mátyást rendületlen hűségükről biztosították.²⁾

Viszont Mátyás az ő bizodalját és nagyrabecsülését a csanádi főpap személye iránt a legékeesszólóbb ténnyel tüntette ki. Élére állította annak a fényes küldöttségnek, mely hivatva volt őt és az országot képviselni Mantuában, a hová II. Pins pápa, saját elnöklete alatt tartandó congressusra a keresztény fejedelmeket és államokat meghívta, oly czélból, hogy az ozmanok ellen közös erővel indítandó háború tervét végre valahára megvalósítsák.

A pápa megbízta volt magyarországi követét, hasson oda, hogy Mátyás személyesen jelenjék meg Mantuában, vagy pedig ha ő maga akadályozva volna, nagybátyját küldje.³⁾

¹⁾ A két bulla a Dataria regestáiban. (Calixti III. anni III. lib. I. A. f. 281 és anni IV. lib. I. A. f. 183. Az előbbi kötet hibásan van a III. esztendővel jelezve; a IV. esztendő bulláit tartalmazza.) Egyik bulla sem tesz említést Szilágyi előterjesztéséről. Azonban II. Pius pápa 1459 október 11-ikén kelt bullájában el van mondva, hogy III. Calixtus abban az időben, mikor Hangácsit a csanádi székre emelte, egyuttal az egri prépostságot meghagyta kezeiben »accedente ad hoc consensu... Michaelis Zilagy... qui tunc regnum Hungarie, absente... Mathia rege Hungarie noviter electo gubernabat, et in eodem regno jus et potestatem regiam exercebat«. (*Theiner*. II. 341.)

²⁾ *Kovachick*. *Vestigia Comitiorum*. 352.

³⁾ A pápa levelének dátumnélküli egykorú másolata a vatikáni levéltárban.

A király válasza úgy hangzott, hogy országát maga el nem hagyhatja, hanem követeket fog küldeni.¹⁾

Ezt a jelentékeny küldetést Mátyás négy előkelő férfiúra bízta; Hangácsi társaiul Ferencz corbáviai püspököt, Frangepán István grófot és Trevisoi Simon esztergomi olvasó-kanonokot rendelte. A pápához intézett megbízólevél nem maradt ránk, hanem csak az az irat, melyben a király a milánói fejedelmet értesíti, hogy a követek, kiket megnevez, nála is meg fognak jelenni.²⁾

Mátyás soká késett őket útnak indítani; kétségkívül azért, mert attól félt, hogy a pápa, Fridrik császártól eltántorítva, megszűnik őt törvényes magyar királynak elismerni, és ezt követei fogadtatásánál köztudomásra fogja hozni. Kétségkívül az ő megkeresésére fordult Carvajal bíbornok a pápához azzal a kéréssel, hogy a magyar követek fogadtatásánál és a velők folytatandó tárgyalásokban kerüljön el mindent, amiből azt lehetne következtetni, hogy Mátyást nem ismeri el Magyarország törvényes királyának.

II. Pius megnyugtatta őt, és biztosította a felől, hogy Mátyás küldötteit királyi követeket megillető tisztelettel fogja fogadni; a mikor pedig Fridrik és Mátyás az ő döntésére bízzák a kérdést, hogy kit illet meg a magyar korona: be fogja bizonyítani, hogy »atya és bíró, nem ügyvéd tisztét tölti be«.³⁾

Ennek a levélnek megérkezését Mátyás nem várta be. A mikor értesült, hogy II. Pius május végén Mantuába megérkezett, követeit június közepe táján elbocsátotta. Ezek július elején néhány napra megállapodtak Velenczében, hol a senátus előtt megjelenvén, uralkodójuk nevében segítséget kértek, és pedig mind a törökök, mind a császár ellen. A doge kijelentette válaszában, hogy Velence a törökök ellen a legnagyobb áldozatokra kész; ami azonban a császárt illeti, azt reméli, hogy rövid idő alatt békés megegyezés jó létre.⁴⁾

¹⁾ Ezt a levelet nem birjuk. Utal rá a pápa 1459 márczius 23-ikán a legátushoz intézett levelében.

²⁾ Az 1459 május 20-ikán Sforza Ferenczhez intézett irat: Mátyás külügyi levelei. I. 9.

³⁾ Az 1459 július 6-ikán kelt pápai iratot közli Kaprinai II. 335.

⁴⁾ A doge válaszának 1459 július 10-ikén megállapított szövege: Diplomatai Emlékek Mátyás korából. I. 54—57.

Utjukat folytatván, csak július vége felé érkeztek Mantuába.¹⁾ De így is megelőzték még a többi uralkodókat, kik a pápa nemes vállalkozása irányában teljes közönyösséget tanúsítottak.²⁾

A magyar követek első fogadtatása alkalmával, Hangácsi az üdvözlőbeszéd folyamán a veszélyes helyzetet ecsetelte, melybe Magyarországot Szendrő eleste, a bosnyák király elpártolása és a török császár készülétei ejtették; minélfogva uralkodójuk sikeres ellenállásra csak úgy képes, ha a pápa pénzsegítséget nyújt, és a császárt rábírja, hogy ellenséges terveit ejtse el.

II. Pius megígérte, hogy Mátyás óhajításainak eleget tesz. És a szavakat csakhamar tettek követték. A szent-szék kincstára egészen üres lévén, kölcsön vett huszezer aranyat bocsátott a magyarországi legátus rendelkezésére. Ugyanakkor két követe ment a császárhoz, azzal a megbízással, hogy közte és a magyar király között békességet hozzanak létre.³⁾

Augusztus közepe táján megjött Mantuába a hatalmas burgundi fejedelem követsége, mely azt az ajánlatát hozta, hogy 2000 lovasból és 4000 gyalogból álló segélyhadat küld Magyarországba.⁴⁾

Kevéssel utóbb a milánói herczeg és a mantuai őrgróf személyesen, úgyszintén több fejedelem követei érkeztek meg. Mire szeptember 26-ikán a pápa ülést hívott össze, s klasszikus beszéddel nyitotta meg, melyben a törökök ellen közös erővel indítandó háború szükségességét, módozatait és az abban résztvevőkre várakozó égi jutalmat fejtegette.

A jelenlevő uralkodók és a távollevőknek követi hálájukat tolmácsolták a pápa buzgó fáradozásaiért, és a keresztes háborúban való részvételre készségöket fejezték ki. A magyar követség vezére mindjárt ezt a legelső alkalmat felhasználta arra, hogy óvást emeljen a császár igényei ellen, a miket a magyar trónra támasztott. Azonban a pápa figyelmeztette, hogy ez az ügy most nem tárgyalható.⁵⁾

¹⁾ *Pastor.* II. 51.

²⁾ *Pastor.* II. 51.

³⁾ Ezeket a pápa 1459 július 30 és szeptember 8-ikán Carvajalhoz írt leveleiben mondja el. Kaprinai. II. 325, 344.

⁴⁾ *Pastor.* II. 51.

⁵⁾ *Pastor.* II. 58. A M. N. Múzeum könyvtárának 1560 folió

II. Pius ezután az egyes uralkodók követével külön-külön bocsátkozott tárgyalásokba.

A magyar követek előadták, hogy uralkodójuk kész 12000 lovast és néhány ezer gyalogot saját költségén kiállítani. Mire II. Pius kinyilatkoztatta, hogy ő 12000 zsoldost állít ki, és helyez Carvajal bibornok parancsnoksága alá.¹⁾

Ez alatt megérkeztek végre a császár és a német fejedelmek követei is, kik december 19-én bemutatott előterjesztésekben 10000 lovas és 32000 gyalog kiállítását ígérték; egyúttal kérték, hogy a pápa a hadi vállalat részleteinek megállapítása végett a jövő év elején Nürnbergbe birodalmi gyűlést hirdessen; továbbá a császár és »Hunyadi Mátyás beszercei gróf« között fenforgó viszályok kiegyenlítésére egy másik gyűlést Német-ujhelybe hívjon össze.²⁾

A pápa (1460) márczius 2-ik és 30-ik napját tűzte ki a két gyűlés megnyitására, és ezek vezetésével Bessarion bibornokot bízta meg. Majd néhány nappal utóbb közzétette saját határozatait, a melyek szerint mindazok részére, kik a törökök ellen indítandó háborúban legalább nyolcz hónapig részt vesznek, vagy maguk helyett egy fegyverest állítanak ki, általános búcsú részeseivé válnak; a pápa, a főpapok és egyéb egyházi férfiak évi jövedelmök tizedrészét, a világi hivek harminczadrészét, a zsidók huszadrészét kötelesek a hadjárat költségeire három éven át beszolgáltatni. Ezek után 1460 január 14-ikén a mantuai congressust bezárta.³⁾

A magyar követek megnyugvással térhettek vissza hazájukba.⁴⁾ A pápa buzgó erőfeszítései és magatartása Mátyás irányában hálára kötelezték őket. Ismételten alkalmuk volt meggyőződni arról, hogy II. Pius a császárt a magyar trón megszerzésére czélzó törekvéseiben támogatni nem hajlandó, és oda kíván hatni, hogy Mátyás részéről teendő némi enged-

latin» jelezetű kéziratában, a mantuai tárgyalásokról szóló emlékirat is említést tesz az óvásról.

¹⁾ A pápa 1459 november 5-ikén Carvajalhoz intézett levele, *Majláth* 62.

²⁾ Az előterjesztés *Theinernél*. II. 347.

³⁾ *Pastor*. II. 69.

⁴⁾ Mantuában tartózkodása alatt Hangácsi 1459. október 11-ikén kelt bullát eszközölt ki, mely a csanádi káptalant kötelezte, hogy a csanádi székesegyházat várfalakkal vegye körül. *Theiner* II. 339.

ményekkel érje be. Ezt és atyai jóakarátát meleg szavakkal fejezi ki a magyar királyhoz írt levelében, a mit congressusi követei vittek meg neki.

»Az Isten nevében felszólítunk, — írja többi között — és szívünk egész hevével kérünk, hogy az égtől nyújtott kedvező alkalmat fölhasználni el ne mulasztasz, és lelked egész erejével igyekezzél hivatásodat betölteni. Főképen a béke-tárgyalásokban úgy viselj megadat, hogy az üdvös cél elérése elé akadályokat ne gördíts. Illő és Istennek is kedves dolgot cselekszel, ha a császári felség becsülete érdekében jogaidból valamicskét feláldozasz. Ugyanilyen eljárásra viszont a császári felséget mindig buzdítottuk, most is buzdítjuk. Azzal, a mit a hit védelmére buzgóságunk egybegyűjthet, téged és a tiedet ép oly szívesen, mint bőkezűen fogunk segíteni. Meg fogsz arról győződni, hogy a szentszék és a római egyház támogatására minden körülmény között számíthatsz. Biztos ígéreteket nem tehetünk, mivel teljesítésök másoktól is függ. De erősen fogadjuk, hogy minden erőnkkel igyekezni fogunk néked minél jelentékenyebb segílyt nyújtani.«¹⁾

Mátyás meg volt elégedve követi működésével. Hirdeti ezt a jószágodomány, a mivel Frangepán István gróft jutalmazta. Az adománylevélben kiemeli, hogy a gróf Mantuában tartózkodása alatt, költséget nem kimélve, nagy fényt fejtett ki.²⁾

Hangácsi Albert diplomatai ügyességéről is kedvező véleményt alkotott magának a király. Az 1462-ik végén a Magyarországon tartózkodó velencei követ ismételtén tesz arról jelentést, hogy a király a csanádi püspököt Velenczébe és Rómába fogja küldeni követül.³⁾ Azonban nem őt, hanem a veszprémi püspököt és Frangepán István gróft bizta meg ezzel a küldetéssel.⁴⁾

Hangácsi ezentúl a diplomatai pályán nem szerepel többé. Már négy évvel utóbb (1466 nyarán) meghalt.⁵⁾

¹⁾ A pápa 1460 január 18-iki levele. Kaprinai II. 380.

²⁾ Az adománylevél eredetije az országos levéltárban.

³⁾ Diplomatai Emlékek I. 173, 184, 197, 201.

⁴⁾ Erről fentebb szólottunk.

⁵⁾ 1466 július 25-ikén a vizsálkodó Dancsf Miklós és Dóczi László között egyességet hozott létre. Borovszky. I. 362.

V.

Sáry Péter.

A legelső, a ki Mátyás királytól trónralépte után diplomai küldetést kapott, Sáry Péter volt. Valószínűleg Tolnamegyéből származott, mert a Tolnai nevet is viselte.¹⁾ Iskolai tanulmányairól semmit sem tudunk. Mint Hunyadi János kormányzó cancellárjával találkozunk vele első ízben, az 1451-ik év április 24-ikén, a mikor a budai káptalan előtt Gyali Kakas Pál vallja, hogy birtokai, úgymint a pestmegyei Gyal és Esső, a csanádmegyei Szentkirály felől úgy intézkedett, hogy magtalan halála esetére, Hanyki János mesterre, a nádor ítélőmesterére, és Sáry Péter mesterre, a kormányzó cancellárjára szálljanak.²⁾

Tekintélyes közhivatalnokok ebben a korban gyakran részesültek ilyen kedvezményekben. De ezeket ritkán értékesíthették olyan gyorsan és könnyen, mint Hanyki és Sáry mesterek, kik alig három esztendő múltával, miután mind Kakas Pál mind egyetlen fia János elhunyt, az örökség birtokába léptek.³⁾ Az 1455-ik év február 10-ikén, az országbíró előtt Hanyki János és Sáry Péter a három birtokon megosztottak.⁴⁾ Várujhegyi Kromperger Németh Lőrincz ellenök pert indított ugyan, de ezt 1458 február 2-ikán Szilágyi Mihály mint kormányzó az alperesek javára döntötte el.⁵⁾

Az 1455-ik évi osztozkodásról szóló oklevélben Sáry Péter szintén Hunyadi János cancellárjának címeztetik; a miből kitűnik, hogy a nagynevű hadvezérnek szolgálatában maradt akkor is, a mikor ez letette ország-kormányzói méltóságát. Ebben az oklevélben »nemzetes« (egregius) címet visel, a mi világi férfiakat illetett meg. Ellenben az 1458-ik év elején

¹⁾ Nagy Iván említi a missei Sary családot, mely Hevesmegyében virágzott, és melynek egyik tagja László 1483-ban fordul elő egy oklevélben. X. 72. Dunántúl is találkozunk egy Saari családdal a XIII. és XIV. században. Hazai Okmánytár. I. 246, IV. 19. — Kanizsai Imre 1458 márczius 12-ikén Sopron városához intézett levelében nevezi Sáry Pétert Tolnainak. (Sopron sz. k. város levéltárában).

²⁾ Károlyi család Okmánytára II. 283.

³⁾ Ámbár 1454 november 11-ikén V. László Szentkirályt másoknak adományozta. L. Vetési Albert életrajzát.

⁴⁾ Károlyi cs. O. 303.

⁵⁾ Ugyanott. 313.

kiállított ítélet-levéiben már mint egyházi férfiú, mint fehérvári őrkanonok (custos Albensis) fordul elő.

Valószínű, hogy Hunyadi János halála után lépett az egyházi pályára, és nyerte el a székesfehérvári káptalanban az előkelő és gazdag javadalmat, melynek birtokosa a királyok temetkezési helyéül szolgáló ősrégi egyház kincseinek és erekléinek őrizetére volt hivatva.¹⁾

Mátyás király 1458 február 16-ikán foglalta el a trónt. Udvarát szervezvé, titkárául vette maga mellé atyja hű cancellárját, és már a következő hónap 9-ikén követségbe küldötte Frigyes császárhoz.²⁾ Feladata kétségkívül az volt, hogy Mátyás trónraléptét jelentse be, és a korona kiszolgáltatására vonatkozó kérését terjessze elő. Négy héttel utóbb másodikban kellett »a király és az ország ügyeiben« Némethujhelybe mennie.³⁾

A milánói fejedelemnek a császári udvarnál levő követe, 1458 augusztus 14. és november 12-ikén kelt jelentéseiben Mátyás követeinek Némethujhelyre érkezéséről szól.⁴⁾ Valószínű, hogy ezek között is ott volt Sárý Péter.

Ismeretes, hogy Mátyás király igyekezetei nem vezettek sikerre, Frigyes a korona kiszolgáltatását megtagadta, és csakhamar maga mint trónkövetelő lépett föl.

Sárý Péter ettől fogva többé a diplomatai téren nem szerepel; a törvénykezési pályán szolgált uralkodójának és hazájának. 1459-től 1463-ig királyi személynök (a király törvényszéki helytartója) fontos hivatalát töltötte be.⁵⁾ Haláláig fehérvári őrkanonok maradt.⁶⁾

¹⁾ V. ö. E sorok írójától: A magyar királyi kegyuri jog. 221.

²⁾ A jelezett napon a király meghagyja Sopron városának, hogy biztos kíséretéről gondoskodjék. Hazai Okmánytár. IV. 391.

³⁾ A királynak 1458 ápril 6-ikán Sopron városához intézett hasonló rendelete ugyanott. 3n5.

⁴⁾ A jelentések a milánói állami levéltárban.

⁵⁾ Hajnik. A király bírósági személyes jelenléte és ennek helytartója. (Budapest, 1892. Akad. Ért.)

⁶⁾ A fehérvári káptalannak 1464 július 1., 1468 január 28-ikán kelt kiadványaiban előfordúl neve. Hazai Okmánytár. II. 414, 420.

VI.

Vezsényi László.

A Vezsényiek kihalt családja a külső-szolnokmegyei Tisza-Vezsény helységből származott. A XIV. században több tagja előkelő állásokat foglalt el. 1384-ben László a királyi főasztalnok méltóságát viselte. Unokája lehetett az a László, ki Mátyás királynak uralkodása első éveiben főlovászmestere volt,¹⁾ 1462-ben a török szultánnal fegyverszünet kötése iránt indított tárgyalásokban résztvett²⁾, majd Olaszországba küldetett követül.

Az 1462-ik év elején Kosztolányi György királyi titkár mint királyi követ ment Velenczébe és Rómába, a törökök ellen segítség kieszközlése végett.³⁾ Néhány héttel elutazása után több oldalról jelentések érkeztek a királyi udvarba arról, hogy a török császár nagy előkészületeket tesz Magyarország megtámadására; Drahula oláh vajda követei pedig hírül hozván, hogy ellene egy török sereg indult, megboszulandó a károkat, a miket a tél folyamán török területen véghezvitt, segílyt kértek, és kinyilatkoztatták, hogy uruk magára hagyatva ellenállani képtelen.⁴⁾ Ezen tudósítások arra bírták a királyt, hogy egy tekintélyesebb állású magyar követet indítson utnak Kosztolányi támogatása végett. Vezsényit bízta meg, hogy Velenczében, Ferrarában, Florenczben és a pápai udvarnál, a segíly mielőbbi megajánlása ügyében, lépéseket tegyen.⁵⁾ Részletes utasítással látta el, melynek irálya és hangja szembetűnően mutatja, hogy ő maga fogalmazta azt.⁶⁾

Vezsényi junius első felében érkezett Velenczébe. Itt előterjesztésében királya köszönetét fejezte ki a doge jóakarataért

¹⁾ Mátyás a velencei dógéhez (1462) irt levélben »Marescallus curie« czímmel ruházza föl. M. L. I. 27. — 1464-ben kelt királyi diplomákban Dombai Pállal együtt »agazonum regaliū magister« czímet visel.

²⁾ Ezt következtetjük a részére kiállított, alább tárgyalandó királyi utasítás következő (sajnos csonka) passusából: »Item de treuga Turcorum, in qua re tu ipse ambulasti etc.« Epistolae Mathiae Corvii. I. 82.

³⁾ L. Kosztolányi életrajzát a Századok januárhavi füzetében.

⁴⁾ Ezt Mátyás az imént idézett utasításban adja elő.

⁵⁾ A velencei dógéhez, a ferrarai herceghez, a florenczi köztársasághoz, II. Pius pápához, a bíbornoki collégiumhoz és Carvajalhoz intézett királyi ajánlólevelek, dátum nélkül, M. L. I. 23—25.

⁶⁾ Epistolae Mathiae Corvini. I. 74—82.

és ragaszkodásáért, a kereszténység és különösen Magyarország megmentése érdekében kifejtett fáradozásaiért, — biztosítván arról, hogy Mátyás mindennemű viszonzatszolgálatra kész.

Azután előadta azon körülményeket, a mik az ő küldetésére okul szolgáltak.

»Ő felsége — így szólt folytatólag — semmit sem mulaszt el a maga részéről, hogy a törökökkel szemben sikeres ellenállást fejthessen ki; elődei és különösen atyja nyomdokaiba lépve, a kereszténység javát, s ezzel kapcsolatos saját érdekeit soha sem téveszti szem elől. Minden gondolata ide van irányozva. A császárral és egyéb ellenségeivel békealkudozásokat folytat, és ezek sikerének előmozdítása végett nem riad vissza áldozatoktól, csak azért, hogy szabadabban fordíthassa erejét a törökök ellen.

»A királyi felség a köztársaság magyarországi követétől értesült, hogy előbb küldött követét (Kosztolányit) ő fensége a herceg szívesen fogadta, vele a keresztény hit érdekeiről bizalmasan, barátságosan tárgyalt, a pápa ő szentségét pedig fölkérte, hogy addig is, a míg a keresztény hatalmak tervezett nagy hadjárata létrejő, ő felségének legalább olyan pénzsegélyt nyújtsanak, mely 8000 lovas eltartására elegendő, s a köztársaság hozzájárulását ajánlotta föl, ámbár rá is a törökök elleni védekezés nagy terheket ró. Ő felsége mindezért köszönetet mond, s egyúttal azt a meggyőződését fejezi ki, hogy a köztársaság a kereszténység érdekében jobb célra áldozatokat nem hozhat; ő felsége ugyanis ezzel a segélyhaddal és a saját költségén kiállítandó haderővel nem csak országát megvédelmezheti, hanem Szerbországba és a törökök kezeiben levő más területekre nyomúlhat. Kéri tehát a fenséges herceget, hogy igyekezeteit folytassa, és a segítség megajánlását siettesse, mert tudja mennyire fontos, hogy az alkalmas időpontot felhasználni el ne mulasszák.«

Vezsényi bejelentette, hogy utasítása értelmében mind Rómában, mind Ferrarában és Florenczben eljárását a doge tanácsai szerint fogja irányozni.

Végre a király azon óhaját terjesztette elő, hogy a signoria Thomasi Pétert, a magyarországi követet, ki visszahiva-

tását szorgalmazza, hagyja meg állomásán továbbra is; mert a viszonyokat, embereket már jól ismeri, és általános bizalomnak örvend.¹⁾

A doge június 16-ikán válaszolt. A köztársaságnak Magyarország iránt való meleg érdeklődését és áldozatkészségét hangoztatván, közlé a pápának tett javaslatát, mely szerint, az olaszországi államok havonként tizenkétezer arany forintot szolgáltatnának Mátyás részére, és ezen összeghez a köztársaság háromezerrel járulna.²⁾

Vezeényi ekkor három kérdést vetett föl: a segély fizetése mikor venné kezdetét? mennyi ideig tartana? ha a pápa a hozzájárulást megtagadná, mit szándékozik a signória tenni?

A doge az első kérdésre nem adott szabatosan formulázott választ, kitérőleg arra kérte a követet, »viseltessék a signória iránt bizodalommal.« A másodikra határozottan kijelentette, hogy a segély hat hónapra ajánlhatnák meg. A harmadikra úgy nyilatkozott, hogy a javaslatnak a pápa részéről való elfogadása iránt nem merülhet föl kétség; de ha ezen várakozásban csalódnak, a köztársaság tőle kitelhető minden kedvezésben »fogja ő felségét részesíteni.«³⁾

Vezeényi, ámbár azt az utasítást kapta, hogy a segítséget ne hat hónapra, hanem »az egyetemes hadjárat létrejöttéig« vagyis állandón kérje megajánlatni, továbbá hogy biztos válasz nélkül Velenczéből ne távozzék: mégis június második felében búcsút vett a signoriától és folytatta útját.⁴⁾ Hogy Ferrarában és Florenczben mit végezett, nem tudjuk.

Rómiában nem sikerült neki a király szándékainak megfelelő megállapodásokat eszközölni ki. Azonban nem eredmény nélkül fáradozott. A pápa, ki a signória javaslatát már előbb elfogadta, és a segélyhez való hozzájárulását megígérte, most ezenfelül, Vezeényinek adott válaszában, késznek nyilatkozott ezer magyar lovas zsoldjának fizetését magára vállalni.⁵⁾

¹⁾ Vezeényi előterjesztésének ez a tartalma a királyi utasítás nyomán állapítható meg.

²⁾ Diplom. Eml. I. 148.

³⁾ Ugyanott. 152.

⁴⁾ Erről június 28-ikán értesíti római követét a doge. Ugyanott. 154.

⁵⁾ Erről a signória római követe tudósítja a dogét július 14-iki jelentésében, melyet a doge július 19-iki válaszában resumál. Ugyanott. 155.

Vezsényi hivatta volt panaszt emelni amiatt, hogy a pápa Bosnyákország királyát a hozzá küldött legátus által megkoronáztatta, a mi a fejedelmet a magyar koronától való elszakadásra czélzó szándékaiban megerősítheti.³⁾

II. Pius kétségkívül teljesen megnyugtatta a követet aziránt, hogy a magyar korona főnnhatósági jogait sérteni nem volt szándéka.

Végre Vezsényi előterjesztette a király javaslatait a zágrábi püspökség betöltése tárgyában évek óta fenforgó nehézségek elhárítására nézve.⁴⁾ Ezeket azonban elfogadtatni nem sikerült.⁵⁾

Vezsényi csak rövid ideig tartózkodott az örök városban. Az ősz elején visszatért Velenczébe, s az ott hozzá csatlakozott Kosztolányival hazájába.⁶⁾

A következő (1463) év folyamán két ízben küldötte őt Mátyás a magyar korona fenhatósága alatt álló raguzai köztársasághoz. Ezzel diplomatiái pályája véget ér.⁷⁾

VII.

Mohorai Miklós.

A nógrádmegyei Mohora helységben birtokos és attól nevét kölcsönző családnak¹⁾ egyik sarja, Vidfi János mesternek fia, Miklós 1449 október 13-ikán a bécsi egyetem tanulóinak sorába lépett, ott előbb a hittudományban képezte ki magát, 1452-ben a bölcsészeti karba ment át, és két évvel utóbb a mester (magister) fokozatát nyerte el.²⁾

Tanulmányai végeztével hazatérvén, a papi pályára lépett,

³⁾ Erről szól az idézett utasítás, azzal a meghagyással, hogy »cum moderatione« szóljon ezen ügyről, mert »forte per inadvertentiam talia facit« a pápa.

⁴⁾ Az ez ügyben adott királyi utasítás és a pápához intézett levél Monumenta Vaticana, VI. 20—22.

⁵⁾ A pápának Mátyáshoz ez ügyben irt levele, ugyanott, 22.

⁶⁾ Raguzai oklevéltár 759.

⁷⁾ Néhány évvel utóbb főörökös nélkül halt el. Jászay: A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után. 375.

¹⁾ Csánki. I. 120.

²⁾ Fraknoi: Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. 52. Schrauff: Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. 109.

és korán a váci székesegyházi káptalanban az örkanonok stálmát foglalta el.¹⁾

Valószínűleg már Bécsben talált alkalmat arra, hogy Piccolomini Enea Silvioval megismerkedjék, és az ő pártfogását magának megszerezze. Így magyarázhatjuk meg azt a feltűnő tényt, hogy a váci örkanonok II. Pius udvarába került, és szolgálattevő kamarása lett.²⁾

A pápa 1461 október 10-ikén a szent Jánosról címzett pécsi társaskáptalan prépostságát, mely birtokosának Rómában bekövetkezett halálával üresedett meg, adományozta neki, olyképen, hogy a váci örkanonokságot megtarthassa.³⁾

Ezen kinevezésben készséggel megnyugodott a pécsi püspök, Janus Pannonius, kinek jóakarátát Mohorai bírta⁴⁾ és Mátyás király is, ki szívesen látta, hogy magyar egyházi férfiú a pápa oldala mellett hivatalos állást foglalván el, ott hazája érdekeinek szolgálatokat tehet; minélfogva őt ügyviselőjévé (*rerum nostrarum sollicitator*)⁵⁾ rendelte, a folyó ügyeknek — mint ma mondanók — intézésével bízta meg. Így 1463-ban utasította őt, hogy Vitéz János püspöknek a váradi székről a zágrábira áthelyezését szorgalmazza.⁶⁾

A magyarországi főpapok és a Rómába küldött királyi követek szintén sűrűen igénybe vették szolgálatát.⁷⁾

Az 1463-ik év elején Mohorai Miklós Magyarországon időzött.⁸⁾ Vajjon a pápa küldötte-e, vagy magánügyei vezet-

¹⁾ Váci örkanonoknak címezi őt II. Pius 1461-ik évi (alább idézendő) bullájában.

²⁾ Hogy nem címzetes, hanem szolgálattevő kamarás volt, kitűnik az 1461 október 10-ikén kelt bullából, melyben őt a pápa nemcsak »*cubicularis noster*«, hanem egyúttal »*familiaris noster*« nevezte. Koller. IV. 82. Mátyás király 1462 nyarán a pápához írt levélben »*beatitudinis vestre cubicularius*«-nak mondja. M. L. I. 27.

³⁾ Az imént idézett bullában.

⁴⁾ Tanuskodik erről 1463-ban hozzá írt levele. Koller. IV. 201.

⁵⁾ Ennek címezi főntebb idézett levelében.

⁶⁾ A főntebb idézett levélben. Mátyás ezen terve nem valósult meg.

⁷⁾ Ez kitűnik Janus Pannoniusnak főntebb idézett leveléből, melyben ajánlja neki a Rómába küldött királyi követet, és felkéri, hogy a váradi püspök és az ő saját ügyeit ezentúl is olyan buzgón karolja föl, »*quem admodum hactenus fecit*«. Huendler Vid pécsi segédpüspök 1463 február 2-ikán kelt leveléből is látjuk, hogy részére Mohorai Miklós bizonyos bullát eszközölt ki. Koller. IV. 201.

⁸⁾ Ezt Huendler Vid leveléből tudjuk.

ték hazájába, nem határozhatjuk meg. Rövid idő múlva visszatért az örök városba.¹⁾

Valószínű, hogy II. Pius pápának 1464 nyarán bekövetkezett haláláig maradt a pápai udvarnál, s ekkor állandóan Magyarországon telepedett meg.

Azonban gyakran kellett uralkodója megbízásából Rómába visszatérnie.

Az 1466-ik év nyarán II. Pál pápa Carvajal bibornokot küldötte Velenczébe, hogy a köztársaság és a törökök között a békekötés létrejöttét megakadályozza, és az Albániában küzdő Skanderbég részére segítséget eszközöljön ki.²⁾ Az őszi hónapokban Miklós kanonokot küldötte oda Mátyás, azzal a megbízással, hogy a pápai legátus igyekezeteit támogassa, és Magyarország részére is segítséget kérjen.³⁾

Innen ugyanezen célból Rómába ment. Azonban a pápa, ámbár jóakarátát hangsúlyozta, kijelentette, hogy az Olaszországban dúló háborúk miatt egyelőre lehetetlen neki pénzügyi segítséget nyújtani a magyar királynak.⁴⁾

Ezen alkalommal a pápa 1467 január 9-ikén kiállított bullában megerősítette Mohorainak a váci káptalanban tett mise-alapítványát, a melyben papi buzgóságának bizonyítékát láthatjuk.⁵⁾

Az 1468-ik év tavaszán Schönberg György, pozsonyi préposttal újból Rómába küldötte királlyal; ez alkalommal

¹⁾ Ezt Janus Pannonius idézett leveléből tudjuk.

²⁾ Carvajal egy évet töltött Velenczében. Pastor. II. 323.

³⁾ A doge 1466 november 28-ikán Carvajal bíbornok előterjesztésére adott válaszában említést tesz az »orator regie maiestatis Hungarie« felől. (Diplom. Eml. II. 41.) Ámbár nem nevezi meg, teljesen bizonyos, hogy Mohorai volt, kit azután néhány hét múlva Rómában találunk.

⁴⁾ Visszatérte után, Mátyás király, időközben Rómába küldött követeknek Handó pécsi prépostnak és Grafeneck Ulriknak írja: »Reversus ad nos Nicolaus custos retulit summi pontificis animum quidem erga nos optime affectum, . . .« (Mátyás külügyi levelei. I. 35. Tévesen 1462-re téve.)

⁵⁾ Vácson bírt házát hagyományozza az örkanonokoknak, azzal a kötelezettséggel, hogy minden pénteken Krisztus kinszenvedése emlékére misét mondjanak. A bullában »Nicolaus Johannis de Mohora custos Vacziensis« czímeztetik, és az mondatik róla, hogy »in presencia ad nos per . . . Mathiam regem Hungarie orator destinatus, et ut asserit de nobili genere ex utroque parente procreatus existit«. Regesta Datariae Pauli II. Anni III. Volum. rubrum. f. 98.

valószínűleg azért, hogy a csehországi hadi vállalatra vonatkozó elhatározását és terveit bejelentsék. Visszatérve hazájukba, útközben, augusztus elején, megállapodtak Florenczben, honnan Mohorai Miklós a signória levelét vitte meg Mátyásnak.¹⁾

Harmadízben 1470 tavaszán küldetett Miklós Rómába, oly czélból, hogy a csehországi hadi vállalat számára a pápa erkölcsi és anyagi támogatását biztosítsa. Néhány hónappal utóbb Veronai Gábor szent-Ferencz-rendű szerzetes, majd az év végefelé Karai László budai prépost csatlakoztak hozzá. Együttes igyekezeteik jelentékeny eredményt mutathattak föl. A pápa mindent megtett, hogy erkölcsi és anyagi támogatással a csehországi vállalat sikerét biztosítsa. A hadi költségekre 18000 aranyat ajánlott föl Mátyásnak, és további segélynyújtása iránt intézkedett; a szentelt kard megküldésével buzdította kitartásra; Fridrik császárt felkérte, hogy a magyar királylyal lépjen egyességre; Kázmér lengyel királyt felhívta, hogy a vállalat útjába akadályokat ne gördítsen.²⁾

Ezen római időzése alatt Mohorai egy újabb egyházi alapítványa számára kérte ki a pápa jóváhagyását; ugyanis Váczon egyik házát oly czélból adta át a káptalannak, hogy haszonélvezője minden hétfőn az összes elhunyt hivek lelkiüdvéért szent-mise áldozatot mutasson be.

Ugyanekkor az egri székesegyháznak bucsút, a váczi püspöknek a Rómában való megjelenés kötelezettségétől fölmentést és barátjának Kalmancai Domokos fehérvári prépostnak fölhatalmazást eszközölt ki, hogy több egyházi javadalmat bírasson.³⁾

Az 1471-ik év első napjaiban, Veronai Gábor és Karai László kíséretében tért vissza Magyarországra.⁴⁾

Veronai Gábor kevéssel utóbb erdélyi püspökké nevez-

¹⁾ A signoria 1468 augusztus 18-ikán kelt levelében említi, hogy ezt a királynak Rómából visszatérő követe »Nicolans cantor« által küldi. (A levél a florenczi állami levéltárban.) Kétséggkívül tollhiba az, hogy cantor-nak czímezték, custos helyett.

²⁾ Az erre vonatkozó pápai levelek Theinernél. II. 415—419.

³⁾ 1470 július 7-ikén elintézett kérvénye: Supplicationes Pauli II. Vol. 885 fol. 288.

⁴⁾ Az 1471 január 14-ikén kelt pápai irat: Monumenta Vaticana. VI. 84.

tetvén ki, követtársáról is megemlékezett, és káptalanában az ozdi főesperességet adományozta neki,¹⁾ a mely mellett egyéb javadalmaít is megtartotta, a mihez kieszközölte IV. Sixtus pápa engedélyét, 1473 végén,²⁾ mikor negyedízben fordúlt meg Rómában, mint királyi követ, ez alkalommal Szántai Mihály budai kanonoktól kísérve.

Feladatuk volt kieszközölni, hogy a pápa Mátyásnak a törökök ellen tervezett hadjárata céljára segítséget nyújtson, a lengyel királyt a fönnálló békekötés megtartására kötelezze, és Veronai Gábor erdélyi püspököt vegye föl a bibornoki testületbe, melyben akkoron magyar főpap nem foglalt helyet.

A pápa, a válaszbán, magasztalásokkal halmazta el a király elhatározását; hangsúlyozta, hogy eddig is nagy áldozatokat hozott a törökök ellen viselt hadjárat céljaira, de a jövőben nyujtandó segítségre nézve határozott ígéreteket nem tett; ígérte, hogy a lengyel királyt a békekötésben elvállalt kötelezettségek teljesítésére inteni fogja; végre a bibor ügyében készségét fejezte ki teljesíteni a király óhaját, csakhogy előbb a bibornoki testület hozzájárulását kell kieszközölnie.³⁾

Mohorai ez alkalommal az 1474-ik év végéig időzött Rómában. Deczember 20-ikán Velenczében találjuk, hol a signoria előtt megjelenvén, elismerését fejezte ki azon támogatás fölött, a miben őt a szent-széknél alkalmazott velencei követ részesítette.⁴⁾

¹⁾ 1473 deczember 11-ikén elintézett supplicációjában így czímezi magát: »Nicolaus Johannis lector ecclesie Waciensis ac archidiaconus de Uzd in ecclesia Transilvanensi, in presenciarum per illustrissimum regem Ungarie ad sanctitatem vestram et sedem apostolicam orator destinatus«. (Supplicationes vol. 928 fol. 111 t.) 1474 január 12-ikén Rómában kötelezvényt állítván ki az Erneszt Zsigmond pécsi püspök által fizetendő díjakról, erdélyi főesperesnek czímezi magát. (Koller. Historia Episcopatus Quinqueecclesiensis. IV. 360.)

²⁾ Az imént idézett supplicatio alapján. — Ugyanakkor a váci káptalan tagjai részére a végrendelkezés jogát eszközölte ki. (i. h.)

³⁾ A pápának Mátyás királyhoz irt dátum nélküli levele, melyben a két követet megnevezi, a kik, úgymond, bővebb jelentést fognak tenni: Monumenta Vaticana. VI. 252, a hol ezt a levelet tévesen helyeztem az 1465-ik évre, abban a hitben, hogy Várdai István bíbornokságáról van szó. — Mátyás 1474-ben, Veronai Gábor bíbornoksága érdekében, a velencei signoria közbenjárását is kikérte, mint ezt a dogénak 1474 október 1-én magyarországi követéhez irt leveléből tudjuk. (Kiadatlan.)

⁴⁾ A velencei állam-könyvben le van írva Vetési Albert veszprémi

Magyarországban nem soká tartózkodott.

Az 1475-ik év május elején Mátyás, a diadalmas sziléziai hadjáratból Budára visszaérkezvén, ott találta Uzon-Hasszan perzsa fejedelem követét, a ki a törökök ellen közös erővel indítandó hadjárat tárgyában uralkodójától ajánlatot hozott.¹⁾ A király ezt örömmel fogadta, azonnal hozzálátott az előkészületekhez, és a perzsa követet, Mohorai Miklós kíséretében, Rómába küldötte, hogy a pápa közreműködését eszközöljék ki IV. Sixtus meleg hangon írt levélben biztosította őt támogatásáról.²⁾

Ekkor Mohorai Miklós diplomatiái szolgálatában öt esztendeig tartó szünet állott be. Az 1480-ik év elején Velen-czébe küldetett.

Itt azt a panaszt terjesztette elő, hogy Magyar Balázs a lázadó Frangepán János gróf megfenyítésére küldetvén, a köztársaság dalmátiai helytartóját fenyegető kifejezésekkel hívta föl, hogy vállalatával hagyjon föl. A király — úgymond — fölteszi, hogy a signória tudta nélkül követte el a helytartó ezt a méltatlanságot; mindazáltal magyarázatot kér, egyúttal fölhatalmazást is, hogy Magyar Balázs a köztársaság területén élelmiszereket vásárolhasson serege számára.

A doge, márczius végén adott válaszában, nagy bőbeszédűséggel szólott arról a szeretetről, a mit a magyar király iránt táplál, és arról a hő óhajtsárról, hogy a köztük fönnálló jó viszony meg ne zavartassék. Azután a dalmátiai helytartó leveléről úgy nyilatkozott, hogy udvarias hangon van szerkesztve,

püspök és Thúz János királyi követek fogadtatása, 1474 december 20-ikán. A püspök beszédének ismertetése után következik: »Facta per dominum episcopum fine verbis suis, *tertius* orator regius ex curia ad regiam maiestatem revertens«, szólott. Hogy ez Mohorai volt, kitűnik a dogének a veszprémi püspök beszédére adott válaszából, melyben említi, hogy korábban már »Nicolai de Transylvania prepositi Vacensis in curiam proficiscentis« előterjesztéséből értesült volt a király hadikészületei felől. (A velencei állami levéltárban.) Ez a »*tertius orator*« Mohorai volt. Nem lehetett az Szántai, a ki már korábban távozott Rómából. Mivel ugyanis a királytól 1475 január 9-ikén Boroszlóból visszaküldetik Rómába, lehetetlen, hogy december 20-ikán még Velenczében lett volna.

¹⁾ Ezt tudjuk egy 1475 május 19-ikén kelt tudósításból, mely Budáról Milánóba küldetett. (A milánói állami levéltárban).

²⁾ A dátum nélküli levél Monumenta Vaticana. VI. 96.

és arra szorítkozik, hogy a köztársaság jogait Veglia szigetére föntartsa. Végül közölte, hogy ezen jogok igazolása végett közelebb követet küld a királyhoz.¹⁾

Ezen küldetéséből visszatérve, Mohorai nyolcz esztendőn át (a mely idő alatt a vácsi káptalanban a préposti méltóságra emeltetett)²⁾ nem távozott Magyarországból.

Az 1487-ik év folyamán Ancona városa, mely a szent-
szék főnhatósága alatt állott, de VIII. Incze pápa kormányával elégedetlen volt, és kereskedelmi érdekeiben a velencei köztársaságtól sokféle sérelmeket szenvedett, Mátyás védnöksége alá helyezte magát.

Az eziránt folyt tárgyalásokban a király Mohorai Miklós szolgálatait vette igénybe, a ki több ízben fordult meg Anconában.³⁾ Ő vitte meg oda 1488 elején a királyi kiváltságlevelet, melynek erejénél fogva az anconai tanács lovagi, nemesi és grófi rangot adományozhatott, továbbá a királyi pecsétet, melyet okleveleiben használhatott és a királyi zászlót, melyet Magyarország védnöksége jeléül, tanácsházára kitűzhetett.

A város lakói mindezt — mint a tanács levelében olvassuk — »leirhatatlan örömmel, vígsággal és elragadtatással« fogadták.⁴⁾

És ezzel a fényes eseménynyel a huszonhét évre terjedő diplomatiiai pályának vége szakad. Mohorai Miklós a közélet teréről nyom nélkül eltűnik.⁵⁾

¹⁾ Diplom. Emlékek. II. 420.

²⁾ Ancona város tanácsa 1488 márczius 21-ikén Mátyáshoz irt levelében írja, hogy visszajött (rediit) követe, Miklós kanonok; ami természetesen föltételezi, hogy már korábban is járt ott. Makusev: Monumenta Slavorum meridionalium. 149.

³⁾ Prépostnak czimeztetik az alább idézendő anconai levélben.

⁴⁾ Az 1487 augusztus 7-ikén kelt kiváltságlevél ugyanott, 147. A levél i. h. — A florenczi köztársaság római követe 1488 november 23-ikán kelt jelentésében szól Mátyásnak Anconába küldött ajándékairól. »Credo che le signorie vostre haranno inteso di una nave di botte 800 in 1000, charica d' artiglerie, che la maestá del re d'Ungheria ha mandato a donare alla communitá d'Ancona, insieme con la nave, nella quale é infra l'altre cose, . . . 100 bocche di bombarde di bronzo et tre ostendardi molto ricchi di spesa di ducati 1000 l'uno.« (A florenczi állami levéltárban.) Vajjon ezt az ajándékot is Mohorai Miklós vitte-e meg, nem állapíthatjuk meg.

⁵⁾ Magán viszonyairól egy dátum-nélküli oklevél maradt fenn, birtok-pert illetőleg, mely egyrészt a Báthori testvérek, másrészt Szobi

VIII.

Szántai Mihály.

Magyarország területén Szántó nevezetű helységek nagy számban találhatók. Nem állapíthatjuk meg, melyikből származik a nevét viselő diplomata, ámbár egyik oklevelében közelebbről is megjelöli, mikor magát »Herczeg-Szántai«-Mihálynak (Michael de Herczeg Szántó) nevezi.¹⁾

Külföldi egyetemen tanult, s a bölcsélet (szabadművészetek) mesterének fokozatát szerezte meg.²⁾

Az 1465. tavaszán mint királyi titkár szolgált Mátyás udvaránál, az ó-budai társaskáptalan olvasó-kanonokja volt, és Rozgonyi János tárnokmester, ki ekkor mint királyi-követ tartózkodott Rómában, az »apostoli gyertyatartó (acolitus) szerény címét eszközölte ki számára.³⁾

Első diplomatiai küldetését az 1470-ik év végén kapta. A király, miután ezen év folyamán türelmetlenül várta a pápa állásfoglalását a csehországi bonyodalmakban, és egymásután bocsátotta Rómába Mohorai Miklóst, Veronai Gábort, Karai Lászlót, kétségkívül ugyanazon okból küldötte utánuk Szántai Mihályt, a ki azonban nem tért velök vissza, hanem Rómában maradt. 1471 február 12-ikén ott kötelező iratot állít ki azon díjakról, melyek egy egri egyházmegyei plébánia javára kibocsátott pápai bulláért fizetendők voltak. Ebben özvegy Hunyadi Jánosné káplánjának címezi magát.⁴⁾

Az 1474-ik évben Mohorai Miklóssal másodízben,⁵⁾ és alig-

Mihály és Mohorai Miklós váci lector közt folyt. (Kovachich: *Formulae* 277.) Az a Mohorai Vid, nógrádmegyei alispán, ki Mátyás király 1486-ik évi országgyűlési végzését kevésbé utóbb nyomtatásban közzétette, Miklósnak kétségkívül unokaöccse volt.

¹⁾ Kovachich. *Formulae*. 219.

²⁾ Ezen címet viseli Mátyás 1475 január 9-ikén kelt levelében. II. 372.

³⁾ Az 1465 május 28-ikán elintézett kérvény: *Supplicationes Pauli* II. Vol. 810. f. 117. — Hogy Szántai a következő években is állandóan a királyi udvarnál tartózkodott, bizonyítja az a körülmény, hogy a budai káptalan ügyeiben a préposttal vagy ennek távollétében nem az első káptalani méltóság birtokosa az olvasó kanonok, hanem más kanonokok jártak el. *Történelmi Tár*. XII. 23—27.

⁴⁾ Pauli IV. *Annatarum* lib. VII. fol. 82.

⁵⁾ L. Mohorai életrajzát.

hogy hazaérkezett, az 1475-ik év első napjaiban harmadízben küldetett Rómába. Ezen utóbbi alkalommal az ott időző királyi követeknek: Vetési Albert veszprémi püspöknek és Thúz János slavóniai bánnak vitt »bizonyos utasításokat és czikkelyeket«. ¹⁾

Ezen év végén Nápolyban járt, kétségkívül Beatrix Magyarországra jövetelének ügyében. Innen visszatérve, az 1476-ik év elején Rómában, Mátyás megbízásából, bizonyos »előterjesztéseket tett«, mire azonnal folytatni akarta útját hazafelé. A pápa visszatartotta, hogy az ő követével, ki a király részére segélypénzeket volt viendő, együtt utazzék, s abban a kitüntetésben részesítette őt, hogy kamarásai sorába vette föl. ²⁾

Camisati rieti püspökkel april havában indult el. A következő hónapot Velenczében töltötték. Június végén érkeztek Budára. ³⁾

Rövid ideig pihenhetett csak hazájában. Az ősz elején, nagylaki Jaksics István, Ráczországból bevándorolt és Mátyás királytól dús adományokkal elhalmozott főúr ⁴⁾ kíséretében, Velenczébe és Rómába küldetett, a törökök ellen pénzsegítség kieszközlése végett.

A dogénak négy török foglyot szolgáltattak át ajándékul. A tárgyalások folyamán Jaksics kijelentette, hogy azon esetre, ha a signória százezer aranyat ajánlana föl, Mátyás kétszáz-ezeret áldozna, és ez a két összeg elegendő volna egy nagy támadó hadjárat költségeinek fedezésére.

A doge válasza kitérően hangzott, általános ígéretekre szorítkozott; határozottabb nyilatkozatot akkorra helyezett kilátásba, a mikor Rómából visszatérnek. ⁵⁾

Az örök városba december havában érkeztek. A török-

¹⁾ Mátyás király 1475 január 9-ikén értesíti erről Vetésit. M. L. II. 372.

²⁾ A pápa őt kamarásának czímezi Mátyás királyhoz irt dátum nélküli levelében, melyben értesíti, hogy visszatartotta udvaránál. Monumenta Vaticana. VI. 99. (Tévesen 1475-re téve.)

³⁾ Utjukról több adatot tartalmaz Camisari számadási könyve. A római állami levéltárban.

⁴⁾ Borovszky. Csanádmegye története. I. 124.

⁵⁾ A signoria 1476 november 23-iki végzése. (Deliberationi Senato. vol. XXVII. fol. 111. Kiadatlan.)

től zsákmányolt zászlókat nyújtottak át a pápának, ki segélyösszeget adott nekik át a király részére, és további segélyezése iránt megállapodásait közölte velök.¹⁾

Szántai Mihály ez alkalommal felhatalmazást eszközölt ki magának több javadalom bírására²⁾; mivel a budai kanonokságon kívül az erdélyi káptalanban is volt kanonoki javadalma.³⁾

Ugyanekkor Jaksics az uradalmaihoz tartozó nagylaki, kúnagotai és kerekegyházi templomok számára búcsúkat, továbbá az ő »káplánjai« Martinovecz Pál csázmái főesperes, Zrakaics György zágrábi kanonok és Bálinti Mihály urbaveszi plébános részére a pápai káplán címét eszközölte ki.⁴⁾

Az 1477-ik év február havában érkeztek, haza utazván, Velenczébe, hol előterjesztésekre adott válaszában a doge, a szokásos contestatiók után, és elmondván, hogy közbenjárásával a pápánál hibornok-legátusnak Magyarországra küldetését eszközölte ki, arra kérte a követeket, hassanak oda, hogy uralkodójuk mielőbb a császárral egyességre lépjen, és erejét a törökök ellen fordítsa.⁵⁾

Szántai Mihálynak ez volt utolsó diplomatiái szereplése. A következő években már nem találjuk nevét az ismert emlékekben.

IX.

Kalmanecsei Domokos.

Somogy megye Kalmanecsa helységéből származott. Atyja Bálint nevet viselt. Valószínűleg *Németi* volt a családi neve,⁶⁾

¹⁾ A pápának Mátyás királyhoz intézett, dátum-nélküli két levele. Monumenta Vaticana. VI. 100, 125.

²⁾ 1476 decz. 29-ikén elintéztett kérvénye. Supplicationes vol. 973. fol. 1.

³⁾ Camisari számadásaiban erdélyi kanonoknak czímeztetik. — 1477-ből főmaradt meghatalmazó irata az erdélyi kanonokságot illető ügyekre vonatkozólag. Kovachich. Formulae. 219. Ugyanott van dátum-nélküli nyugtája Péter moldvai püspöktől visszafizetett 30 forint felől. 234. Ezen kölcsön-ügylet Rómában 1476 elején köttetett, a mikor Péter püspök is ott időzött. (Theiner. II. 449.)

⁴⁾ Az 1477 január 18-ikán elintéztett kérvény. Supplicationes vol. 973. fol. 86.

⁵⁾ Az 1477 február 24-ikén kelt végzés i. h. f. 132.

⁶⁾ 1474 október 18-ikán kelt királyi rendelet nevezi őt Németi Domonkosnak. A rá vonatkozó többi királyi okirat csak keresztnevén nevezi.

melyet később születési helyének nevével cserélt föl. Tudományos kiképzését a bécsi egyetemen nyerte, melynek tanulóí sorába 1450 tavaszán lépett.¹⁾ Bonfin, ki vele Mátyás és Ulászló udvaránál érintkezett, feljegyzé róla nagy történeti munkájának egyik lapján, hogy »okossága és jellemsszilárdsága mellett tekintélyes testalkatával és megnyerő arczzvonásaival is kitünt«. ²⁾

1462-ben, mikor először találkozunk vele a közélet terén, a szent Miklósról címzett székesfehérvári társaskáptalan prépostja volt és a királyi kincstár szolgálatában állott. Több királyi megbízatást nyert ezen esztendőben a fölvidékre. Zápolyai Istvánnal Késmárkot és néhány kisebb szepesi várost az azokban megfészelt cseh rablók kezeiből kiváltotta; ³⁾ Kassa városától két ízben jelentékeny adóösszegeket hajtott be; ⁴⁾ Bártfa városát a szent korona visszaváltásának költségeihez való hozzájárulásra szólította föl.⁵⁾

Ez után, a következő tizenkét esztendő folyamán, semmit sem tudunk tevékenysége felől.

1470 nyarán Mohorai Miklós váci kanonok Rómában időzván, Kalmancai részére pápai bullát eszközölt ki, melynek erejénél fogva több egyházi javadalom bírására nyert fölhatalmazást.⁶⁾ Ugyanis a királytól egymásután a szegszárdi, somogyvári és pannonhalmi apátságokat nyerte adományul.⁷⁾ A nyitrai főesperességet is birta.⁸⁾

Az 1474-ik év első felében a király kegye a székesfehérvári koronázási egyház káptalanának prépostságára léptette elő.⁹⁾ Mikor pedig a szent-szék megerősítését kieszközölte, ezen

¹⁾ »Dominicus Valentini de Kalmanczeyh« névvel. — Schrauff. Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. 111.

²⁾ Historia. Decas IV. Lib. V. p. 631.

³⁾ Wagner. Analecta Scepussii. II. 106.

⁴⁾ Kassa város levéltárában két nyugtája maradt fönn. Az egyiket (Zeteni Makó Jakabbal) 1462 augusztus 28-ikán 6422 forintról, a másikat maga október 15-ikén 1500 forintról állít ki.

⁵⁾ Wagner. Diplomatarium Sarosiense. 124.

⁶⁾ Az 1470 július 7-ikén elintézett kérvény. Supplicationes. vol. 885. fol. 289.

⁷⁾ Az adományozás időpontját nem határozhatjuk meg. Egy 1470-ben kiállított oklevélben »administrator bonorum sancti Martini de Pannonia« címezi magát. (Körmendi levéltár. Acta familiae Heim. n. 548).

⁸⁾ Az alább idézendő obligatióban czimeztetik így.

⁹⁾ Ibfalvi Tamás esztergomi kanonok 1474 szeptember 3-ikán köte-

alkalommal IV. Sixtus pápa az apostoli protonotárius rangjára emelte.¹⁾

Ugyanezen esztendőben, királyi oklevél tanúsága szerint, az erdélyi királyi jövedelmek adminisztrátorának tisztét viselte.²⁾

A következő (1475) év tavaszán kapta az első diplomatiái megbízást. Ekkor István moldvaországi vajda Mátyáshoz küldött követei által bejelentette készségét, hogy a magyar koronának meghódol, és a törökök elleni háborúban részt vesz; a király ezért Domonkos prépostot és Hatvani Gáspárt bízta meg, hogy a vajdától székhelyén Jassziban a hűségi esküt átvegyék, és vele a közös actió tárgyában megállapodásra jussanak. A küldetésben június hó folyamán jártak el.³⁾

1476 tavaszán könnyebb feladat jutott néki osztályrészül. A császárhoz és a németországi fejedelmekhez Mátyás meghívását a menyegzői ünnepélyre vitte meg.⁴⁾

1488-ban Lengyelországban járt, mint királyi követ, hogy a két uralkodó alattvalói részéről kölcsönösen elkövetett határsértések és dúlások ügyében egyességet hozzon létre.⁵⁾

Mátyás utóda 1495-ben a váradi püspöki székre emelte.

A tudomány és művészet bőkezű és avatott pártfogója volt. Ékesen díszített négy hártya-codex viseli czímerét. A székesfehérvári koronázó egyházban szent Imre herczegnek emléket állított, és szent Anna tiszteletére kápolnát építtetett.⁶⁾

X.

Sankfalvi Antal.

Sankfalva Gömörmegyében ma is fönnálló magyar helység, a mely nevét nemes családnak kölcsönözte. Ennek tagjai között 1404-ben kiállított oklevél kettőt említ, kik az Antal nevét

lelvényt állít ki Kalmancsehi Domokos nevében az 550 frtnyi annaták lefizetéséről, és szeptember 13-ikán, mikor a pápai bulla kiállítottat, 225 forintot fizetett le. (Liber Annatarum Sixti IV. f. 166.)

¹⁾ Iba falvi Tamás szeptember 30-ikán fizette ki a díjakat no. fol. 238.

²⁾ Az 1474 október 18-ikán kelt királyi irat az országos levéltárban.

³⁾ Mátyás királynak a vajdához írt dátum-nélküli levele. M. L. I. 314. A vajdának június 20-ikán a magyar követekhez és ezeknek, június 28-ikán a királyhoz intézett levelök. Diplom. Eml. IV. 306.

⁴⁾ Bonfin és Eschenloer említik.

⁵⁾ Bunyitay. A váradi püspökség. I. 332—343.

⁶⁾ Bonfin. Decas IV. Lib. VIII. f. 471.

viselték.¹⁾ A harmadik, kivel e helyen foglalkozunk, csak több évtizeddel utóbb született.

Egyetemen végezte tanulmányait, a kánoni jogból a tudori fokozatot nyerte el. Zrednai Vitéz János váradi püspök udvarához jutott, és a váradi káptalanban kanonoki javadalmat nyert.²⁾ Főpapját 1463 nyarán elkísérte Grácza, a hol a császárral a korona kiváltása iránt a tárgyalások folytak, és mikor július 24-ikén a szent-kincs a magyar biztosoknak átadatott, ezen szerencsés esemény hírére ő vitte meg Mátyás királynak.³⁾

Ily módon kedvező előjelek között megnyílt pályáján feltűnően lassan haladott előre. Hét éven át semmit sem tudunk róla. Az 1471-ik évi összeesküvésben nem volt része, sőt első pártfogójának, Vitéz Jánosnak bukása után, a királyi bizalom kiváló jelében részesült. A lengyel királylyal 1472 elején megindult béketárgyalások alkalmával Nifor Imrével Lengyelországba küldetett.⁴⁾

Ezután újból tíz esztendeig hallgatnak róla a történeti emlékek.

1482 tavaszán Rómában találjuk. Június 21-ikén a szent Lélek védnöksége alatt álló confraternitás tagjai közé lépett.⁵⁾

Királyi követségben járt itt és Nápolyban.⁶⁾

Az 1486-ik év június 16-ikán Mátyás a milánói fejedelemből küldi őt. A megbízólevelél tanúsága szerint ekkor udvari káplán tisztét töltötte be. Feladata volt uralkodóját kimen-

¹⁾ Hazai Oklevéltár. 333.

²⁾ Mátyás király 1486. október 2-ikán kelt oklevelében magisternek és váradi kanonoknak czímeztetik. (Magyar Sion. IV. 772). Kétségkívül már nyilvános pályája kezdetén nyerte el a váradi stallumot. Mátyás 1486 június 16-ikán kelt megbízólevelében »decretorum doctor«-nak czímezi.

³⁾ Ezt kiemeli Mátyás 1489 november 16-ikán kelt czímer-adományozó oklevelében. (Országos levéltár).

⁴⁾ Az idézett czímer-adományozó oklevél említi ezt. *Długoss* írja, hogy a Magyarországba küldött lengyel biztos, a fegyverszünet megkötése után, »cum uno ex baronibus Hungariae *Nimphor* nomine« tért vissza. A lengyel rendek pedig a fegyverszünetet megerősítő (1472 ápril 22-ikén kelt) oklevélben említik, hogy »cum strenuo domino *Nimphor* nuncio baronum Hungariae« tárgyaltak. (Katona. XV. 578, 584.) Sankfalviról nem tesznek említést. Követtársa, Nifor Imre felől semmit sem tudunk.

⁵⁾ Monumenta Vaticana. Series I. Tom. V. 8.

⁶⁾ Az alább idézendő királyi czímer-adományozó oklevélben említetik, hogy Rómába és Nápolyba is küldetett.

teni azért, hogy a Corvin János és Bianca hercegnő között tervezett házasság megkötése végett még nem küldött biztosokat. Emellett »bizonyos más ügyek« is bizattak rá.¹⁾

Ezek a »más ügyek« jelentékenyebbek voltak, mint a küldetés nyíltan bevallott célja. Milánóból ugyanis Franciaországba ment, hol a királyi udvarnál Dsem török herceg kiszolgáltatása érdekében megkezdte a tárgyalásokat,²⁾ a melyeket azután a következő évben a váradi püspök folytatott.

Távolléte alatt magasabb egyházi állásra mozdította elő a király. 1486 október 2-án adományozta neki a pozsonyi prépostságot, mely kevéssel előbb a németországi származású Schönberg György diplomata-főpap halálával üresedett meg.

A küldetéséből visszaérkezett Sankfalvi november 11-ikén megjelent Esztergomban az érseki helynök előtt, a kitől az egyházi megerősítést elnyerte.³⁾

Mintegy harmadfél esztendőt töltött Pozsonyban, mikor a király bizalma mindenekfölött fontos és kényes megbízásokkal Nápolyba küldötte.

A tárgyalások a miket Sankfalvi 1486-ban és a váradi püspök a következő évben a francia királyi udvarral folytattak, oly célból, hogy Dsem török herceget, kit a János-lovagrend egyik délfranciaországi várában őriztek, neki szolgáltatassák ki, — nem vezettek eredményre. A francia király és a lovagrend nagymestere Dset 1489 február havában Rómába küldötték, s a pápának adták át. Mátyás azonban ekkor sem hagyott föl igyekezeteivel. Egy részről azon volt, hogy ígérekkel és fenyegetésekkel a pápát a herceg kiszolgáltatására készítse; másrésről a nápolyi királyt rá akarta bírni, hogy titkos ármánnyal vagy nyílt erőszakkal hatalmába kerítse a herceget, és azután Magyarországba küldje.

Sankfalvi Antalt bízta meg, hogy erre vonatkozólag előterjesztést tegyen a nápolyi királynak, és felhatalmazta, hogy vele formasierű szerződést kössön.

¹⁾ A megbízólevél: Mátyás külügyi levelei. II. 303.

²⁾ A ferrarai herceg milánói követének 1486 augusztus 8 és szeptember 19-iki jelentése a modenai állami levéltárban.

³⁾ A király és az érseki helynök okiratai: Magyar Sion. IV. 772, 773.

Amennyiben arról győződik meg, hogy Ferdinánd király komolyan el van határozva Mátyás kívánságát teljesíteni, — ezen egyetlen ügy tárgyalására és elintézésére kellett szorítkoznia. Ellenkező esetben, ha tapasztalja, hogy Ferdinánd nem érdeklődik elég melegen a török herczeg ügyeért, és az előterjesztésre kitérő módon, vagy üres szavakkal felel: parancsot kapott, hogy egy másik, nem kevésbé fontos ügyet hozzon szőnyegre.

Mátyásnak, élete végső éveiben, sok keserűséget és nehézséget okozott neje, ki minden módon rá akarta bírni, hogy őt fogadtassa el trónörökösnek a magyar rendek által, és Corvin János trónöröklésének biztosítására vonatkozó tervét ejtse el. Evégett atyja és fivére közbenjárását is igénybe vette, a kik leveleikkel és követek által ostromolták Mátyást. Ez kimeríthetetlen türelemmel viselte a zaklatásokat, amiket az uralkodásvágytól elvakított királyné esztelen erőfeszítésével okozott neki; és mivel őt maga nem volt képes észretéríteni, atyja és fivére által kívánt volna rá hatni. Sankfalvit utasította, hogy a nápolyi királyi udvar előtt a helyzetet teljes nyíltsággal tárja föl.

Maga a király fogalmazta meg az utasítást, mely részletesen foglalta magában mindazt, a mit a prépost a nápolyi trónörökössel, Alfonz calabriai herczeggel közlendő volt. Egyebek között, hogy »a magyarok későbbek magukat egytől-egyig fölkonzultatni, mint asszony uralmának hódolni«; hogy »a királyné nem nagy mértékben bírja alattvalói szeretetét, és talán nem is szolgáltat okot rá, hogy iránta rokonszenvet tápláljanak«; és hogy ha a király még életében nem fogadtatja el Corvin Jánost utódjául, halála után az ország rendei könnyen Frigyes császárt választják meg, a ki azután János herczeget is, a királynét is csúfosan kiűzi az országból, sőt megtörténhetik, hogy »ezen mozgalmakban a királynét, mivel nem igen szeretik, ellenségei kegyetlenül kivégezik.«

Az utasítás végén egy pont van, a melynek tartalmát Sankfalvinak nem a király nevében kellett előadni, hanem úgy, mintha saját aggodalmait tolmácsolná. Ez így hangzott:

»A királyné ő felsége, ha sorsát a király életében nem

biztosítja, nagy veszélynek teszi ki magát. Ugyanis most a herczegnek királylyá megválasztását akadályozza, és azt akarja, hogy a király ő felsége halála után ő maga vagy a herczeggel közösen foglalja el a trónt. Egyik sem történhetik meg. Az ország sohasem egyeznék bele, hogy asszonyt uraljon; ketten pedig közösen nem kormányozhatnának czélszerűen, és a megosztott ország elpusztulna. De továbbá ha az örökösödés ügyének elintézése előtt, a míg a királyné ő felsége és a herczeg egymással versengenek, találna a királyi felség meghalni, és a herczeg, akár atyja érdemei, akár fegyver hatalmával, a trón birtokába jutna, (a calabriai herczeg) magas bölcseségével és magas értelmességével megítélheti, hogy miképen bánnék a királyné ő felségével, és hogy vajjon megtürné-e őt az országban? A herczeg ugyanis soha sem felejtene el, hogy atyja életében a királyné ő ellene fondorkodott, őt az atyai tróntól meg akarta fosztani, nem akarta és nem engedte, hogy atyja életében választassék meg. Már pedig valószínű, sőt majdnem bizonyos, hogy a herczeg, ha most meg sem választatik, a királyi felség halála után királylyá megválasztatja magát; mert ő lesz az országban a leghatalmasabb; ugyanis már most nagyszámú vár és uradalom kezei között van; a várak parancsnokai, a városok, a kincstárnokok hűségi esküvel kötelezik le magukat neki; a katonaság, sőt az egész ország szereti őt, és ragaszkodik hozzá. Ehhez járul, hogy atyja az összes főpapokat és ugyyszólván mind a zászlósurakat mintegy a sárból emelte ki, jótéteményekkel halmozta el; ezek tehát, vagy legalább nagyobb és józanabb részök, hozzá ragaszkodik atyja érdemei és a tőle vett jótétemények miatt és azért is mert senki józan észszel nem akarná a hálátlanság vádját vonni magára; az egész hadsereg szintén körüle fog sorakozni; ő tehát a királyné ő felsége ellenzése daczára is uralkodóvá, királylyá választatná magát. Ebben az esetben a királyné ő felsége mit várhatna és remélhetne magára és személyére nézve a jövőendő királytól? Valószínű, hogy a herczeg úr lelkében az atyjához való ragaszkodást elfojtana a királyné ő felségétől szenvedett méltatlanság hatása, és nem gondolva az atyja emléke iránt tartozó kegyelettel, bosszút állana, vagy ha

egyebet nem is tenne, legalább nem tőrné meg a királynét az országban, mivel gyanus szemmel tekintene rá és félne tőle. Jó volna tehát, ha a calabriai herceg, a nápolyi király úgy rendelkeznének, és a királyné ő felségének olyan tanácsot adnának, hogy botrányok ne keletkezzenek; ugyanis az előre látott nyilak kevésbbé sebeznek. A királyné elégedjék meg azzal a helyzettel, melyet neki a királyi felség állapítana meg, és azokkal a biztosítékokkal, a miket neki a herceg úr, a főpapokkal és zászlósurakkal nyújtana; mondjon le a trón elnyerésére czélzó törekvéseiről, mert ezen kívánsága semmi módon nem teljesíthető.«¹⁾

Igy tehát Mátyás ez alkalommal követének a szavakat is szájába adta, a melyekkel megbízatásának teljesítésében eljárnia kellett.

Sankfalvi május elején indult el Budáról.²⁾ Augusztus 13-án a ferrarai hercegnek egyik római ügynöke jelenti, hogy a pozsonyi prépost, ki mintegy két hónapot töltött Nápolyban, Rómán keresztül, visszatért hazájába.³⁾

Sajnos, arról, hogy miképen oldotta meg a rábízott feladatokat, az emlékek nem tudósítanak. Annyit tudunk hogy Dzsem herceg megszöktetésére a nápolyi király nem tett kísérletet, és Beatrix ezentúl sem nyugodott meg sorában.

Mindazáltal Mátyás király meg volt elégedve Sankfalvi prépost eljárásával. Kevéssel az ő visszaérkezése után, 1489. október 16-ikán, azzal jutalmazta meg őt, hogy neki és családjának czímert adományozott, mely aranykézttől tartott három nyilat tüntet föl. Az adománylevélben kiemeli a császárnál, a nápolyi, francia, lengyel királyoknál, a milánói fejedelemnél és a velencei köztársaságnál viselt követségeit. A czímer használatának jogát kiterjeszti a prépost testvérére Hős Tamásra, ki a király által viselt hadjáratokban hőiesen

¹⁾ Az utasítást (dátum-nélküli és csonka példányból) közölte Kovachich. *Scriptores minores*. II. 341—350.

²⁾ A pápai legátus 1489 május 15-ikén kelt jelentésében említi, ezt. (A jelentés eredetije a velencei Szent-Márk-könyvtárban.)

³⁾ Pistacchi Vincze levele a modenai állami levéltárban.

küzdött, és többször megsebesült, egy ízben testébe három nyíl fúródott.¹⁾

Mátyás utódja, II. Ulászló király, 1492-ben a nyitrai püspökségre emelte Sankfalvit, és Rómába meg Nápolyba küldötte, hogy Beatrixszal kötött titkos házasságának felbontását eszközölje ki.²⁾ Meghalt mint váradi püspök.

X.

Bánfi Miklós.

Nem kevésbé feltűnő, hogy Mátyás király a diplomatiái küldetéseken a régi főrangú magyar családok sarjait vagy teljesen mellőzte, vagy pedig csak arra használta föl, hogy megjelenésükkal fényt kölcsönözzenek; míg a vezérlő szellemeket rendszerint az egyházi férfiak, a köznemes családok körében kereste. A magyarázatot az az egyszerű tény szolgáltatja, hogy a nagy nemzetségek tagjai a magasabb műveltség vagy a megbízhatóság kellékét nélkülözték. Így éppen *Lindvai Bánfi Miklós* is, kit a főrendek közül Mátyás leggyakrabban használt diplomatiái küldetésekre, a latin nyelvben teljesen járatlan volt, s csak is magyar nyelven beszélt.³⁾

Az 1468-ik év nyár végén Mátyásnál Aragoniai Ferdinánd nápolyi király követe jelent meg, uralkodója egyik leányának kezét ajánlotta föl, és szövetség megkötése ügyében javaslatot terjesztett elő. Mátyás mind a két ajánlatot kedvezően fogadta, és kilátásba helyezte, hogy a megállapodások létesítése végett követeket küld Nápolyba.⁴⁾

Még az ősz folyamán utnak indították Bánfi Miklós fő-

¹⁾ Az oklevél ki van adva a Turul című folyóiratban. 1880. évf. 208. — A »Magyar Könyvszemle« 1879-ik évfolyamában egy XV. századbeli pontificalét ismertetvén, mivel első lapjára három nyilat feltűnő czímer van festve, első birtokosának Sankfalvi Antalt jelöltem meg. Ez tévedés volt. A három nyilas czímer Fülöp János váradi püspöké (1478—1490), és abban különbözik Sankfalviétól, hogy az utóbbiban a három nyilat kéz tartja, míg az előbbiben a kéz hiányzik.

²⁾ Ezen küldetéséről szöveg »Erdődi Bakócz Tamás élete« című munkában.

³⁾ A velencei követ Rómából 1500 april 26-ikán róla szólván, említi: »Non sa latin, solum hungaro«.

⁴⁾ Mátyás királynak 1468 szeptemberben a nápolyi királyhoz írt levele. M. L. I. 236.

pohárnokmestert és pozsonyi főispánt, egy másik követ kíséretében, kinek nevét nem ismerjük. Az 1469-ik év január első napjaiban Velenczébe érkezvén, itt bemutatták a nápolyi királlyal tervezett szövetség pontozatait, melyekben világosan ki volt mondva, hogy az a pápa, a császár és Velence ellen nem irányul. A követek kinyilatkoztatták, hogy a magyar király az új barátságért a Velenczével fennálló jó viszonyt feláldozni nem akarja; s ennek bizonyítéka gyanánt felhatalmazza a signóriát, hogy a szövetség pontozataiban változásokat és módosításokat foganosíthasson.

A doge köszönetét fejezte ki ezen nyilatkozatért, viszont hű ragaszkodásáról biztosította a királyt, és kijelentette, hogy a szövetség-oklevél pontozataiban változtatásokra nincs szükség.¹⁾

Rómában kétségkívül hasonló előterjesztést tettek a pápának. Ott hozzájuk csatlakozott a pápai udvarnál levő királyi követ Handó György, pécsi prépost.²⁾ Nápolyban rövid idő alatt megoldották a rájuk bízott feladatot és megkötötték a szövetséget.

Míg követtársai Nápolyban, vagy Rómában maradtak, Bánfi Miklós egyedül tért vissza, és rendkívüli sietséggel utazván, márczius második felében már újból Velenczében volt, a hol jelentést tett a megkötött szövetségről.³⁾

Eljárásával Mátyás annyira meg volt elégedve, hogy néhány nappal Budára érkezése után, Verőcze várainak és uradalmának, zálogczímen adományozásával jutalmazta. Az erről kiállított oklevélben érdemeit ismertetvén, kiemeli, hogy »ő szentségéhez a pápához és a fenséges apuliai királyhoz követségbe küldetvén, a mi és országunk ügyeit óhajtasunk szerint és az ország hasznára végezte.«⁴⁾

¹⁾ A doge válaszának 1469 január 12-ikén megállapított szövege, Diplom. Emlékek. II. 89. Ebben az iratban a magyar követek nincsenek megnevezve, csak »magnificencias« címmel vannak megjelölve. De a következő iratban, melyről alább szólunk, meg van nevezve Bánfi.

²⁾ Ezt tudjuk Mátyás királynak 1474 ápril 10-ikén Bánfi Miklós javára kiállított, alább idézendő adomány-leveléből. L. Handó életrajzát.

³⁾ Az 1469 márczius 27-ikén megállapított válasz, amely Bánfinak egyedül szól, Diplom. Emlékek. II. 100.

⁴⁾ Az 1469 május 17-ikén kelt királyi oklevél eredetije az országos levéltárban. Dl. 16853. sz.

Négy évvel utóbb, 1473 elején, a Sforza Galeazzo Mária milanói fejedelemmel tervezett véd- és dacz-szövetség megkötése végett, Rabenstein János visehradi cseh préposttal Milánóba küldötte, a hol megbízásukban szintén sikeresen jártak el.¹⁾

Mátyás király 1474 april 10-ikén Verőcze váráról és uradalmáról kiállított újabb adomány-levelében kiemeli, hogy Bánfi Miklós »két nagy és fáradságos utat tett érettünk és az országért; az egyiket tisztelendő György pécsi préposttal fenéges Ferdinánd nápolyi királyhoz, a másikat néhai tisztelendő Rabenstein János visehradi préposttal a milánói fejedelemhez, mindkettőt a hit érdekében, a mi és országunk ügyeiben, óhajtásunknak megfelelő eredménnyel végezett.«²⁾

Az 1477-ik év folyamán két ízben járt Bánfi a császárnál béketárgyalások végett; először Filipecz János váradi püspökkel, másodszor Veronai Gábor egri püspökkel, Schönberg György pozsonyi préposttal és Zápolyai Imrével; az utóbbi követségnek eredménye volt a november 1-én Gmundenben megkötött egyesség.³⁾

Ez az egyesség csakhamar fölbomlott, miután Fridrik császár az elvállalt kötelezettségeknek nem felelt meg. 1480 február havában kitört a háború. Azonban már néhány héttel utóbb újból megindultak a béke-alkudozások. Ezeknek vezetésével Mátyás előbb Schönberg György pozsonyi prépostot bízta meg, majd Bánfi Miklóst. Ez utóbbi május 7-ikén Bécsben jelent meg a császárnál.

Itt mindenek előtt a császárnak a német birodalom fejedelmeihez intézett levelében foglalt azon vádját czáfolta meg, hogy t. i. Mátyás minden ok nélkül és a szokásos hadizenet mellőzésével támadott. Kimutatta, hogy miután a császár az elvállalt pénzbeli kötelezettségeknek meg nem felelt,

¹⁾ Mátyás királynak 1473 január 28-ikán Rabenstein részére kiállított megbízó levelét bírjuk. (Dipl. Eml. II. 257). A Bánfi részére szóló megbízólevél nem maradt ránk. A megkötött szövetség oklevelének az a másolata, a mely fönmaradt (u. o. 251) csak Rabenstein nevét említi: Mátyás királynak alább idézendő adomány-leveléből kétségtelen, hogy Bánfi Rabensteinnek követtársa volt.

²⁾ Az oklevél eredetije az országos levéltárban. D. L. 33422. szám.

³⁾ Chmel, Monumenta Habsburgica. II. 110 s. kk. II. Diplom. Eml. II. 361. Gróf Teleki, Hunyadiak kora. XII. 39.

a gmundeni szerződés értelmében a magyar királynak joga volt magát bármilyen módon kártalanítani, és formális hadizenetre szükség nem volt. Egyébiránt a fizetésre, ha eddig várt még tovább is szívesen várt volna; azonban nem tűrhette azt, hogy a császár magyar alattvalókon zsarolásokat követett el, és a király hadi népéből többeket megöletett. Ez kényszerítette támadó fellépésre Mátyást, ki a császárt atyja gyanánt tiszteli, és vele jó viszonyba élni óhajtana.

Erre az előterjesztésre a császár a vádak hosszú sorozatával felelt.

Bánfi azonban kijelentette, hogy az egyes pontokra nem felel, noha képes volna rá; ő egyezkedni jött, nem perelni; ezért indítványozta, hogy az ügy választott bírák előtt tárgyalassék, vagy pedig találjon a császár más utat-módon, melyen vele a király egyezkedhetik.

A császár biztosainak kérdésére, hogy mi a kívánsága, Bánfi a béke árát 300,000 arany forintra szabta.

A császári biztosok ezt a követelést teljesen mellőzték, ellenben kijelentették, hogy a császár kész a vitás kérdést a német fejedelmek döntésére bízni, a mihez azonban azt a föltételt csatolta, hogy előbb Mátyás vezesse ki hadi népét a császár területéről, adja vissza az elfoglalt várakat, és fizessen az okozott károkért kárpótlást.

Bánfi ezt a föltételt megjegyzésre sem méltatta, és arra a nyilatkozatra szorítkozott, hogy ura a német fejedelmeket, mint a császár alattvalóit, békebíráknak nem fogadhatja el, mivel erre a tisztre csak független uralkodók lehetnek hivatva.

A császár ezt az utóbbi követelést »idegenszerűnek, illetlennek« mondotta, és ragaszkodott a német fejedelmek békebiróságához.

Igy tehát egy pontban sem jöhetett létre a megegyezés. Bánfi eredmény nélkül tért vissza Magyarországra.¹⁾

Az 1486-ik év nyarán Filipecz váradi püspökkel Ulászló

¹⁾ A tárgyalásokra vonatkozó iratok (Bánfi előterjesztése, Fridrik válasza, Bánfi viszonzválasza, Fridrik második válasza, Bánfi második viszonzválasza, Fridrik harmadik válasza) Károlyi Árpád által adattak ki. Történelmi Tár. 1892. évf. 11—13, 226—238.

cseh királyhoz küldetett, a kivel Miksa főherczegnek római királylá történt megválasztatása ellen irányuló közös actió tárgyában megállapodásokat hoztak létre.¹⁾

XI.

Bajoni István.

Családja Békés- és Biharmegyékben volt birtokos. Atyja, szintén István, Hunyadi János zászlai alatt harczolt, utóbb Vitéz János váradi püspök szolgálatába lépett, és Mátyás királytól ismételten jószágadományokban részesült.²⁾

Alig merülhet föl kétség az iránt, hogy a Vitéz János környezetében növekedő ifju István a ferrarai főiskolában nyerte humanista kiképzését. Majd a bolognai egyetemen hallgatott előadásokat. Visszatérvén, Vitéztől a váradi, s Csezmiczei Jánostól a pécsi káptalanban kanonoki javadalmat kapott. Pártfogásuk a királyi udvarnál szerzett neki alkalmazást. Mint királyi titkár 1467 tavasz végén Rómába küldetett követül. Az ügyeket, melyek reábizattak, nem ismerjük.

Útközben megállapodott Bolognában, és július 9-ikén az egyetem tanácsánál jelentkezvén, a kánon-jogi szigorlathoz kívánt bocsáttatni. Ámbár az egyetemi szabályokban meghatározott feltételeknek nem felelt meg, a tanács az engedélyt megadta neki. Már négy nappal utóbb alávetette magát a szigorlatnak. Feleleteit az összes vizsgáló tanárok kielégítőknék, sőt jeleseknek ítélték, egynek kivételével. Azonban a szigorló ki tudta mutatni, hogy ez a tanár régi ellensége, minélfogva előre megmondotta volt ismerőseinek, hogy ellene fog szavazni; ezért a jogi kar egyhangulag elfogadta vizsgálatát, és a kánon-jog tudorának fokozatát megadta neki.³⁾

¹⁾ Erről a küldetésről szól egy 1486 július 26-ikán kelt levél. *Scriptores rerum Silesiacarum*. XIV. 103.

²⁾ Bajoni Istvánt illető oklevelek közölve vannak: Károlyi-Okmánytár 229 és köv. lapokon.

³⁾ A bolognai egyetem jogi karának jegyzőkönyvéből közöltem ezen érdekes részleteket a Magyar Könyvszemle 1878-ik évi folyamában. 133. — »Nobilis et doctus vir dominus Stephanus de Ungaria seren. regis Ungarie secretarius« neveztetik. Családi neve nem fordul elő. De az alább idézendő okiratokból kétségtelen, hogy Bajoni volt.

Római tárgyalásairól, sajnos nem birunk tudósításokat. Ott időzése rövid volt. Mert 1469 elején másodizben ment mint királyi követ Florenczbe és Rómába.¹⁾

Az örök városban való tartózkodása alatt, szeptember 11-ikén, pápai felhatalmazást eszközölt ki magának arra, hogy több egyházi javadalmat birhasson.²⁾

Ezen időből érdekes vadászkalandjának emléke maradt fön. A Tiber mentében vadászva, kutyái egy tizennyolczas hatalmas szarvast vertek föl, mely támadólag lépett föl ellene, és agancsaival sebeket ejtett lován. Bajoni hirtelen leugrott, a szarvas fejére súlyos csapást mért kardjával, a mely azonban kettétört; mire ökleivel verte le a vadat, melyet társai leszúrtak. Az óriási állatot ünnepélyes módon szállította a városba; fejével a pápának, húsával a bibornokoknak kedveskedett. Pécs koszorus főpapi költője az esetet megénekelve, emlékét megörököltette.³⁾

November havában, Veronai Gábor a híres ferencz-rendű szerzetessel, kit a pápa követül küldött Mátyáshoz, tért vissza Magyarországba. A pápától egyebek közt azt a megbízást kapta, hogy a királyt a Frangepánok irányában engedékenységre hangolja.⁴⁾

November végét és a következő hónap nagy részét Florenczben,⁵⁾ az 1470-ik év első napját Velenczében töltötte.⁶⁾

Ezzel rövid diplomatai pályája véget ért. Életének további folyamát homály borítja.

¹⁾ Ezt a florenczi signóriának 1469 február 25-ikén Mátyáshoz írt leveléből tudjuk. A levél egykorú másolata a florenczi állami levéltárban.

²⁾ *Supplicationes Pauli II.* vol. 871 f. 123. Bajoni a két kanonoki javadalom mellett a sárospataki plébániát is bírta. (Bunyitay, a váradi egyházmegye 1896-ik évi schematismusában.)

³⁾ A költeményt közli Abel: *Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon.* 127.

⁴⁾ Ezt a velencei signóriának 1470 január 2-ikén magyarországi követéhez írt leveléből tudjuk. *Diplom. Eml. II.* 156.

⁵⁾ A florenczi signóriának 1469 november 30. és december 23-iki levelei a florenczi levéltárban.

⁶⁾ A velencei signoria idézett levele.

XII.

Nyujtódi Miklós.

A Rugonfalvi Nyujtódi család Erdélyben volt birtokos. Mátyás király uralkodása elején Nyujtódi János a vajda törvénszéki helytartójának tisztét viselte.¹⁾ Kétségtelenül ebből a családból származott Mátyásnak az a diplomatája, ki magát 1448 október 13-ikán a bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyvébe Noythodi Miklós (Nicolaus de Noythod) névvel jegyezte be sajátkezűleg. Ezen a főiskolán végezte a bölcséleti tanulmányokat, az 1453-ik tanév téli félévében elnyerte a »mester« fokozatát. Ezután a jogi vagy hittudományi tanulmányoknak szentelte magát, mert még három évvel utóbb is az egyetemen találjuk, a hol őt 1456 őszén a magyar nemzet megválasztotta procurátorává,²⁾ az egyetem bölcsészeti kara pedig vizsgálóvá. Mint a kánoni jog tudora fejezte be tanulmányait.³⁾

Sokoldalú tudományosságáról magasztaló kifejezésekkel emlékezik meg a magyarországi származású András szerzetes, egyik könyvében, melyet 1467-ben Mátyás királynak ajánlott.⁴⁾

Már 1455-ben fehérvári kanonoki javadalmat birt. Később megszerezte a zágrábi főesperességet.⁵⁾

Mikor 1467 elején Fiumei Márk knini püspök meghalt, helyére azonnal őt emelte Mátyás király; kevéssel utóbb, május első napjaiban, Velenczébe és Rómába küldötte, azzal a megbízással, hogy a törökök ellen segítséget szorgalmazzon.⁶⁾

Tárgyalásairól s azok eredményéről semmit sem tudunk. Rómában időzése alatt, június 23-ikán nyerte el, mint knini püspök, a pápai megerősítést.⁷⁾

¹⁾ Nagy Iván. VIII. 193.

²⁾ Schrauf, A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve. 18, 39, 57, 215. Ugyanattól: Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. 104, 197.

³⁾ Ezt a címet viseli pápai bullában.

⁴⁾ »Nicolaus Niotoldi«-nak nevezi. A könyvet e sorok írója bocsátotta közre a Magyar irodalomtörténeti emlékek I. kötetében.

⁵⁾ Fehérvári, kanonoknak a bécsi anyakönyvben és a római consistorialis jegyzőkönyvben, zágrábi főesperesnek a pápai bullában címeztetik.

⁶⁾ Mátyás királynak Rómában levő követéhez 1467 április 24., a velencei dógéhoz április 27-ikén írt levelei M. L. I. 196, 199.

⁷⁾ A bulla a Dataria regestáiban, Pauli II. anni III. volumen rubrum. f. 166.

IV. Sixtus uralkodásának elején, az 1472-ik év kezdetén másodízben küldötte őt a király Rómába mint követet. Ezen missiójáról sem maradt fönn más emlék, mint két pápai irat, a melyeknek egyike felhatalmazza, hogy magát bármelyik kath. püspök által püspökké szenteltethesse, a másik pedig, az ő előterjesztése alapján, a zágrábi ciszterciták elhagyott kolostorának birtokait a zágrábi káptalan javadalmával egyesíti.¹⁾

Nyolcz évvel utóbb, 1480 május közepén, Miklós püspök harmadízben kelt útra, hogy Vitéz János váradi préposttal együttesen »bizonyos ügyekben — mint a király a pápának írja — előterjesztést tegyen«. ²⁾

Ezen ügyeket nem nehéz megjelölni. IV. Sixtus ugyanis ekkortájt Mátyás igényeivel és érdekeivel több ponton összeütközésbe jött. Beckensloer Jánost, a megszökött esztergomi érseket, az érseki székről elmozdítani vonakodott; a modrusi püspökséget, a királytól kinevezett főpap mellőzésével, önhatalmulag töltötte be. Leginkább pedig azzal vonta magára Mátyás neheztelését, hogy abban a viszályban, mely Veglia sziget birtokjoga fölött a magyar korona és a velencei köztársaság között támadott, az utóbbinak részére állott.

A két követ egyik ügyben sem volt képes engedményeket eszközölni ki, és néhány hónap múlva eredmény nélkül tért vissza Magyarországba.³⁾

A következő (1481) év őszén Mátyás király Raguzába küldötte Miklós püspököt, a magyar korona részére fizetendő adó átvétele végett;⁴⁾ 1483 elején pedig Zápolyai Imréhez valamely fontos megbízással.⁵⁾

Ezzel diplomatai pályája be volt fejezve, 1489 táján mint knini püspök halt meg.

¹⁾ Az 1472 márczius 12 és 14-ikén elintézett kérvények: Sixti IV. Brevia. vol. 14. f. 189, 193. Az előbbiben a pápa említi, hogy Miklós visszatér uralkodójához, »cuius orator apud nos fuisti.«

²⁾ A király 1480 május 15-iki levele M. L. II. 19.

³⁾ Ezt következtetjük Mátyás királynak a pápához intézett több leveléből. M. L. II. 46—70.

⁴⁾ Raguzai Oklevéltár. 808, 809.

⁵⁾ Mátyás király ezen küldetés felől 1483 február 6-ikán értesíti Kassa városát. (A levél Kassa v. levéltárában).

XIII.

Bácskai Miklós.

Zemplénmegyei ősrégi család sarja. Mint egri főesperes 1488 nyarán Mátyás királytól Rómába küldetett, hogy »az olmücsi egyház ügyében és bizonyos más ügyekben« élő szóval előterjesztést tegyen.¹⁾

Az utat rendkívüli sebességgel tette meg. Július 15-ikén állíttatott ki részére Bécsben a királyi megbízóirat, és augusztus 11-ikén a pápa már az ő előterjesztése alapján irt levelet Mátyásnak.

Az olmücsi ügyre vonatkozó előterjesztése abban a kérelemben állott, hogy a pápa hat hónapra függeszsze föl az egyházi büntetéseket, melyekkel Filipecz váradi püspököt sújtotta, mivel az a káptalan választása alapján elfoglalt olmücsi püspökséget a pápától olmücsi administratorrá kinevezett Vitéz János szerémi püspöknek átadni vonakodott. A pápa ezt a kívánságot részben teljesítette; a felfüggesztést három hónapra megadta.²⁾

Az »egyéb ügyek« kétségkívül Dsem török herczeg kiszolgáltatására, továbbá a Mátyás és Ancona között létrejött szövetség tárgyában keletkezett nehézségekre vonatkoztak. E tekintetben Bácskai eredményt nem mutathatott föl. Egyébiránt csak rövid ideig időzött Rómában; az 1489-ik év elején már ismét Bécsben volt.³⁾

Mátyás utóda őt rövid időközökben a szerémi, nyitrai és erdélyi püspöki székekre emelte.

XIV.

Ifjabb Vitéz János.

I.

Zrednai Vitéz János, a nagynevű szerencsétlen primás, két kiváló férfit nevelt családja köréből hazájának. Az egyik:

¹⁾ Mátyás 1488 július 15-ikén kelt megbízólevele. M. L. II. 347.

²⁾ Az 1488 augusztus 11-ikén kelt pápai irat: Monumenta Vaticana. VI. 241.

³⁾ Ezt tudjuk a pápai legátusnak 1489 január 30-iki jelentéséből.

nővérének fia, Csezmiczei János, a koszorús költő (Janus Pannonius); a másik: fivérének gyermeke, ifjabb Vitéz János.

Az utóbbinak születési évét nem ismerjük. De tudjuk, hogy tudományos kiképeztetése végett 1463 táján küldetett nagybátyjától Olaszországba, a bolognai egyetemre. Galeotti Márczius, ki 1450 körül Ferrarában Csezmiczei Jánost oktatta a latin klasszikusokban, ekkor (1463—6) Bolognában az ékesszólás- és költészettan tanára volt. Az ő gondjaira bízott és házában talált otthont Vitéz János, ki miután a humanista tanulmányokat elvégezte és a jogtudományi előadásokat hallgatta volt, mint a kánonjog tudora tért vissza hazájába.¹⁾

Nagybátyjának hatalmas pártfogása korán előkelő javadalmak birtokába segítette őt. Váradon a székesegyházi káptalan és a szent Jánosról címzett társas káptalan prépostságát nyerte el, a mely javadalmaknak egyidőben volt birtokosa; a javadalmak halmozása egy kézben, általános gyakorlat lévén. 1472-ben találkozunk vele mint kettős préposttal először.²⁾ Azonban kétségtelen, hogy legalább két évvel korábban kellett a királyi adománylevelet elnyernie,³⁾ mert az 1471-ben Mátyás ellen szőtt összeesküvés után, melynek Vitéz János és Csezmiczei János fejei voltak és áldozatai lettek, rokonuk a király kegyében nem részesülhetett volna.

Az összeesküvésben nem volt neki része, s így javadalmait megtarthatta, hazájában is maradhatott. Azonban rokonai bukása az ő sorsára szintén visszahatott. Magára vonta Mátyás király bizalmatlanságát,⁴⁾ és mig egymás után külföldi szár-

¹⁾ Galeotti írja róla, hogy *discipulus*-a és *contubernalis*-a volt. (De Mathiae regis . . . diotis et factis. XXVII. fejt.) Ábel Jenő feltevése (Adalékok a humanizmus történetéhez Magyarországon, 201. l.), hogy Vitéz János Ferrarában volt Galeotti tanítványa, egyidőben Csezmiczei Jánossal, tehát 1450 előtt, önkényes és valószínűtlen, mert ha Vitéz 1450 táján végezi egyetemi tanulmányait, szükségképen találkozunk kell vele a XV. század hatvanas éveiben a közélet terén. — Vitéz többször czímeztek *De-cretorum Doctor*-nak.

²⁾ Az Országos Levéltár 1472 október 24-iki oklevelében. *Bunyitay*: A váradi püspökség története. II. 51, 205.

³⁾ Ifjabb Vitéz Jánosnak a váradi székesegyház prépostságában közvetlen elődje Balázs volt, a kinek neve legutolszor 1466-ban fordul elő oklevelekben, *Bunyitay* id. m. II. 51.

⁴⁾ Ezt Galeotti említi.

mazású egyének emelkedtek püspöki székekre, ő soká a váradi prépostságokban akadt meg.

Csak 1476-ban mutatkoztak kedvező fordulat előhírnökei, melyek Beckensloer primás szökésével esnek össze. Mátyás meggyőződve arról, hogy háládatlan árulót halmozott el kegyeivel, visszaemlékezett arra, hogy Beckensloernek Vitéz primás és Csezmiczei püspök elidegenedésében nagy része volt; most tehát, mintegy elégtételt óhajtván adni emléköknek, ifjabb Vitéz János felé fordult bizalmával.

A jelzett év őszén mint királyi követet küldötte Rómába, hol ezidőben egy olasz származású egri kanonok, Senilis Mariotto volt az ő ügyviselője.¹⁾

Vitéznek, a részére kiállított megbízó levél tanúsága szerint, első sorban az volt föladata, hogy a kinevezett váradi püspök, a morvaországi származású Filipecz János részére a pápai bullákat kieszközölje.²⁾

Az a tény, hogy ilyen ügyben külön követ küldése mutatkozott szükségesnek, arra utal, hogy nehézségek forogtak fön, melyeket le kellett küzdeni. Ezeknek természete felől tájékozva vagyunk.

Mátyás 1470-ben Várad püspökévé Slanczi Stolcz Miklós egri kanonokot, előkelő sziléziai család sarját nevezte ki, s részére ugyanazon év nyarán a pápai bullát kieszközölte.³⁾ A főpap, alig hogy székét elfoglalta, a következő év folyamán nagy kísérettel Bolognába ment, hogy ott az egyetemen tanulmányait befejezze.⁴⁾ Ezentúl nem találkozunk vele többé, mint váradi főpappal. 1471 és 1476 között több királyi oklevél a váradi püspökséget üresedésben levőnek mondja. 1475 és

¹⁾ Senilis küldetéséről érdekes részleteket tartalmaz Stein Györgynek, Mátyás egyik német diplomatájának, 1476 október havában a pápához írt levele. — *Scriptores rerum Silesicarum*. XIV. 8.

²⁾ Mátyás levelei I. 361.

³⁾ Az 1470 augusztus 8-ikán kelt bulla a vatikáni levéltárban. *Regesta Datariae Pauli II. annus VI. Liber I. f. 145^t*.

⁴⁾ Az egyetem anyakönyvében kíséretének tagjai között említettik »Joannes de Caschovia decretorum doctor, *paedagogus suus*.« (Magyar Könyvszemle, 1878 évf. 134.) Ezen utóbbi kifejezésből azt lehetne következtetni, hogy Miklós püspök kiskorú ifju volt. Azonban a pápai bulla kétségtelenné teszi, hogy a kánoni kort, vagyis a harminczadik évet már elérte volt.

1476-ban a váradi püspökség jövedelmeinek administratorságát, egyúttal Bihar vármegyének a váradi püspöki székkal összekapcsolt főispáni tisztét Egervári László viseli.¹⁾

Ezt a tényállást ekkor úgy magyaráztuk, hogy Stolcz Miklós korán bekövetkezett halálával üresedett meg a püspökség.²⁾ Azonban egy nem rég (1897 deczemberben) kinyomozott pápai okiratból tudjuk, hogy Stolcz Miklós 1478-ban egri prépost volt, és Boroszlóban kanonoki javadalmat kapott adományúl.³⁾

Igy tehát azt kell föltennünk, hogy Stolcz Miklós 1471-ben Mátyás kegyét elvesztvén, megfosztatott a püspökségtől, mely azután több éven keresztül üresedésben maradt, míg azt 1476 elején a király Filipecz Jánossal töltötte be. Kétségkívül a püspökség kánon-ellenes megüresedése miatt a szent-széknél a kinevezett főpap megerősítése akadályokba ütközött, a melyek csak úgy voltak elháríthatók, hogy Stolcz Miklós lemondását nyújtotta be.⁴⁾

Az akadályokat, melyek a váradi püspök megerősítését késleltették, Vitéz nem volt képes rögtön elhárítani. Rómába érkezése után hónapok multak el, míg a bullák 1477 május 23-ikán végre kiállítottak.

Ezen ügy mellett a király, mint a megbízó levélből tudjuk, »más nehéz ügyek« tárgyalását is bízta Vitézre.⁵⁾

A »nehéz ügyek« egyike Beckensloerre vonatkozott,⁶⁾ a

¹⁾ *Bunyitay Vincze*: A váradi püspökség története I. 304.

²⁾ Ezt a föltevést a teljes bizonyosság értékével látszott felruházni egy római jegyzőkönyv egykorú feljegyzése, mely szerint Filipecz János 1477 május 23-ikán az előde halálával (per obitum ultimi episcopi, extra Romanam curiam defuncti) megüresedett váradi püspökséget nyerte el. (*Liber provisionum* vol. 83. f. 48^{ta}.)

³⁾ Az 1478 július 15-ikén kelt bulla a vatikáni levéltár Dataria-regestáiban. Sixti IV. anni VII. liber I. fol. 27^{ta}.

⁴⁾ Az 1477 május 23-ikán Filipecz javára kiállított pápai bullában ez a lemondás ki volt emelve. Sajnos, a Dataria registáinak az a kötete, melyben ez a bulla foglaltatott (Sixti IV. annus VII. l. I.), elveszett. Garampi vatikáni levéltárnok 1780 táján készített jegyzeteiben utal erre a bullára, melyet így jelez: »Johannes fit episcopus Varadiensis per cessionem.«

⁵⁾ »Pro meis quoque arduis negociis« küldi. A megbízólevélnek csak dátum-nélküli példánya van meg. Mátyás levelei. I. 361.

⁶⁾ Ezt következtetjük Mátyásnak 1478 augusztus 28-ikán a pápához írt leveléből. U. o. 396.

kinek az esztergomi érsekségtől elmozdítását kérte Mátyás a pápától. Azonban Vitéz, habár hivatalos buzgóságát a személyes ellenszenv és érdek sugallatai is élesztették: eredményt nem ért el. A pápa attól a jogi elvtől, hogy csak törvényes eljárás és ítélet alapján foszthat meg főpapot javadalmától, nem tért el. Ellenben teljesítette a magyar királynak egy másik óhaj-tását: Veronai Gábor egri püspököt 1477 december 10-én a bibornoki testületbe vette föl.

A következő 1478 év tavasza elején Vitéz és követtársa a királytól azt az utasítást kapták, hogy a pápánál jelentsék be azt az elhatározását, hogy a török szultánnal fegyverszünetre lép. Ez az üzenete kínos hatást tett IV. Sixtusra, a ki őt buzgón kérte, álljon el szándékától, és biztosította, hogy a törökök elleni háború folytatására segítséget fog neki nyújtani.¹⁾

Hat nappal azután, hogy ez ügyben Mátyáshoz levelet intézett, oly esemény történt, mely a pápa figyelmét a török háború ügyétől elvonta, és melynek következményei őt arra kényszerítették, hogy Mátyástól segítséget kérjen.

Ápril 28-ikán Florenczben a Mediciék ellenségei orgyilkos merényletet hajtottak végre. Medici Julián megöletett. Azonban a nép föllázítására czélzó kísérlet kudarczot vallott, s a megmenekült Medici Lőrincz pártja véres boszút állott; az összeesküvés részeszeit, köztök Salviati pisai érseket rögtön kivégezték, az épen ekkor Florenczben időző Sansoni Rafael bibornokot börtönbe vetették.

IV. Sixtus, kit alaptalanúl gyanúsítottak azzal, hogy a merényletkez jóváhagyását adta, a merénylet fölött felháborodását fejezte ki ugyan, de egyszersmind az érsek kivégeztetésével és a bibornok elfogatásával az egyház törvényein ejtett sérelemért elégtételül Medici Lőrincz száműzetését követelte; mivel pedig ezt el nem nyerte, a köztársaság kormányának tagjait egyházi átokkal sujtotta, Florencz városát interdictum alá vetette.

¹⁾ A pápának 1478 ápril 22-ikén kelt levele Szamosközi István XVI. századbéli történetíró kéziratai között maradt fön. (Történelmi Tár, 1889-ik évf. 318.) — Ekkortájt (1478 ápril 9-ikén) eszköszölte ki magának Vitéz a pápától azt a fölhatalmazást, hogy a váradi prépostság mellett más javadalmakkal is birhasson. (Supplicationes, vol. 995 f. 47.)

A florencziek schismával fenyegetődtek, és háborura készültek.

Ekkor azon hatalmasságok, melyeket egyházi kérdések vagy politikai érdekek a szent-székkal ellentétbe helyeztek, támogatásukat ajánlották föl nekik. Velence, Milánó és Ferrara szövetséget kötöttek Florenczcel, XI. Lajos francia király is hozzájuk csatlakozott.¹⁾

IV. Sixtus a fenyegető veszély elhárítására a magyar királyhoz fordult. Teljes bizalommal tehette meg ezt a lépést; mert két esztendő előtt, mikor az ő letétele végett egyetemes zsinat összehívását tervezte a francia király, Mátyás önként ajánlotta föl neki közbenjárását és szükség esetén fegyveres segítségét.²⁾

Most is (július második felében) biztosította a pápát, hogy »megingathatatlan hódolatától, melyet mint engedelmes fiú a szent-szék iránt minden időben táplált, sohasem fog eltérni; és hogy lelkébe mélyen be lévén vésve a szent széktől nyert jótétemények emléke, az apostoli szék becsületének megóvása és jogainak biztosítása érdekében semmit sem tud megtagadni a mit ereje megbír.«³⁾

Rómában levő követeit pedig megbízta, hogy elhatározása és tervei felől részletes jelentést tegyenek.⁴⁾

Ajánlkozott, hogy a pápával és a nápolyi királylyal, Florencz és Velence ellen, szövetségre lép; haladék nélkül megtette az előkészületeket, hogy mihelyt az alkalmas időpont elérkezik, erős sereg élén velencei területre nyomúlhasson.⁵⁾

Vitéz és követtársa, mikor uralkodójuk hűségének és szolgálatkészségének ezen újabb bizonyítékait bejelentették, egyúttal két kérését terjesztették elő. Az egyik Beckensloerneknél elmozdítására vonatkozott; a másik oda irányult, hogy a pápa

¹⁾ Pastor II. 490.

²⁾ 1476. márczius 13-ikán a pápához írt levele: Mátyás külügyi levelei I. h.

³⁾ Mátyás 1478 augusztus 27-iki levele u. o. I. 386.

⁴⁾ Ezt az imént idézett levélben említi.

⁵⁾ Ezt Beatrix királynénak egy későbbi (1482 ápril 3-ikán kelt) leveléből tudjuk. Diplom. Eml. III. 10. — Mátyás annyira bizonyosnak tartotta a Velence elleni háborút, hogy a hadüzenő okiratot is megfogalmazta. (M. külügyi levelei I. 420.) Ez azonban nem expedíáltatott.

a német lovagrendet, a lengyel király zaklatásaival szemben, pártfogása alá vegye.¹⁾

Igyekezeteik ezen két ügyben nem voltak sikeresek. Másrészről Mátyás sem váltotta be ígéreteit; a szövetséget nem kötötte meg, háborút Velence ellen nem indított. El helyett kísérletet tett, hogy mint közbenjáró a pápa és ellenségei között békét hozzon létre, s az összes olaszországi hatalmaságokat a török ellen szövetségbe egyesítse. A tárgyalások megindítása végett Fontana Ferenczet Velenczébe, Florenczbe, Rómába és Nápolyba, Cavitello Jusztiniánt Milánóba küldötte.²⁾

Ugyanakkor római követei közül az egyiket, Senilis Mariottót,³⁾ majd kevéssel utóbb Vitézt is visszahívta.⁴⁾

A váradi prépost római tartózkodásának emlékéért egykori mestere, Galeotti Márczius »*Mátyás király jeles, bölcs és tréfás tetteiről*« írt könyvében föntartotta. Ez a sokoldalú és nyugtalan szellemű humanista ez időtájt (1477) nagy bajba keveredett »*De incognitis vulgo*« (a tömegek előtt ismeretlenekről) című munkája miatt, melyben különféle bölcsészeti és hittudományi problémákat fejtegetett. Nyomtatásban nem bocsátotta ugyan közre, de egyik kézirati példánya ellenségeinek kezeibe került, a kik a velencei inquisitió előtt vádat emeltek, hogy eretnek tanokat hirdet. Galeotti ki ekkor a köztársaság területén tartózkodott, elfogatott, és hat hónapi fogságra ítéltetett. Börtönéből leveleivel fölkereste pártfogóit, Medici Lőrinczet és Mátyás királyt, kik 1478 elején kieszközltek, hogy a pápa őt Rómába idézte, a hol könyve újabb vizsgálat alá vétetett, és ő az eretnekség vádjá alól fölmentetett.⁵⁾

Ezen viszontagságait, jelezett munkájában elbeszélvén, hálásan kívánt megemlékezni Vitéz Jánosról, mint a kinek az elért eredményben nagy része volt.

De háláját különös módon bizonyítja be.

¹⁾ Ezt Mátyásnak 1478 október 28-ikán a pápához intézett leveléből tudjuk. U. o. I. 395.

²⁾ Diplom. Eml. II. 369, 374.

³⁾ Mátyás levelei I. 395.

⁴⁾ Az időpontot nem határozhatjuk meg.

⁵⁾ Ábel i. m. 266.

Mátyás királyt dicsőítő könyvében ifjabb Vitéz Jánosnak egy fejezetet szentel, mely fölé »*bölcs cselekedet*« címet helyezett. Ebben elmondja, hogy a szálás, szép termetű főpap már ifju korában megöszült; kiváló jártassággal dicsekedett a kánoni jogban és a klasszikai irodalomban. Azután kiemeli, hogy ő (Galeotti) volt az, a ki egykori tanítványa és lakótársa részére a király kegyét megszerezte. Ugyanis, mikor a pápa ítélete szabadságát visszaadta, Mátyáshoz jött, és neki körülményesen elbeszélte üldöztetését, a római vizsgálat lefolyását és fölmentetését. Ezen alkalommal — úgymond — ámbár tudta, hogy a király nem szívesen veszi, ha előtte Vitézről szólnak meleg szavakkal emelte ki, hogy a váradi prépost, a királyra való tekintettel, az ügy kedvező elintézése érdekében mindent megtett, a mi hatalmában állott.

Ezek hallatára a király — folytatja Galeotti — mindjárt letette a gyűlöletet, a mit Vitéz iránt táplált; ¹⁾ a Magyarországra visszatérőt nyájasan fogadta; biztosította, hogy soha sem fogja feledni, a mit az ő Galeottijának becsülete érdekében cselekedett; és ezt tényekkel is bebizonyította: előbb Franciaországba fontos megbízással küldötte, azután gazdag püspökséget adományozott neki.²⁾

E szerint Galeotti úgy tünteti föl magát, mint a kinek Vitéz János köszönhette rehabilitációját, a politikai és egyházi pályán emelkedését. Ezért elhallgatja azt, hogy Vitéz, mikor neki Rómában a magasztalt szolgálatokat tette, ott mint királyi követ tartózkodott; a mely tény kétségtelenné teszi, hogy a váradi prépost akkor már Galeotti pártfogására nem szorult.

Azonban habár, hiúságának sugallatára, a humanista valótlan dolgokat írt össze: azt, hogy Vitézt Rómából visszatérte után Mátyás Franciaországba küldötte, valónak fogadhatjuk el. És így megállapíthatjuk, hogy az a magyarországi követ, kinek a francia udvarhoz érkezéséről 1479 nyarán Florencz követe (a nélkül, hogy a magyar diplomatát megnevezné) jelentést tesz, Vitéz János volt.

¹⁾ »Rex statim omne in Joannem odium deposuit.«

²⁾ A XXVII. fejezet. *Schwandtner*: *Scriptores rerum Hungaricarum* (folio kiadás) I. 357.

Küldetését egy francia követ megjelenése Mátyásnál, előzte meg és vonta maga után. XI. Lajos rá akarta a magyar királyt bírni, hogy járuljon hozzá terveihez, melyek az egyetemes egyházi zsinatnak a keresztény uralkodók által eszközlendő összehívására czéloztak, és viszont szövetségét ajánlotta föl a császár ellen.

Mátyás, ámbár most szintűgy idegenkedett a schismaticus törekvésektől, mint három év előtt: jónak látta válaszát oly módon formulázni, hogy a francia királyt ne foszssa meg minden reménységtől. Arra utalt, hogy a zsinat kihirdetését a pápa és a nápolyi király ellenzik; mivel pedig az utóbbira, mint nejének atyjára, tekintettel kell lennie, és az előbbi irányában a tőle vett jótéteményekért hálára van lekötelve: kijelentette, hogy tartózkodó állást kénytelen elfoglalni, bevárván, míg a többi keresztény fejedelmek nyilatkoznak, és az egyetemes zsinat tényleg megkezdette működését.¹⁾

A politikai helyzet új alakulása késztette Mátyást arra, hogy a francia királyhoz közeledjék. Ugyanis meggyőződött arról, hogy a hozott nagy áldozatok daczára, Frigyes császár őszinte jóakarátát nem biztosíthatja magának, s hogy köztök csakhamar a háború megújul. Ellenben mivel Merész Károly burgundi fejedelem halála után, leánya kezével egész öröksége Miksa főherczegre szállván, a francia és osztrák uralkodó házak között az érdek-ellentét még élesebbé vált mint eddig volt: a császár elleni küzdelemben Franciaország rokonszenvére és támogatására számítania lehetett.

A szövetség megkötése végett küldötte a francia királyi udvarhoz Vitét, ki 1479 július végén érkezvén oda, kitüntető fogadtatásban részesült. Diplomatai körökben az a fel fogás nyilvánult, hogy a szövetség megkötése nehézségekbe nem fog ütközni.²⁾ A tárgyalások folyamáról nincs tudomásunk. A szövetség csakugyan megkötöttet.³⁾

¹⁾ Ezt a florenzi köztársaság franciaországi követének 1479. augusztus 6-iki jelentéséből tudjuk. *Makusev*: Monumenta historica Slavorum meridionalium (Varsó, 1874.) I. 535.

²⁾ Az idézett jelentésben.

³⁾ Erről csak egy adat szól. 1480 május 29-ikén Albrecht brandenburgi választó fejedelem követe Albrecht szász herczegnél megjelent, hogy »a francia királlyal szövetkezett magyar király ellen segítséget kérjen.«

II.

A következő 1480 évben Vitéz újból elfoglalta követi állását a szent-szék mellett.

Ebben az időben Veronai Gábor egri püspök és Aragoniai János esztergomi érsek, mint a bibornoki collegium tagjai, állandóan Rómában tartózkodtak s Mátyás szüntelenül megbízásokat adott nekik politikai és egyházi ügyek tárgyalására.¹⁾ Mellettök két alsóbbrendű állandó ügyviselővel rendelkezett; az egyik az olasz Roverella Florius,²⁾ a másik a magyar Kosztolányi György.³⁾

Mindazáltal az 1480-ik év tavaszán szükségesnek látta, hogy két rendkívüli követet küldjön a pápához, kit május 15-ikén kelt levelében értesít, hogy Miklós knini püspököt bocsátja hozzá, a ki maga mellé vévén másik követét, Vitéz János váradi prépostot, »bizonyos ügyekben, előterjesztést fog tenni.«⁴⁾

A levél ezen szövege arra utal, hogy Miklós püspök nem Vitéz préposttal együtt kelt útra, hanem az utóbbit már Rómában találta, a hová talán egyenesen Franciaországból tért vissza.

Az ügyeket, a melyekre megbízatásuk vonatkozott, nem nehéz megjelölni.

IV. Sixtus ekkortájt Mátyás igényeivel és érdekeivel több ponton összeütközésbe jött. Beckensloer elmozdítását még mindig nem foganatosította; a modrusi püspökséget, a királytól kinevezett főpap mellőzésével, önhatalmúlág töltötte be. És még inkább magára vonta a király neheztelését azzal, hogy abban a viszályban, mely Veglia sziget fölött a magyar korona

(Die politische Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles, II. 622. jegyzet.)

¹⁾ Az 1480—81 évekből Mátyás királytól Aragoniai Jánoshoz 13, Veronai Gáborhoz 10, mindkettőhöz 1 levelet bírunk. Id. m. II. 31, 42, 49, 50, 52, 88, 90, 97, 100, 104, 119, 122, 124, 129, 131, 139, 145, 146, 152, 161, 188, 191, 195, 198.

²⁾ Ez 1475 nyarán mint a nápolyi király követe járt Magyarországon, s mikor innen távozott, Mátyástól megbízólevelet vitt a pápához. Később is megbízásokat kapott tőle. 1482 őszén Mátyás öt követének (orátor) címezi. Id. m. I. 316, 465. II. 199, 237.

³⁾ V. ö. ezen cikksorozat első fejezetét.

⁴⁾ II. 19.

és a velencei köztársaság között támadott, az utóbbit vette pártfogása alá.¹⁾

A két követ, ámbár kétségkívül buzgó támogatásra talált a magyarországi bibornokok részéről, egyik ügyben sem bírt a pápától engedményeket kieszközölni. Mátyásnak a nyár végén Rómába küldött leveleit panaszok, vádak, szemrehányások töltik meg.²⁾

Miklós püspök és Vitéz, igyekezeteik sikertelenségét fölismerve, néhány hónap múlva Magyarországra tértek vissza.³⁾

Az egri bibornok-püspök különösen Vitéz távozását, Magyarország érdekeinek szempontjából, nagy veszteségnek tekintette, és ismételten kérte föl Mátyást, hogy mielőbb küldje őt vissza.⁴⁾ A miből azt a következtetést kell levonnunk, hogy Vitéz személyében feltalálta mindazon tulajdonságokat, melyek neki a pápai udvarnál hatást, súlyt és sikert biztosíthattak. A mely felfogásnak kiváló értéket kölcsönöz az, hogy Veronai Gábor nem kevésbbé volt híres vallásos buzgóságáról, mint államférfiúi tehetségeiről; így tehát elismerése az egyházi férfiura és a diplomatára egyaránt fényt áraszt.

Ezalatt Mátyás becsülése és bizalma Vitéz iránt mindinkább fokozódott. Az 1481-ik év elején a szerémi püspöki székre, mely épen ekkor üresedett meg, emelte;⁵⁾ azonban azzal a szándékkal, hogy őt oldala mellett tartja, míg egyházmegyéjében a főpapi teendőket segéd-püspök végezné. Az előterjesztésben, a mit erre nézve a pápához intézett, magasztaló kifejezésekkel szól Vitézről, »a kire — úgymond — okossága és tekintélye miatt, az ország ügyeinek intézésében nagy szük-

¹⁾ Mátyás levelei II. 17, 27.

²⁾ Mátyás levelei II. 46 és köv. ll.

³⁾ Ezt következtetjük Mátyásnak 1480 november 7-ikén a pápához intézett leveléből, melyben értesíti, hogy a török háború ügyében összehívott értekezletre a meghívás későn érkezvén kezeihez, követeket nem küldhet; minélfogva a Rómában tartózkodó magyarországi két bibornok képviselheti őt az értekezleten. II. 70. (Ha a knini püspök és a váradi prépost ekkor még Rómában vannak, rájuk ruházta volna ezt a tisztséget.)

⁴⁾ Mátyás 1481 márczius 10-ikén a bibornokot értesíti, hogy »multis et frequentibus suasionibus et exhortacionibus paternitatis vestre permoti« küldi Rómába Vitézt. II. 108.

⁵⁾ A kinevezés idejét pontosan meg nem határozhatjuk.

sége van; miért is a felmerülő fontos teendőket vele végeztetvén, őt oldala mellől el nem bocsáthatja.«¹⁾

Mindazáltal néhány héttel utóbb (1481 márczius 10-ikén) értesíti Veronai Gábor bibornokot, hogy »az ő rábeszélésének és intelmeinek engedve nemsokára,« Vitézt mint királyi követet küldi Rómába, a hol az ő tanácsa szerint fog mindenben eljárni.²⁾

Május havában indult Vitéz harmadik római követségére.³⁾

A kapott megbízások egy részéről tájékoztatást nyújt a királynak Rómába írt két levele. Az egyikben a pápát értesíti, hogy kész a törökök ellen folytatni a háborút, ha kellő segítséget kap; de miután a császár és a velencei köztársaság a szultánnal békét kötöttek, senki sem veheti neki rossz néven, ha a szükségtől kényszerítve, ő szintén követi példájukat; erre nézve szándékait és nézeteit követe tüzetesen elő fogja adni. A másikban a két magyarországi bibornoknak meghagyja, hogy Vitézzel egyetértőleg hassanak oda, hogy a közte és a császár között folyamatban levő béketárgyalások vezetését a pápa hagyja meg Caffarelli Prosper ascoli püspök kezeiben, és ne bízza a másik legátusra, Orsini Orso teanoi püspökre, ki iránt bizalmatlanságot táplált.⁴⁾

Vitéz, amikor Rómába megérkezett, első föllépésével nem igazolta Veronai Gábor várakozását. Az irányadó személyek jóakarátát nem tudta meghódítani. A pápa hivatkozva »beteges állapotára és elfoglaltságára,« az első audientiát napról-napra halogatta. A követ sértve érezte magát, panaszokkal fordult uralkodójához. Úgy tüntette föl a tényállást, mintha a pápa csak ürügyül használná gyengélkedését, valóságban pedig azért vonakodik a kihallgatást megadni neki, mert attól fél, hogy segítséget fog sürgetni.⁵⁾

¹⁾ A dátum nélküli levelet tévesen helyeztem az 1482—84 időközbe. (II. 392.) Szükségképen előbb iratott, mint az alább idézendő 1481 márczius 10-iki levél.

²⁾ II. 108. Márczius 11-ikén a pápát is értesíti, hogy közelebb követet küld hozzá; de nevét nem említi. II. 116.

³⁾ Mátyás már augusztus 8-ikán válaszol Vitéznek, Rómából, tehát legkésőbb július első felében írt levelére, melyben panaszodik, hogy a pápa még nem fogadta. Így tehát június vége felé érkezett valószínűleg Rómába.

⁴⁾ II. 116, 131.

⁵⁾ Ezt Mátyás válaszából következtetjük.

Vitéz föltevése alaptalan volt. A pápa ugyanis néhány hónap előtt, a keresztény hatalmasságok követivel tartott értekezletében, a törökök ellen indítandó háború költségeire önként másfél-száz ezer arany forintot ajánlott föl, a mely összeg két harmad része hajók felszerelésére fordíttatnék, egy harmad része pedig Magyarországra küldetnék; egyúttal a többi fejedelmek hozzájárulásával és a kivetett tized-adó jövedelméből kétszázezer forint évi segílyt kívánt Mátyásnak biztosítani.¹⁾

Erről tudomással bírt Mátyás. Mindazáltal követének jelentése által nagy mértékben fölingerelve, meghagyta neki, hogy »minden erejével sürgesse az audientiát« és egyúttal értesítse a pápát, hogy »nem segítség koldulása végett« küldetett. »Mi — úgymond — országunkat mások segítése nélkül is megoltalmazzuk; nem vagyunk arra utalva, hogy ő szentségétől segítséget kolduljunk; elég hatalommal rendelkezünk, hogy magunkat bármilyen ellenség támadásával szemben megvédelmezzük.«

Ugyanakkor megbízta őt, hogy a pápának a hozzá intézett levelet nyújtsa át. Ebben az audientia megtagadásáról nem tesz említést; hanem oláhországi győzelmeit jelenti be, és ismételi azt a kérelmét, hogy a császárral megindult tárgyalásokból a teanói püspököt a pápa zárja ki.²⁾

Mikor ezek a királyi levelek Rómába érkeztek, Veronai Gábor távol volt. Apuliában, a törököktől megszállott Otranto felszabadítására célzó hadi munkálatok színhelyén időzött. Az ő higgadt bölcsességének támaszát nélkülözvén Vitéz, szolgáltat-készségének túlságában, kiméretlen föllépésre ragadtatta magát. A pápa e miatt megneheztelt rá, és panaszos levéllel fordult Gábor bibornokhoz.

»Ismeretes előtted — írja — hogy Krisztusban kedvelt fiunk Mátyás király óhajításait mindenkor, ha Isten sérelme nélkül tehetjük, örömmel teljesítjük. Azonban néha olyan követei fordulnak meg nálunk, kik ügyeinek tárgyalásában kevés

¹⁾ 1481 január 3-ikán Bologna városához intézett pápai iratból tudjuk ezeket. *Makuscev* id. m. I. 311.

²⁾ Az 1482 augusztus 7-ikén a pápához, Aragoniai Jánoshoz és Vitézhez írt levelek. M. L. II. 156—162.

szerénységet és mérsékletet tanúsítanak. Ilyen az, a ki jelenleg tartózkodik udvarunknál. Óhajtanók, hogy audientiák kérésében és királya ügyeit illető eljárásában nagyobb mérséklettel járjon el. Oly magatartás ugyanis, a milyent ő foglal el, jóakarató szándékainkban könnyen megzavarhatna; csak hogy atyai szeretetünkben, melylyel a király iránt viseltetünk, semmi sem ingathat meg. Ezek után arra buzdítunk Tégedet, kérd föl leveledben a királyt, hogy vagy más követet küldjön, vagy bízson meg ügyei viselésével Tégedet, ki távolléted alatt is udvarunknál levő embereid által elvégezheted a teendőket.«¹⁾

Egyébiránt a pápa közvetlenül is éreztette Vitézzel nehezítését. A szerémi püspökségben való megerősítését soká halasztotta, és csak a következő (1482) év márczius 11-ikén rendelte el a bullák kiállítását.²⁾

Az egri bibornok kétségkívül nem mulasztotta el IV. Sixtus panaszát tudomására hozni Mátyásnak, a ki azonban egyáltalán nem gondolt rá, hogy Vitézt visszahívja; csak arra utasította őt, hogy ezentúl Veronai Gábor »tudta és beleegyezése nélkül semmit se tegyen.«³⁾

A politikai helyzet legfontosabb mozzanata ez időben a nürnbergi birodalmi gyűlés magatartása volt. A gyűlés ugyanis a magyar követeket, kik a császárral létesítendő béke ügyében jöttek, elfogadni és meghallgatni vonakodott; a császárnak Mátyás ellen segítséget ajánlott, és a pápához intézett levélben a békétárgyalások meghiusulásáért, a háború megújulásáért a felelősséget a magyar királyra hárította.

Mátyás ellenben megbízta Vitézt, hogy a szenvedett kudarczot a teanói püspök cselszövényeinek eredménye gyanánt tüntetvén föl, az ő visszahívását s helyébe egy bibornoknak legátusi minőségben Németországba küldését kérje a pápától.⁴⁾

¹⁾ Az 1481 szeptember 2-ikán kelt pápai írat egykorú másolata a florenczi nemzeti könyvtár egyik codexében. (Sixti IV. Epistolae, f. 11.)

²⁾ Liber Provisionum, Vol. 83. f. 76.

³⁾ »Nihil omnino agas sine scitu et consilio suo.« 1481 november 5-ikén. (A levél kelte mutatja, hogy ez az utasítás a szeptember 2-ikán Veronai Gáborhoz intézett panasz következménye.) II. 188.

⁴⁾ Mátyás királynak a pápához 1481 szeptemberben írt két levele, melyeknek egyikében utal a Vitézhez írt (sajnos, fen nem maradt) kimerítő levélre. II. 164, 166.

Majd november elején meghagyta neki, hogy a német birodalmi gyűlés levelében ellene emelt vádakat czáfolja meg, egyszersmind közölje, hogy szívesen veszi, ha a pápa a béketárgyalások végett egy-egy bibornokot küld hozzá és a császárhoz; azt óhajtotta, hogy a pápa választása Barbo Márkra és Piccolomini Ferenczre essék, kiknek tiszta jellemét és bölcsességét jól ismeri; határozottan ellenezte, hogy az egyik legátusi megbízás az egi püspökre ruháztassék, a kinek Rómában maradását országa érdekében szükségesnek látta. Szokása szerint álláspontját a legerőteljesebb módon hangsúlyozta. »Mondja meg a pápának, hogy az egi bibornokot, ha ő küldetik Magyarországra, nem bocsátom be, és kényszeríteni fogom, hogy gyalázzal visszatérjen; az egi bibornokkal pedig közölje, hogy ha bármily oknál fogva Rómából távozik, egi püspöksége jövedelmeit elveszti.«¹⁾

Azonban a pápa a bibornokok küldetésétől nem várt sikert, és azt az ajánlatot tette, hogy ő maga személyesen vállalja el a közbenjáró és békebíró tisztét, minélfogva fölkerlte Mátyást, hogy kellő utasítással ellátott követeket küldjön Rómába.²⁾

A király ebben is megnyugodott. Azt válaszolta, hogy kész követeket küldeni; csak arra nézve kért tájékozást, vajjon a pápa békebíróságát a császár elfogadja-e? és vajjon abban az esetben, ha nem fogadja el, küldjön-e mégis követeket?³⁾

Figyelmet érdemel a pápa azon kívánsága, hogy mikor békebírói tisztében fog eljárni, a király külön követeket küldjön hozzá; vagyis hogy ezen tárgyalásokat se Vitézre, se az egi bibornokra ne bízza. Mátyás válaszából azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a pápa kívánságának eleget tenni nem vonakodott.

Egyébiránt a viszonyok olyan alakulást vettek, hogy a pápának a békebírói tiszt betöltésére alkalma nem nyílt. Az 1482-ik évi tavasz elején a háború Mátyás és a császár

¹⁾ Mátyás november 5-iki levele. II. 185.

²⁾ A pápa deczember 18-iki levele. II. 201.

³⁾ Mátyásnak dátum nélküli (1482 elején írt) levele. II. 203.

között megújult. Amaz ekkor az egri bibornok és Vitéz János által a pápa előtt igazolni igyekezett eljárását, és a béke felbomlásaért a felelősséget a császárra hárította.¹⁾

*

Kapcsolatban ezzel a nagy küzdelemmel, mely Mátyást uralkodásának legnagyobb részén át elfoglalta, két német-országi püspöki szék betöltésének ügyében bonyodalmak támadtak, melyek Vitéz János közbelépését tették szükségessé.

A passauai püspökség 1479 szeptember 2-ikán Nuszdorfi Ulrik halálával megüresedvén, a káptalan, régi gyakorlatra támaszkodva, Mauerkircher Frigyes passauai kanonokot, György bajor fejedelem kancellárját választotta meg főpapjává; míg a császár, a pápától kieszközölt fölhatalmazás alapján, a püspökséget egykori titkárának, Haeszler György bibornoknak adományozta. A káptalan az adományozás törvényességét nem ismerte el, és lépéseket tett Rómában Mauerkircher megerősítése érdekében; egyúttal Mátyás király pártfogását és közbenjárását is kieszközölte,²⁾ a mi könnyen sikerült, mivel a magyar királynak érdekében állott, hogy a passauai egyházat, melynek Alsó-Ausztriában jelentékeny uradalmi voltak, ne a császár embere kormányozza.

IV. Sixtus a káptalan folyamódásait és fölebbezéseit elutasította, Mátyás közbenjárását tekintetbe nem vette; 1480 deczember 13-ikán kelt bullájában Haeszler bibornokot a passauai egyház törvényes püspökének nyilvánította;³⁾ ugyanakkor Mátyást fölkérte, hogy vetélytársa pártolásával hagyjon föl.⁴⁾

Sem a káptalan, sem a király a pápai végzés előtt nem hajolt meg; sőt Mauerkircher a magyar királylyal szövetségre lépett, melyhez a káptalan és Passau városa csatlakoztak;⁵⁾ majd 1481 nyarán a passauai egyházhoz tartozó Sanct-Pölten és

¹⁾ Mátyásnak a pápához intézett dátum nélküli levele. II. 210.

²⁾ Mátyás királynak 1480 elején a pápához és György bajor fejedelemhez írt levele. II. 6, 7.

³⁾ *Hansitz*: Germania Sacra I. 574.

⁴⁾ Ezt Mátyás válaszából tudjuk. II. 100.

⁵⁾ Ezt Mátyás királynak alább idézendő leveléből tudjuk.

Mautern alsó-ausztriai városokat zálogjog czímén Mátyásnak átszolgáltatták.¹⁾

A császár ekkor erélyes rendszabályok alkalmazását sürgette a pápánál. Viszont Mátyás megbízta római követét, hogy ezt megakadályozni igyekezzék.²⁾ Mikor pedig Orsini teanói püspök, mint pápai legátus, a káptalan egyházi büntetések alkalmazásával fenyegette: a magyar király azzal a kéréssel fordult a pápához, hogy a passauai káptalan ellen indított eljárást függeszsze föl addig, míg ő a császárral kibékül, igérvén, hogy mihelyt ez megtörtént, a passauai kérdés helyes megoldást fog nyerni. Rómában levő bibornokait, követét és a nápolyi királyt is fölszólította, hogy ez irányban befolyásukat érvényesítsék.³⁾

Eközben történt, hogy a császár rábeszélésére Rohr Bernát salzburgi érsek, 1481 november 29-ikén, a hűtelenül megszökött esztergomi érseket, Beckensloer Jánost, utódlási joggal felruházott segéd-püspökévé fogadta, s az érsekség kormányzását, a javadalom kezelését azonnal tényleg ráruházta.⁴⁾

Mátyás erről értesülvén, rögtön írt Vitéznek és meghagyta neki, hogy Beckensloer terveit hiusítsa meg, a pápát bírja rá, hogy a gyűlölt főpapot a salzburgi egyház élére ne helyezze.⁵⁾

A szerémi püspök uralkodójának kettős kívánságát: hogy Beckensloer a salzburgi egyház birtokába ne jusson, és Mauerkircher a passauai egyház birtokában megmaradjon, legbiztosabban úgy vélte valósíthatni, ha a salzburgi érsekségre Haeszler bibornok mozdíttatik elő. Ezt a combinatiót Veronai Gábor bibornok is fölkarolta. Miután meggyőződést szereztek maguknak arról, hogy a pápa nehézséget nem támaszt, a király hozzájárulását kérték ki.

¹⁾ *Mayer*: Dreizehn Urkunden über die Verpfändung von Sanct-Pölten und Mautern an den König Mathias. (Archiv für Kunde Österreichischer Geschichtsquellen I. 200 és köv. II.)

²⁾ Mátyás királynak 1481 végén a passauai káptalanhoz írt levele. II. 200.

³⁾ Mátyás király levelei II. 221—6.

⁴⁾ Archiv für Kunde Österreichischer Geschichtsquellen LV. 215.

⁵⁾ 1481 december 10-ikén kelt levele. II. 198.

Azonban Mátyás fölháborodva utasította vissza ezt a tervet, és indulatos hangon írt róla Vitéznek. »Mi hasznom volna — úgymond — ha a salzburgi egyházból kiküszöböli egyik ellenségét, és helyét egy másik, és pedig még veszedelmesebb foglalja el? Inkább Beckensloert mintsem Haeszler tűröm meg ott.« Szigorúan megparancsolta neki, hogy az egész ügyet hagyja pihenni, míg közelebb útnak indítandó új követé Rómába érkezik. »Tudd meg — írja — hogy ha ez ügyben bármit tenni merészelnél, legsúlyosabb haragunkat vonod magadra.«¹⁾ A nápolyi királyhoz és Aragoniai János bibornokhoz írt leveleiben az egri bibornokot és a szerémi püspököt azzal vádolja, hogy ebben az ügyben »magan érdekeik« sugallatára »hütellenül« viselték magukat s hogy más ügyekben is az ő szándékai-val ellenkező módon jártak el, minélfogva attól tart, hogy »praktikáikból« komoly baj fog származni.²⁾

Ennek következtében a salzburgi és passauai egyházak ügyének további tárgyalását az ő kezükből kivette és egy új követre bízta.

Ez egy olasz főpap, De Probis Antal, atri püspök volt, ki mint Ferdinánd nápolyi király követé tartózkodott a magyar udvarnál, s annyira megnyerte Mátyás bizalmát, hogy ez őt — uralkodójának hozzájárulását csak utólag kérvén ki — bízta meg érdekei képviselésével a szent-széknél. Április második felében bocsátotta el.³⁾

Azonban ekkor a politikai helyzetben beállott fordulat lehetetlenné tette az atri püspöknek, hogy megbízatásában eljárhasson. Olaszországban a belső villongások lángja ismét fellobbant. Egyrésről IV. Sixtus nagyraavágó unokaöccse Riario Jeromos szövetségre lépett Velenczével a ferrarai hercegség meghódításának céljából; másrésről a nápolyi király fenyegető állást foglalt el és követelte, hogy serege a pápai területen át a ferrarai herceg segítségére vonulhasson, amit

¹⁾ II. 221.

²⁾ II. 222, 224.

³⁾ Mátyás királynak a nápolyi királyhoz intézett levele és a De Probis részére kiállított két megbízó levél. II. 219—221.

IV. Sixtus megtagadott. Ekkor, május 14-ikén, a nápolyi király és a ferrarai herczeg római követei tüntető módon elhagyták az örök várost, és egyelőre a közel Marinóba, Colonna herczeghez, a nápolyi király párthivéhez vonultak. Mire a nápolyi és pápai hadak között az ellenségeskedések megindultak, majd miután velencei hadak érkeztek a pápa segítségére, augusztus 21-ikén Campo Morto közelében véres csatára került a dolog, mely a nápolyi hadak vereségével végződött. A háború azonban ezután sem szűnt meg. Végre 1482 deczember 12-ikén IV. Sixtus a nápolyi királylyal és a ferrarai herczeggel békét kötött.¹⁾

Ilyen körülmények között az atri püspök nem jelenhetett meg Rómában.²⁾ Vitéz pedig valószínűleg a nápolyi és ferrarai követekkel egyidőben távozott onnan.

Ettől fogva négy éven át nyomára nem akadunk. A fenmaradt történeti emlékekből azt kell következtetnünk, hogy ezen idő alatt nem tartózkodott az örök városban, vagy legalább nem képviselte a magyar királyt.

Ugyanis tudjuk, hogy Mátyás 1482 és 1483-ban Fontana Ferenczet, 1484-ben Sadoletó Miklóst küldötte volt Rómába, ugyanakkor a folytonosan ott tartózkodó Roverella Florius a királyi követ minőségét megtartotta, az aragoniai és egri bibornokok ismételten kaptak Magyarországból megbízásokat,³⁾ Vitézről ellenben említés sehol sem történik.⁴⁾

Vitéz visszatért Magyarországra és a királyi udvarnál

¹⁾ *Pastor*, II. 506—521.

²⁾ Még 1482-ben elragadta őt és Haeszler bibornokot is a halál. A passauai püspöki széken Mauerkircher megmaradt, szintűgy Beckensloer a salzburgi érsekség birtokában.

³⁾ Mátyás külügyi levelei II. 213, 237, 247, 253, 254, 278. Monumenta Vaticana, Series I. Tom. VI. 206, 208. Sadoletó követségére vonatkozó adatok a ferrarai herczeg római követének 1484 január 25, márczius 11, 29, és május 7-iki jelentései a modenai állami levéltárban.

⁴⁾ 1482 márczius 19-ikén Vitéz pápai iratot eszközöl ki, mely őt több javadalom bírására hatalmazza föl. *Supplicationes*, Vol. 1036. fol. 61. — Egy 1490 május 5-ikén a milánói udvarnál készült emlékirat Vitézről kiemeli azt, hogy »mintegy tiz esztendőn át megszakítás nélkül« volt Mátyás király követe a szentszéknél. (Magyar Diplomáciai Emlékek Mátyás korából, IV. 194.) Azonban ezen állítást az alább idézendő adat megdönti.

elfoglalta korábbi állását mint tanácsos, uralkodóját hadjárataiban is kísérte. Oldala mellett találjuk őt 1485 elején Bécs ostrománál. A táborból barátjához Schönberg György pozsonyi préposthoz intézett levele az egyetlen emlék, mely az 1482—1486 évekből róla szól, és tanuságot tesz arról, hogy a király kegyeit kiváló mértékben bírta.¹⁾

III.

Ujból az 1486-ik év tavaszán tűnik föl Vitéz János mint királyi követ Rómában, kényes és nehéz ügyet érdeklő tárgyalások közepett.

Időközben IV. Sixtus meghalt, és 1484 nyarán szent Péter székét VIII. Incze pápa foglalta el. Alatta a viszony Magyarország és a szent-szék között még feszültebbé lett, mint elődje alatt volt, sőt a nyílt szakadás küszöbéig jutott el. Ugyanis a pápa mindjárt trónralépte után kényszerítve látta magát arra, hogy Ferdinánd nápolyi királylyal szemben, — a ki mint a szent-szék hűbérese, kötelezettségeinek meg nem felelt, országában az egyház jogain sokféle sérelmeket ejtett, és erőszakoskodásaival a világi urakat arra utalta, hogy a pápánál keressenek védelmet, — erélyes intézkedéseket tegyen. Ferdinánd ekkor vejéhez, a magyar királyhoz fordult, a ki segítséget ajánlott föl neki, sőt fenyegetődzött, hogy a pápának az engedelmességet felmondja, és az ügyet egyetemes zsinat elé hozza.²⁾

Ilyen körülmények között válságos következményeket vonhatott maga után az az összeütközés, melyet az esztergomi érsekség betöltésének kérdése Mátyás és a szent-szék között támasztott.

Aragoniai János bibornok, 1485 október 17-ikén, huszonegy éves korában, rövid betegség után Rómában elhalt. VIII. Incze, azon régi joggyakorlat alapján, mely szerint a »római

¹⁾ Az 1485 február 11-ikén kelt levél, mely a prépost és káptalana közt fenforgó s a király ítélete alá bocsátott perről szól, ki van adva: Magyar Sion IV. 609.

²⁾ Erről tüzetesebben szölok »*Hunyadi Mátyás király élete*« című, 1890-ben megjelent könyvemben, 310.

curianál megüresedett« javadalmakkal a pápák szabadon rendelkeztek, az esztergomi érsekséget Sforza Ascanio bibornoknak, a milánói fejedelem nagybátyjának szánta. Joggal föltehetette, hogy ezen szándékát javallani fogja Mátyás, ki a milánói uralkodó házzal benső viszonyban állott, s épen ekkor alkudozásokat folytatott, hogy Sforza Bianca hercegnő kezét Corvin János részére megnyerje. Mindazáltal a pápa óvatosan járt el, és mielőtt jogával élne és Ascaniót esztergomi érsekké tényleg kinevezné, Mátyás hozzájárulását kérte ki.¹⁾

Azonban Mátyás, a mikor Aragoniai János haláláról értesült, Beatrix kérését meghallgatva, arra a merész lépésre határozta el magát, hogy az érsekséget a hét éves Estei Hippolyt hercegnek, Beatrix nővére, a ferrarai hercegné fiának adományozta,²⁾ s 1486 április elsején kiállította részére az adománylevelet.³⁾

Néhány héttel utóbb megbízta római követét, Vitéz Jánost, hogy Veronai Gábor bibornokkal a pápa előtt jelenjék meg, a bemutató iratot nyujtsa át, és Hippolyt részére a megerősítést kérje.⁴⁾

A két magyar főpapnak az önmegtagadás legnagyobb mértékére volt szüksége, hogy uralkodójuk parancsa előtt meghódolva, lépéseket tegyenek a végett, hogy gyermek emeltessék hazájuk első főpapi székére, melyet elfoglalni önmagukat joggal méltóknak tekinthették. De emellett a király szándéka az egyházi jog általános törvényeivel és a szent-szék jogigényeivel, az egyház javának és hatalmas magánérdekeknek követeléseivel is ellentétben állott.

¹⁾ Ezt maga a pápa mondja el 1487 január 31-ikén Hercules ferrarai herceghez intézett brevéjében. (Eredetije a modenai állami levéltárban.)

²⁾ E helyen ezen kinevezés történetét részletesen előadni nem lehet föladatom. Az ügynek csak azt a részét lehet itt tárgyalnom, mely Vitéz Jánossal vonatkozásban áll.

³⁾ Eredeti példánya a modenai levéltárban. Tartalmát ismertetem »*Mátyás élete*« című munkámban.

⁴⁾ Sem a pápához, sem a követhoz intézett királyi iratot nem ismerjük. Amarra utal a pápa válasza. Vitéznek Beatrix is írt, a miről az utóbbi május 2-ikán a ferrarai hercegnéhez intézett levélben említést tesz. Diplom. Eml. III. 94.

Mindazáltal jól ismerték uralkodójuk hajthatatlan szilárdságát és egyúttal Beatrix befolyásának erejét. Ezért nem gondolhattak arra, hogy kísérletet tesznek a királyt elhatározásának megváltoztatására bírni. Haladék nélkül engedelmeskedniök kellett.

Előterjesztésekre a pápa azt válaszolta, hogy a király óhajtasát nem teljesítheti, s hogy elhatározását a királylyal levélben is közölni fogja. Ebben megnyugodtak és nem erőltették a dolgot.¹⁾

A pápai bréve, mely június 6-ikán van keltezve, így hangzott:

»Vettük felségednek az esztergomi egyház betöltésére vonatkozó levelét, és értesültünk kedvelt fiunk Hippolyt ferrarai herczegfi javára irányuló óhajtasáról. Hogy teljesítsük ezt az óhajtasát, nem lett volna szükség azokra a kérésekre, melyeket nagy esdekléssel Gábor egri bibornok és János szerémi püspök a te követed, terjesztettek elének, ha az egyáltalán teljesíthető volna, a mire nézve előttük tüzetesen kifejtettük nézetünket. Mi néked, mint a szent-szék és a keresztény vallás körül nagy érdemekkel ékeskedő fejedelemnek, mindig, amennyiben Isten engedi, kedvedben járni kívánunk. Ezt azzal is bebizonyítottuk, hogy a nevezett egyház betöltése körül a te bemutatásod alapján akarunk rendelkezni. Csak is a dolog méltatlansága és az az aggodalom, hogy a bibornokok hozzájárulását nem nyerhetjük meg, tartottak vissza attól, hogy felséged levelét a consistoriumban bemutassuk; mert nem válnék becsületedre, ha ez a levél ott felolvastatnék, és oly ügy, a melyben a te kérésed teljesítése lehetetlen, tárgyalatnék. Ezért inkább arra buzdítunk téged, hogy tekintetbe véve országod első egyházának méltóságát, figyelmedet országod méltó férfaira, a kikben

¹⁾ Ezen audientiáról a pápa alább idézendő brévéjében szól. Beatrix pedig említi 1486 augusztus 13-ikán nővéréhez írt levelében: »Si lo oratore nostro et lo rev. signor cardinale de Agria . . . havessero voluto fare el devere et sollicitare come se devea, la santità prefata se serria contentato; ma solum (secondo ne hanno scripto) restaro pacienti quando per nostro signor li fo resposto: che ne volea respondere per uno suo breve ad esso signor re.« Diplom. Eml. III. 167.

nincs hiány, irányozzad, olyanra, a ki az egyház és az ország várakozásának megfelelhet. Esztelen (absurdum) és menthetetlen eljárás volna, gyermekekre, úgyszólván csecsemőre ruházni ilyen vagy akármilyen más egyházat, a melyet minden kifogáson felül álló férfira illik bízni. Ha tehát valamely buzgó férfit, akár országod szülötte, akár külföldi legyen, belátásod szerint nekünk bemutatasz, azon leszünk, hogy amennyiben Isten engedi, felségednek eleget tegyünk.«¹⁾

Ezt a pápai iratot csak két hónap múlva, augusztus elején hozta meg a Stomfán időző királynak a szerémi püspök futára, az ő jelentésével és az egi bibornok levelével.

Mátyást és Beatrixot a tagadó válasz nagy mértékben fölháborította. Neheztelésök első sorban a két magyar főpapra irányult. Kötelességmulasztással vádolták őket, azzal, hogy nem elég erélyesen léptek föl; sőt gyanúsították, hogy »mágán érdekeik sugallatára ármánykodnak« Hippolyt ellen.²⁾

A király el volt határozva, hogy nem enged. Vitéznek meghagyta, hogy az egi bibornok társaságában újból menjen a pápához. Nem bízván bennök, hogy az ügyet az ő intentióinak megfelelő módon terjesztik elő, erre nézve részletes utasítást küldött. Ebben álláspontját a következőkben fejtí ki:

»Ő szentsége értéktelen, hiú kifogásokat és nehézségeket támaszt. Kívánságunkat könnyen teljesíthette volna, és teljesíthetné most is, ha akarná. Azonban annyira megkeményedett, felháborodott és felingereltetett ellenünk, hogy minket semmiféle kegyelemben nem hajlandó részesíteni. A kegyelemben, a mit mi kérünk, a pápák alacsonyabb állású egyéneket is gyakran részesítettek; megérdemelnők tehát, hogy ezt tőlünk se tagadja meg. Nem értjük, miért kellene épen nekünk tagadó választ kapni hathatós kérésünkre? Sixtus pápa ilyen kegyellemmel emelte Erneszt szász herczeg fiát a mainzi érsekségre, a mely az esztergomi érsekségnél sokkal nagyobb, előkelőbb, híresebb javadalom; ugyanis a mainzi főpap egyúttal választófejedelem,

¹⁾ Diplom. Eml. III. 169.

²⁾ Beatrix ezt augusztus 10 és 13-ikán a ferrarai herczegnéhez írt levelekben említi. Id. m. III. 164, 167.

sőt a választófejedelmek collegiumának elnöke, melyet összehívni, szintúgy mint a császár, fel van jogosítva. Hogy az esztergomi érseknek milyen a hatalma, s mennyiben kötelesek előtte az ország többi főpapjai meghajolni, az köztudomású dolog. Továbbá ismeretes, hogy a pápák nemcsak fejedelmek, hanem mások fiainak, sőt még törvénytelen születésű csecsemőknek is megadták a kor-fogyatkozás eseteiben a dispensatiót. Ezt tehát a mi kérésünkre is meg lehetne adni. Azonban ő szentsége ellenünk annyira föl van háborodva és föl van ingerelve, hogy minket kegyelméből teljesen kizár. Ilyen körülmények között az egyenes tagadó választ sokkal szívesebben vettük volna, mint a Hippolyt korára utaló mentegetődzést. Ha tehát ő szentsége beleegyezését megadni semmiképen sem hajlandó, jelentse be neki, hogy mi annak daczára az esztergomi érsekséget Hippolytnak adományozzuk, a mint hogy már tényleg néki adományoztuk, és őt, mihelyt megérkezik, az esztergomi érsekség birtokába behelyezzük. Mindazáltal nagyon szívesen vennők, ha ő szentsége beleegyezését megnyerhetnők, mivel ezzel kitüntetné, hogy minket kegyelméből még nem zárt ki teljesen, a mit hódolatunkkal és engedelmességünkkel meghálálni igyekeznénk.¹⁾

Mátyás ezen utasítása szeptember közepe táján jutott el Rómába. Vitéz az abban foglalt rendelet értelmében járt el. Azonban a pápára hatást nem gyakoroltak a király érvei, újból kinyilatkoztatta, hogy »olyan jelentékeny egyházat, a milyen az esztergomi, gyermeknek nem adományozhat.«²⁾

Veronai Gábor bibornokot attól a meggyaláztatástól, hogy egyházas szellemének és egyéni önérzetének sugallatait elfojtva, uralkodója méltatlan kívánsága érdekében tekintélyének súlyát a mérlegbe vesse, — fölmentette súlyos betegsége, mely őt sírba volt viendő. Azonban a helyzet úgy alakult, hogy a gyűlöletes ügy sikerének betegségével többet használt, mint befolyásával használhatott volna. Ugyanis halála esetén a gazdag egri püspökség elnyerésére a hatalmas Borgia

¹⁾ Egykorú másolat a modenai állami levéltárban.

²⁾ Vitéz János 1486 szeptember 22-ikén a ferrarai hercegnéhez intézett levele. A modenai állami levéltárban.

Rodrigo bibornok számított, a ki most Hippolyt megerősítésének előmozdításával Mátyás kegyeire jogcímet vélt szerezhetni. Vitéz a püspökség elnyerését biztos kilátásba helyezte neki; viszont azt az ígéretet vette, hogy Borgia őt »magasabb méltóságra« segíti.¹⁾

Borgia bibornok módot talált arra, hogy VIII. Inceze magatartásában fordulatot idézzon elő.

A pápa szeptember 22-ikén magához hivatta Mátyás és Hercules herczeg követeit, kiket Borgia jelenlétében fogadott. Így kezdett szólni: »Nagy, komoly és nehéz dologhoz fogok hozzá.« Azután kimerítően tárgyalta az okokat, a mik a gyermek Hippolytnak esztergomi érsekké kineveztetését ellenzik. »Mindazáltal — így folytatá — tekintettel Magyarország királya és királynéja folytonos esdekléseire, úgy szintén az ő *buzgó pártfogójuk* Borgia bibornok közbejárására, végre a ferrarai herczeg és herczegné iránt táplált atyai szeretetüinktől indítva: elszántuk magunkat arra, hogy ezen uraságok kívánságát teljesítjük. Azon leszünk és minden erőnket megfeszítjük, hogy ebben a bibornok urak is megnyugodjanak.«

Ehhez még a következő nyilatkozatot csatolta: »Mivel a javadalmak, a mikkel Hippolyt úr eddig bírt, az ő előmozdításával, a kánonok értelmében, megüresednek, megengedjük, hogy a pomposai apátságot megtarthassa; csak a másik, gyengébb javadalmazású apátságot (a gavelloit) tartjuk fönrendelkezésünknek.« És nevetve, tréfásan megjegyzé: »A mióta pápa vagyok, semmiféle apátságot nem tartottam meg magam számára; de ezt az apátságocskát bírni óhajtom.«

A reggioi püspök a pápa lábaihoz borult, és fejedelmének háláját tolmácsolta az esztergomi érsekségre vonatkozó elhatározásért. Az apátság tárgyában — úgymond — nincs fölhatalmazva nyilatkozni; hanem jelentést fog tenni Ferrarába.

»Bizonyosak vagyunk a felől, — jegyzé meg a pápa — és írjátok meg ő herczegségeknek, hogy meggondolva, milyen nagy és szép javadalmat juttatunk mi nekik, szívesen lemon-

¹⁾ A ferrarai herczeg római követének, a reggioi püspöknek szeptember 22 és 24-ikén kelt jelentései, u. o.

daának arról a kis javadalomról.« Azután Borgia bibornokot megbízta, hogy az esztergomi érsekség betöltése ügyében a kánoni eljárást indítsa meg.¹⁾

Ezen részleteket a ferrarai herczeg római követének jelentéseiből tudjuk. A jelentések, a miket Vitéz a magyar királynak küldött, sajnos, nem maradtak ránk. De megvannak levelei, a miket az audientia napján a ferrarai herczeghez és herczegnéhez intézett. Örvendve tudósítja őket, hogy »az ügy, melynek kedvező elintézése kivihetetlennek látszott, a legjobb kerékvágásba jutott, és a cél elérése biztosítottnak tekinthető.« Ezt a sikert tartózkodás nélkül első sorban Borgia érdeme gyanánt tünteti föl; de abból maga számára is részt igényel. »Herczegséged csodálkoznék — írja — ha elbeszélhetném, hogy milyen fáradságot és ügyességet kellett kifejttenünk, míg korábbi elhatározásának megváltoztatására bírhattuk ő szentségét, s míg őt, mint a bűvész titokszerű mestersége a kígyót, megszelidítettük.« »Mintegy kényszerítette adta ő szentsége beleegyezését ahhoz, a mit hogy semmiképen sem tesz meg, el volt határozva.«

Épen ezért szükségesnek látta Vitéz, hogy a ferrarai herczeg a gavelloi apátság tárgyában a pápa kívánságát azonnal teljesítse, és a bullák kiállítását a díjak lefizetésével siettesse. »Minden halogatás — úgymond — veszedelmessé válhatik.« »Több itt az ellenségünk, mint jóakarónk.«²⁾

A ferrarai herczeg nem késett a gavelloi apátságot a pápa rendelkezésére bocsátani. De ugyanakkor római követét megbízta, hasson oda, hogy az apátságot a pápa Hippolytnak adja vissza, vagy az Este-ház valamelyik más tagjának adományozza.

Október 10-ikén, Roverella Flóris nápolyi követ és Arlotti Buonfrancesco reggioi püspök ferrarai követ kíséretében, Vitéz megjelent a pápa előtt, és átnyujtván a ferrarai herczeg levelét, élőszóval előterjesztette a gavelloi apátságra vonatkozó kérelmet, melyet utána a nápolyi és ferrarai követek szintén a szent atya figyelmébe ajánlottak.

¹⁾ A reggioi püspök szeptember 22-iki jelentése.

²⁾ A szerémi püspök szeptember 22-ikén kelt két levele u. o.

VIII. Incze válaszában utalt a nagy nehézségekre, melyeket leküzdött, hogy az esztergomi érsekséget Hippolytnak adományozhassa, és csodálkozását fejezte ki a fölött, hogy a herczeg levelének tartalma a követek előadásával ellentétben áll. Nevetve jegyzé meg: »Azt vártam, hogy a herczeg megköszöni nékem, hogy a gavelloi apátságot elfogadni kegyeskedtem, és ráadásul még a pomposait is felajánlja.«

A reggioi püspök kifejtette, hogy a herczeg levelében kifejezett készség a követek útján előterjesztett óhajításának teljesítését nem gátolhatja, sőt inkább ajánlhatja.

A pápa azonban megmaradt a mellett, hogy a gavelloi apátsággal szabadon kíván rendelkezni. Egyúttal felhívta a három diplomatát, lépjenek érintkezésbe Borgia Rodrigo, Sforza Ascanio és Caraffa Olivér bibornokokkal, a kiket megbízott, hogy az esztergomi érsekség betöltése ügyében jelentést tegyenek a bibornoki collegiumnak; ő maga is — úgymond — azon lesz, hogy őket kedvezően hangolja.¹⁾

Borgia bibornok a követekkel folytatott bizalmas társalgásban fölemlíté, hogy nincs tudomása arról, mi szándéka van a pápának a gavelloi apátsággal. Ekkor Vitéz Jánosnak jutott eszébe, hogy talán ő nyerhetné el. A ferrarai herczeghez folyamodott, hogy ajánlja őt a pápának. Hercules herczeg erre kész volt. Ha már le kell mondania az apátságról — írja követének — legszívesebben látná azt a szerémi püspök kezében, mert így leghamarább szerezheti vissza, ha a szerémi püspöknek Magyarországon más megfelelő javadalmat eszközöl ki, vagy évdíjat utalványoz részére.²⁾

E szerint Vitézt most személyes érdek is arra készítette, hogy Hippolyt ügyének végleges élintézését siettesse; azonban a pápa függőben tartotta azt a végből, hogy a Veronai Gábornak szeptember 28-ikán bekövetkezett halálával megüresedett egri püspökség betöltése tárgyában Mátyásra nyomást gyakorolhasson.

Ugyanis VIII. Incze ezt a javadalmat, mely szintén »a római curiánál jött üresedésbe,« ezen alapon azonnal Borgia

¹⁾ A reggioi püspök 1486 október 10-iki jelentése ugyanott.

²⁾ A ferrarai herczegnek október 23-ikán római követéhez intézett jegyzéke. Fogalmazata ugyanott.

bibornoknak adományozta, és már október elsején külön követet indított útnak Mátyás királyhoz, hogy hozzájárulását kieszközölje.¹⁾

Mielőtt ez a követ az udvarhoz eljuthatott, Mátyás király azon napon, a melyen ausztriai táborában Veronai Gábor haláláról értesült, október 27-én, az egri püspökséget kincstárnokának, Dóczi Orbán győri püspöknek adományozta.²⁾ Így tehát, mikor a római követ november közepe táján megérkezett, vele szemben bevégzett tényre utalt.

Arra, hogy a király visszavonja elhatározását, senki sem gondolt; még Beatrix sem, a ki pedig most már tisztában volt az iránt, hogy az esztergomi érsekség ügyének elintézésében beállott késedelem az egri püspökség betöltésének kérdésével szoros kapcsolatban áll. Valentini Caesar, a ferrarai hercegnek a magyar udvarnál levő követe, csak azt igyekezett elérni, hogy a római követet lehetőleg hosszú ideig tartsák vissza, s így Borgia ügyében a tagadó válasz minél később érkezzék Rómába, mert remélte, hogy ezalatt a pápai bulláknak Hippolyt javára kiállíttatását kieszközölheti.³⁾ Azonban Mátyás ilyen apró fogásoktól idegenkedett. Teljesen meg volt győződve arról, hogy nyílt, erőteljes, ha kell, erőszakos föllépéssel mindent biztosan elér. Attól, hogy Hippolyt ügyét koczára teszi, nem félt többé.

December 23-ikán már Rómában volt futára, a ki Dóczi Orbán javára kiállított bemutató-iratát Vitéz Jánosnak megvitte, azzal az utasítással, hogy azt a pápa elé terjessze.

A szerémi püspök nehéz helyzetben volt. A magyar királyi udvarnál azzal gyanúsították, hogy Borgia érdekében fondorkodik Hippolyt hátrányára;⁴⁾ és most attól félt, hogy

¹⁾ A Lapis részére 1486 október elsején kiállított útlevel a vatikáni levéltárban. A szerémi püspöknek december 24-ikén Ferrarába írt leveléből tudjuk, hogy Lapis csakugyan az egri püspökség ügyében volt hivatva eljárni.

²⁾ A királyi adománylevelé eredetije az Országos Levéltárban.

³⁾ Valentini 1486 november 23-iki jelentése Reczből. Diplom. Eml. III. 216.

⁴⁾ Ezt Valentini említi idézett jelentésében.

ha a király parancsát haladék nélkül teljesíti, Hippolyt ügyének árthat. Caraffa nápolyi bíboros érsekekkel és a ferrarai követtel tanácskozott a teendők iránt. Abban állapodtak meg, hogy az egri kinevezést tíz napig titokban tartják, s azon lesznek, hogy ezen idő alatt a bullák kiállítását kieszközöljék.¹⁾

Vitéz egész loyaltitással és buzgósággal azon volt, hogy ezt lehetővé tegye. Mindenekelőtt arról gondoskodott, hogy az annáták lefizetésére szükséges pénzösszeg rendelkezésére álljon. A ferrarai herceg, kinek kincstára a 6000 forint előteremtésére képtelen volt, felhatalmazta őt, hogy ezt az összeget kölcsön vehesse. Vitéz egyik római bankháznál 23^o/_o kamat fizetés mellett a kölcsönt megkötötte. Ekkor a bullák kiállításának elrendelését kérte. A pápa utasította Borgia, Caraffa és Sforza bibornokokat, hogy a legközelebbi consistoriumnak Hippolyt kineveztetése tárgyában a szokásos előterjesztést tegyék meg. Ekkor azonban a bibornoki collegium kebeléből támadtak nehézségek.

Sforza Ascanio, ki szintén számított arra, hogy az egri püspökséget elnyerheti, ez ügyben Magyarországra küldött futárától Dóczi kineveztetése felől értesülvén, nyíltan célul tűzte ki magának, hogy Hippolyt kinevezésének megerősítését megakadályozza vagy legalább késlelti. Éreztetni akarta neheztelését Beatrixszal, a ki ellen heves kifakadásokat hallatott. És nem hallgatta el Vitéz előtt azt a reményét, hogy Mátyás, mivel Hippolyt kinevezésére nem jó szántából, hanem Beatrix tolakodó esdekléseinek engedve határozta el magát: elhatározását megváltoztathatja és az érsekséget néki adományozhatja. Ebben a felfogásban nem bírta őt megingatni Vitéz azzal sem, hogy a királynak ő hozzá intézett leveleit előmutatta.

Azonban ugyanakkor azzal az eshetőséggel is számolt, ha ellenzése daczára Hippolyt a pápai megerősítést elnyeri.

Sforza Ascanio bibornok tehát nyíltan kijelentette, hogy a megerősítéshez beleegyezését csak azon föltétel alatt adja meg, ha a pomposai apátságot megkapja, vagy az esztergomi érsekség terhére jelentékeny évdíjat biztosítanak neki.

¹⁾ Vitéz Jánosnak deczember 24-ikén, a reggioi püspöknek deczember 23 és 24-ikén kelt jelentései ugyanott.

Ezen magatartása veszélyes volt azért, mert a Rómában tartózkodó bibornokok — Borgia és Caraffa kivételével — Hippolyt megerősítését mindnyájan ellenezték, némelyek azért, mert az egyház törvényeit és érdekeit tartották szem előtt, mások Sforza Ascanio kedvéért.

A pápa Vitézt biztosította ugyan arról, hogy a fenforgó ügyben az ő jóakarataira számíthat; de egyúttal úgy nyilatkozott, hogy a bibornokok hozzájárulása nélkül semmit sem tehet, amiért is azt ajánlotta, hogy Sforzát igyekezzék lefegyverezni.

Azonban a szerémi püspök mind a pápa, mind Sforza előtt azt hangoztatta, hogy a ferrarai herceg »készebb akár két esztergomi érsekségről lemondani, mint Pomposát átengedni«. Igyekezetei, hogy Ascanio befolyását ellensúlyozza, sikertelenek maradtak. Az utóbbi a január 29-ikén tartott consistoriumban rábírta VIII. Inczét, hogy az esztergomi ügy elintézését elhalasztssa, és a ferrarai herceget a pomposai apátság átengedésére szólítsa föl.

Vitéz érről értesülván, azt javasolta Hercules hercegnek, hogy udvariasan válaszoljon, de ne engedjen; biztatta, hogy nem szükséges áldozatot hoznia, mert ő a nélkül is az esztergomi érsekség ügyét kedvező elintézés elé viszi. Mindazáltal javasolta, hogy Beatrix királyné Sforza Lajos herceg által igyekezzék testvérére Ascaniora hatni.¹⁾

Kétségkívül azért tanácsolta a ferrarai hercegnek, hogy engedményeket ne tegyen, mert tudta, hogy Mátyás az engedékenységekben az ő méltóságán, tekintélyén és jogain ejtett sérelmet látta.

Csakugyan a király, a mikor Vitéz jelentéseiből a tényállás felől értesült, esküvel erősített nyilatkozatot tett, hogy ha a ferrarai herceg Sforza bibornok igényeit kielégíti, s neki akár az apátságot adja át, akár évdíjat biztosít: Hippolyt az esztergomi érsekséget nem kapja meg, mert — úgymond —

¹⁾ Vitéz Jánosnak 1487 január 27 és 29-ikén, a ferrarai követnek január 1, 16, 20, 25, 29-ikén a ferrarai herceghez intézett levelei. Vitéz Jánosnak Mátyás királyhoz küldött jelentésére utal Beatrixnak a ferrarai hercegnéhez 1487 márczius 3-ikán írt levele. Diplom. Eml. III. 266.

nem engedheti, hogy országában »ilyen exorbitans szokás lábra kapjon.« Fenyegetődzött, hogy »majd megtanítja a pápát és Sforza bibornokot, hogy nem ők Magyarország királyai.« Leveleitől, melyeket ápril elején Rómába írni készült, biztos sikert »győzedelmet« várt. És ugyanakkor az esztergomi érsekség javait Hippolyt részére a ferrarai herczeg meghatalmazottjának tényleg átadta.¹⁾

Mátyás csakugyan kivívta a »győzedelmet.« VIII. Incze 1487. május 27-ikén kiállíttatta a bullákat, melyekben Hippolytot az esztergomi érsekség administratorává rendeli, s megengedi, hogy a javadalomnak azonnal birtokába léphessen, az érsekség kormányzására helyettesül valamely főpapot rendelhessen, mihelyt pedig huszonötödik esztendejét elérte, magát püspökké szenteltethesse és az érsekség kormányzását átvehesse.²⁾

Sforza Ascanio a magyarországi és ferrarai udvarok hangulatáról tudomást nyervén, felhagyott a pomposai apátság sürgetésével. A pápa ezt Hippolytnak meghagyta;³⁾ ellenben a gavelloi apátságot adományozta Sforzának, a ki a javadalmat azonnal a ferrarai herczegnek haszonbérbe adta.⁴⁾

Ugyanakkor Borgia bibornok lemondott az egri püspökségről, és 1487. ápril 27-ikén Dóczi Orbán javára kiállíttattak a pápai bullák.⁵⁾

Mátyás utólagosan kárpótlásul Sforza Ascanionak a pécsváradi, Borgia Rodrigónak a péterváradai apátságot adományozta.

IV.

Vitéz János a gavelloi apátságtól elesett, és a ferrarai udvartól semmiféle elismerésben nem részesült.⁶⁾ Azonban szintén megkapta jutalmát az olműczi püspökségben; csakhogy ez

¹⁾ Beatrix királynénak 1487 márczius 3 és ápril 17-ikén, Valentini Caesarnak ápril 6 és 21-ikén Ferrarába írt leveleik. Diplom. Eml. III. 286, 291, 275, 287.

²⁾ A bullák a modenai állami levéltárban.

³⁾ Eleonora herczegnő 1487 június 9-ikén tudósítja erről Beatrixet. Diplom. Eml. III. 305.

⁴⁾ A ferrarai herczegnek 1487 szeptember 5-ikén római követéhez intézett levele Modenában.

⁵⁾ Ezek megvannak az Országos Levéltárban.

⁶⁾ Pedig ezután is az annáták kifizetése tárgyában sok fáradság és

nem előnyöket hozott számára, hanem kínos bonyodalmakba keverte.

Az olmüci püspökség 1482. augusztus 24-ikén, Boskovicz Protáz püspök halálával üresedett meg. Az olmüci káptalan megtartotta és folytonosan gyakorolta a püspök-választás jogát, a melytől a magyarországi káptalanok több évtized óta elestek. Mátyás, mint Morvaország uralkodója, nagy súlyt fektetett arra, hogy a tartomány egyetlen püspöki székét olyan főpap foglalja el, kinek hűségében megbízhatik; ezért az olmüci káptalant arra szólította föl, hogy a választást »az ő tudta, előleges hozzájárulása és beleegyezése nélkül« ne foganatosítsa.¹⁾

A káptalan türelemmel bevárta, míg Mátyás közölte, hogy kit óhajt megválasztatni. A morvaországi származású Filipecz János váradi püspökben a király és a káptalan bizalma találkozott. Az 1484-ik év folyamán megválasztatott, s a váradi püspökséget is megtartván, az olmüci püspökség javadalmát és az egyházmegye kormányát tényleg átvette.²⁾

Azonban sem ő maga, sem a király és a káptalan, a pápai megerősítés kieszközlésére nem tettek lépéseket. A választásról és Filipecz olmüci püspökségéről Rómában nem nyertek, vagy legalább nem vettek tudomást.

Az 1486-ik év folyamán a király bizalmatlanságot kezdett táplálni Filipecz iránt, és attól tartott, hogy a hatalmat és befolyást, a mit az olmüci püspökség nyújt neki, nem az ő javára érvényesíti.³⁾ De rendes eljárásától eltérve, a helyett, hogy nyíltan föllépne ellene, őt bizalmának és kegyeinek nyilatkozataival elhalmozta, a legfontosabb küldetésekkel bízta meg, — ellenben ugyanakkor tudta nélkül abban állapodott meg, hogy az olmüci püspökségtől megfosztja.

kellemetlenség várákozott rá. (1487 október 11-ikén a ferrarai herceghez írt levele és a reggioi püspök több jelentése szól erről.)

¹⁾ 1482 augusztus 27-ikén kelt levelének eredetije az olmüci káptalan levéltárában.

²⁾ Legelső ismert oklevele, melyet mint váradi püspök és választott olmüci püspök állít ki, 1484 augusztus 2-ikén van keltezve. Ez és több más oklevele az olmüci káptalani levéltárban.

³⁾ Később, az 1488-ik év végén és a következőnek elején a pápai légatussal folytatott társalgásban ismételten szólt gyanujáról.

E végből VIII. Incze pápához folyamodott, hogy Vitéz János szerémi püspököt az olmüci püspökség administratorává nevezze ki.¹⁾ Kívánsága az 1487 július 4-én tartott consistoriumban teljesült.²⁾

Vitéz, kit követi teendői Rómában visszatartottak, meghatalmazottakat jelölt ki az olmüci püspökség átvételére. De ezek megbízatásukban nem járhattak el.

Ekkor ugyanis Filipecz János, mint királyi követ Milanóban és Franciaországban járt és egész éven át távol volt.

Vitéz embereinek be kellett várniok az ő visszatérését. Ekkor azután Filipecz János a kezei között levő püspöki javak átadását s ezzel a ténnyel Vitéz kineveztetése érvényességének elismerését megtagadta.

Mátyás ezzel szemben rejtélyes magatartást foglalt el. Nem ellenezte, hogy legbizalmasabb diplomatája a szent-szék ellen mintegy a nyílt lázadás terére lépjen. Másrésről semmit sem tett, hogy akár ő mellette a szent-széknél szavát emelje, akár Vitézt visszalépésre bírja. Semlegesnek mutatta magát, kétszínű szerepet játszott.

A szerémi püspök, abból a körülményből, hogy a király rá pressiót gyakorolni meg sem kísérlé, azt a következtetést vonhatta le, hogy nem lesz neki kifogása az ellen, ha ő jogainak védelmére a szent-széket actióba viszi.

Pápai rendeletet eszközölt ki, mely a váradi püspöknek meghagyta, hogy egy hónap lefolyása alatt a püspökséget adja át; engedetlenség esetén súlyos egyházi büntetéseket (suspensionis et interdicti ingressus ecclesiae poenam) vonván magára.³⁾

És miután a váradi püspök engedelmeskedni makacsúl vonakodott, a pápa június 12-ikén Dóczi Orbán egri püspököt

¹⁾ Pecchinello Angelo ortei püspök, pápai legátus, 1489 január 31-ikén kelt jelentésében adja Mátyás nyilatkozatát, melyben bevallja, hogy ő ajánlotta volt a pápának Vitézt az olmüci püspökségre. (Eredetije a velencei Szent-Márk könyvtárban.)

²⁾ Provisiones. Vol. 83. fol. 111. Vitéz 1487 szeptember 23-ikán állítja ki a szokásos kötelezvényt az annáták (3500 forint) lefizetéséről. Obligaciones. Vol. 83. fol. 76. A vatikáni levéltárban.

³⁾ Ezt a pápai rendeletet nem bírjuk. Utal rá az egri püspökhöz 1488 június 12-ikén intézett rendelet.

utasította, hogy újból intézzen hozzá felszólítást, és ha ez is eredménytelen maradna, a kiközösítést a váradi püspök ellen hirdesse ki és az egész váradi egyházmegyét vesse egyházi tilalom (interdictum) alá.¹⁾

Ugyanakkor a királyt fölkérte, rendelkezze, hogy Vitéz János mielőbb az olmüci püspökség birtokába léphessen.²⁾

A kiközösítéssel és egyházi tilalommal való fenyegetés megdöbbsentette a váradi püspököt, sőt még a királyt is. Július 15-ikén Mátyás Bécsből azt válaszolja, hogy az olmüci püspökség ügyében kérelmét Bocskai Miklós egri főesperes élő szóval fogja előadni.³⁾

A király feltűnő gyorsassággal indította útnak a követet, s ez kivételes sebességgel tette meg az utat és járt el megbízatásában. Július 17-ikén még Bécsben volt;⁴⁾ augusztus 11-ikén már az ő előterjesztése alapján el volt intézve az ügy, mely miatt küldetett.

A királyi kérelem nem az ügy érdemére vonatkozott. Mátyás a két vetélytárs egyike mellett sem foglalt állást. Csak is azt kívánta, hogy a pápa az egyházi büntetéseket, melyekkel a váradi püspököt sújtotta, illetőleg fenyegette, hat hónapra függeszsze föl.⁵⁾

Bocskai megnyerte Borgia bibornok támogatását. Vitéz kénytelen volt megnyugodni a király akaratában. Mindhárman együtt jelentek meg VIII. Incze előtt, a ki azonban csak három hónapra engedett haladékot, és azt a reménységét fejezte ki, hogy ezen idő alatt a váradi püspök az olmüci püspökséget Vitéznek átadja.⁶⁾ Ezt a választ Bocskai vitte meg Bécsbe.

Három héttel utóbb a pápa Pecchinello Angelo ortei

¹⁾ Az 1488 junius 11-iki pápai irat Theinernél. II. 513.

²⁾ Az ugyanazon napon kelt pápai irat ugyanott. — A pápa Beatrix királynéhez azzal a kérelemmel fordult, hogy a királynál Vitéz érdekében járjon közben. Ezt a királynénak 1488 július 17-ikén kelt válasziratából tudjuk. (Eredetiye a velencei államlevéltárban.)

³⁾ Az 1488 július 15-ikén kelt királyi megbízólevél: Mátyás király külügyi levelei, II. 327.

⁴⁾ A királynénak e napon kelt, imént idézett levelét Bocskai vitte Rómába.

⁵⁾ Ezt a pápa válaszából tudjuk.

⁶⁾ A pápának 1488 augusztus 11-ikén a királyhoz intézett irata. Theiner, II. 514.

püspököt mint legátust küldötte Mátyáshoz. Sokféle ügyek tárgyalásával, egyebek között az olmücsi püspökség ügyének rendezésével is megbízta. Az egri püspöknek adott megbízást visszavonván, meghagyta a legátusnak, idézze maga elé a váradi püspököt s tűzzön ki neki határidőt, a melynek leteltéig az olmücsi javadalmat és az abból húzott jövedelmeket Vitéznek szolgáltatassa ki, ha pedig az engedelmességet most is megtagadja, őt, bűntársait és pártfogóit egyházi büntetésekkel sújtsa.¹⁾

A legátus, a mikor az 1489-ik év vége felé Bécsbe eljutott, mindjárt az első audientiák egyikén közölte a királylyal a pápa rendelkezését.

Mátyás elismerte, hogy ő maga volt az, a ki Vitéz kinevezetését a pápának javasolta, és nem tagadta, hogy a váradi püspök iránt bizalmatlanságot táplál; de mivel szolgálatait — úgymond — nem nélkülözheti, kimélnie kell őt; s mivel most is Csehországba és Sziléziába volt menendő, arra kérte a legátust, hogy a kánoni eljárást ellene visszatértéig napolja el; akkor azután — úgymond — tehet vele, a mit akar. Hangsúlyozta, hogy az olmücsi püspökséget nem akarja Filipecz kezei között hagyni. »Inkább orromat engedem levágnatni — mondá — mintsem megnyugodjam abban, hogy az olmücsi püspökséget a váradi püspök bírja.«

A legátus magával a püspökkel is tárgyalt, a ki most kész volt az olmücsi püspökségről lemondani, úgy, hogy a javadalmat az olmücsi káptalan kezeihez bocsáthatja vissza; csak a befektetett összegek megtérítését követelte.

Az ortei püspök figyelmeztette, hogy a javadalmat a pápai rendelet értelmében a szerémi püspöknek kell átadnia, s csak ha ezt megtette, oldható föl az egyházi büntetésektől, melyeket engedetlenségével magára vont. Erre a püspök nem állt rá ugyan, mindazáltal a legátus a király kívánságát teljesítette, és december végén az egyházi büntetések hatályát február végéig felfüggesztette.

Ezen határidő eltelt, és a váradi püspök az olmücsi javadalom átadásáról tudni nem akart. A szerémi püspök

¹⁾ Az 1488 szeptember 1-én kelt pápai irat: *Theiner*, II. 517.

megbizottai pedig, a helyett hogy az egyházi büntetések alkalmazását követelnék, magok kértek folytonosan újabb és újabb halasztást. Ezt a király parancsára tették.¹⁾

Ugyanis Filipecz János püspök befolyása és tekintélye épen ekkor tetőpontját érte el. Mátyás, a Miksa római királylyal folytatott alkudozásokban, és egyúttal azon actióban, mely Corvin János örökösödésének biztosítására Morvaországban és Sziléziában megindult, leginkább Filipeczet használta. Hogy őt lekötöztesse és kielégítse, most az olműczi püspökség birtokában meg akarta őt tartani.

Ezen cél elérése végett Vitézt a három év óta üresedésben levő veszprémi püspökségre mozdította elő, azzal a föltétellel, hogy az olműczi püspökségről önként lemondjon. Vitéz kétségkívül örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy a kellemetlen helyzetből szabaduljon, és kieszközölte a pápánál, hogy őt június 3-ikán a veszprémi püspökségre áthelyezze.²⁾ Azonban azt, hogy helyébe az olműczi püspökség administratorává Filipeczet rendelje, nem tudta kivinni.

Mátyás ennek daczára nem mondott le a reménységről, hogy a pápát engedelkenységre hajlíthatja. Hogy Vitéz buzgóságát fokozza, közlé vele, hogy a veszprémi javadalmat csak akkor adja neki át, a mikor Filipecz az olműczi püspökségre a pápai megerősítést elnyeri.³⁾

VIII. Incze állhatatosan megmaradt elhatározásánál. Az 1490-ik évi márczius 22-ikén — néhány nappal Mátyás halála előtt — Ardicinus bibornokot nevezte ki az olműczi püspökség administratorává.⁴⁾

Ezalatt Vitéz János követi működése Rómában, királyi üzenetek közvetítésére,⁵⁾ előterjesztések, ajánló iratok átnyuj-

¹⁾ A pápai legátus 1489 január 31 és április 17-iki jelentései, a velencei Szent-Márk könyvtárban.

²⁾ Liber Provisionum Innocentii VIII. et Alexandri VI. fol. 5^t (A *Congregatio Consistorialis* levéltárában.)

³⁾ A legátus 1489 december 26-iki jelentése.

⁴⁾ A pápának Mátyáshoz intézett levele: Monumenta Vaticana Series I. Tomus VI. fol. 244. (Tévesen 1489-re téve.)

⁵⁾ Ilyenekről szól a király 1489 október 10-ikén a pápához írt levelében. Mátyás levelei, II. 361.

tására ¹⁾ és az egyházi ügynökség teendőire szorítkozott; ²⁾ sőt még az utóbbiak tekintetében is a király gyakran a vele bizalmas összeköttetésben álló Borgia és Ardicinus bibornokok közbenjárását kérte ki.³⁾

Azon fontos diplomatiái ügyeket, melyek ekkor Magyarország és a szentszék között fenforogtak, Mátyás részint közvetlenül az udvaránál tartózkodó pápai legátussal, részint külön Rómába küldött követek által tárgyalta.

Igy az 1489 évi február elején Drági Tamás országbíró bocsátotta Rómába.⁴⁾ Első sorban az volt föladata, hogy a szent-szék fenhatósága alá tartozó Ancona városának a magyar korona védnöksége alá fogadásával keletkezett bonyodalmat megoldja. De ennél még nagyobb jelentőségű megbízást is kapott. A Rómába szállított Dsem török trón-praetendensnek kiszolgáltatása érdekében tett lépéseket; sőt egyúttal a pápának Mátyással kötendő szoros szövetség tárgyában titkos ajánlatot tett. Majd az 1490-ik év elején Fontana Ferencz jött Rómába, hogy Mátyásnak Anconával kötött szövetsége felbontását fogadtatósítsa, és némely olaszországi condottierikkel történt szerződéseiről felmerült aggodalmakat eloszlassa.⁵⁾

Mindez arra utal, hogy Vitéz vagy a magyar király bizalmát, vagy pedig súlyát a római curiánál, vagy mind a kettőt elvesztette.

Még a ferrarai herczeg római követe, Arlotti reggioi püspök is gyanús szemmel nézte őt. Mikor 1489 elején szóba került, hogy Hippolytnak bibornokká neveztetése ügyében lépéseket lehetne tenni, — a reggioi püspök a siker feltételéül tekintette azt, hogy a tárgyalásokat Mátyás bízza Drági

¹⁾ Beatrix 1490 márczius 20-ikán írja a pápának, hogy Vitéz elő fogja terjeszteni kérelmét De Foix bibornoknak salzburgi érsekké neveztetése tárgyában. (Eredetije Velenczében.)

²⁾ Ilyenekről szól a pápa 1490 márczius 1-én a magyarországi legátushoz intézett két brévejében. (A vatikáni levéltárban.)

³⁾ Ezek közbenjárásáról említést tesz a pápa az imént idézett brévék egyikében.

⁴⁾ Az 1489 február 3-ikán kelt megbízó levél M. L. II. 352.

⁵⁾ Diplom. Emlékek IV. 50, 85, 88, 129. És a florenczi köztársaság római követének 1489 július 3, 1490 január 19 és 25-ikén kelt jelentései a florenczi állami levéltárban.

* Tamásra és nem Vitézre; sőt azokról Vitéz egyáltalán tudomást sem nyert.¹⁾

Vitéz helyzete e szerint Rómában nem volt kellemes. Ugyanakkor Magyarországon szüntelenül fenyegetve látta érdekeit.

Igy tehát, a mikor Mátyás király 1490 ápril 6-ikán bekövetkezett halála hírére Bécstől gyors futár Rómába meghozta, úgyszólván egy órát sem késett, már ápril 27-ikén útra kelt, hogy Magyarországra siessen.²⁾

*

Hosszu tartózkodása alatt Rómában, hivatalos állása küzdelmei és sokféle csalódásai közepett, enyhülést és felderítést házi körében, melyet az örök város iskoláit látogató ifju rokonai elevenítettek föl,³⁾ és a tudomány, irodalom és művészet kiváló férfiainak társaságában talált.

Az a másfél évtized (1476—1490), melynek túlnyomó részét a pápai udvar mellett töltötte, a renaissance első virágzásának fénykora volt, mikor IV. Sixtus pápa és biboros rokonainak, úgyszintén a bibornoki collegium egyéb tagjainak fenkölt szelleme és bőkezősége a művészet nagynevű munkásait hívta Rómába és foglalkoztatta méltó alkotásokban. Fényes templomok, kápolnák és paloták emelkedtek, melyeket Botticelli, Filippino Lippi, Ghirlandoja, Mantegna, Perugino és Pinturicchio ecsete népesített be örökbecsű remekekkel.

¹⁾ Arlotti 1489 márczius 14-ikén a ferrarai herczegnek írja: »In le lettere se scrivano et messi di Ungaria li sia adhibita bona cautione de non conferire ne per alcuno modo fare nota questa cosa al reverendo vescovo Syrimienze ambasciatore qui. Et questo per bon et necessario respecto senza dire pui oltra.« (A modenai állami levéltárban.)

²⁾ Roverella Florius 1490 ápril 28-ikén Fontanához írt levelében említi azt. (A modenai állami levéltárban.)

³⁾ Ezeknek egyike Vitéz Mihály, kinek Mancinelli Antal »*Carmen de figuris*« című könyvecskéjét 1489 június 5-ikén ajánlja. Az ajánlólevél »generosissimo adolescenti Michaeli Vitéz« van címezve; a szövegben »Michael inclyte« nevezi őt, a végén »Vale dulcissime« áll. Hogy nemcsak ez a Mihály, hanem Vitéz János több rokona tartózkodott házában és tartozott Mancinelli tanítványaihoz, hirdeti ennek a püspökhöz intézett költeményében a következő hely:

»Cum tibi sunt dociles pueri, clarique nepotes,
Pars quorum studiis erudienda meis.«

(A könyvről alább tüzetesen szólok.)

Ugyanakkor emelkedett a vatikáni könyvtár, tudós őre Platina vezetése alatt Európa első könyvgyűjteménye magaslataira, és a leghíresebb humanisták: Argyropulos, Filelfo, Fontius, Gaza, Polizianus és Pomponius Laetus részint tanzsékeket foglaltak el Róma iskoláiban, részint irodalmi munkásságuknak élhettek bőkezű pártfogók támogatása mellett.

Sajnos, azon összeköttetésről, melyben ezekkel a szellemi nagyságokkal Vitéz állott, írott emlékek nem szólnak. Hogy műveltsége és ízlése közelükbe vonzotta, és hogy Maecenas dicsőségére ő is jogcízmet szerzett magának, kétségtelenné teszi egy másodrangú íróhoz való viszonya.

Ez Mancinelli Antal nevezetű humanista, ki 1452-ben Velletriben tanult, Pomponius Laetus tanítványa volt, éveken át Velletri, Sermoneta, Róma és más városok iskoláiban tanított, élete végső éveit 1506 táján bekövetkezett haláláig az örök városban töltötte. Költői műveket nagy számban írt, és epigrammáit méltóknak találták később arra, hogy a »*Deliciae poetarum*« című gyűjteményekbe felvétenessenek. A klasszikai filológia körébe tartozó számos munkát bocsátott közre.

Vitéz az ő unokaöccseinek oktatását bízta Mancinellire, a ki halálából ezért és a magyar főpaptól élvezett pártfogásért, 1489-ben Rómában kinyomatott egyik munkácskáját¹⁾ az ifju Vitéz Mihálynak ajánlotta²⁾ és a nyomtatvány élére epigrammát helyezett, melyben a veszprémi püspököt a humanisták szokott túlzó modorában, Cicerónál is ékesszólóbbnak hirdeti! Az epigramma így hangzik:³⁾

»Pannonios inter fama celeberrime praesul,
Romano eloquio vel Cicerone prior,
Cum tibi sunt dociles pueri clarique nepotes,
Pars quorum studiis erudienda meis,

¹⁾ »*Carmen de figuris*« a címe. Cízmlap és kolofon nélkül, nyolczadrétű 24 levélből áll. (A római Biblioteca Vittorio Emanuele példányát használtam.)

²⁾ Az ajánló levél címe: Antonius Mancinellus generosissimo adolescenti Michaeli Vites Pannonio. Vége: »Vale dulcissime. Nonis Sextilibus 1489.«

³⁾ Cízme: »Antonius Mancinellus praestantissimo viro Joanni Vites episcopo Vesprimiensi regis Hungariae Bohemiaeque oratori dignissimo.«

Scripsimus haec, valeant cultum quis nosse poema,
 Quis veterum passim scripta referta notent.
 Cultior his etenim quaecumque oratio fiet,
 Sive soluta jacet, sive notata modis.
 Utque per ora virum possint audentius ire,
 Nec famas metuant auriculasve sibi,
 Eligo tutorem summa gravitate verendum,
 Eligo quem procerum pectora saeva tremunt,
 Qui nulli ingenio, nulli virtute secundus,
 Quo nullus toto gravior orbe manet.
 Hinc ad te properant nostri monumenta labores,
 Hinc velut ad numen missa libenter eunt.
 Sumito parva licet; minimo quoque numina gaudent,
 Sumito, sic voti spes tua compos eat!«

*

Hazájába visszatérve, Vitéz részt vett a királyválasztó országgyűlésben,¹⁾ Ulászló megválasztása után pedig püspöki székhelyére vonult vissza. Itt csakhamar válságos körülmények közé jutott.

Az 1490-ik év őszén Miksa római király, Magyarország trónjára emelt jogigényeit érvényesítendő, serege élén az országba nyomult, és útjában Fehérvár felé, ostrom alá vette Veszprémet. Vitéz egy ideig ellenállott; de miután Ulászlótól a várt segítség meg nem érkezett, alkudozásba bocsátkozott, és megnyitotta Miksa előtt a várat, azon ígéret fejében, hogy a bécsi püspökséget fogja tőle adományul nyerni.²⁾

Az árulás ezen tényével elpártolt Ulászlótól, és azon esetre, ha Miksának nem sikerül a magyar trón birtokába jutni, a veszprémi püspökség elvesztéseért Ausztriában biztosított magának kárpótlást.

Miksa csakugyan nem volt képes Ulászlót megsemmisíteni, és a következő évben egyezséget kötött vele, a melynek föltételeiben a hozzácsatlakozott főpapok s világi urak részére teljes amnestiát biztosított. Így Vitéz a veszprémi püspökséget megtarthatta, sőt részt vehetett ezentúl is hazája politikai közéletében. Az 1495-ik évi országgyűlésen kiküldött bizottságok

¹⁾ Nevét az 1490 június 8-ikán kelt oklevélben a jelenlevő főpapok között találjuk. *Katona*: Historia Critica XVII. 20.

²⁾ Bonfin előadása: *Rerum Hung.* Dec. V. Lib. I.

egyikébe beválasztatott, és 1497-ben mint királyi követ Lengyelországban járt, hol a törökök és tatárok ellen, uralkodója nevében, a lengyel királylyal szövetséget kötött.

Időközben Miksa megtartotta ígéretét s a bécsi püspökséget adományozta neki, a mit a pápai trónra lépett barátja, Borgia Rodrigo, VI. Sándor, oly módon hagyott jóvá, hogy a veszprémi püspökség megtartása mellett a bécsinek administratorává rendelte.

Két ország és két püspökség között oszlott meg ezentúl tevékenysége. E mellett meleg érdeklődéssel irányult figyelme a humanista irodalomra, melynek munkásai vendégszerető fogadtatásra találtak palotáiban. Egyikök, az olasz Balbi Jeromos — később II. Lajos nevelője — ékes versekben örökítette meg a Veszprém-ben és Sümegen (1493) töltött derült napok emlékezetét.

És mikor a német Celtes Konrád, a bécsi egyetem hírneves tanára, 1497-ben Német- és Magyarország humanistáit irodalmi társaságba (Sodalitas litteraria Danubiana) egyesítette, védnökévé Vitéz János választatott meg. Ennek a megtiszteltetésnek rövid ideig örvendhetett. 1499-ben halt el.¹⁾

XV.

Zrednai Vitéz János.

A nagynevű váradi püspök, később esztergomi érsek, Mátyás uralkodásának első tizenkét esztendejében legsűrűbben bízott meg diplomatai küldetésekkel. Neki jutott az a föladat, hogy a megválasztott ifju királynak Podjebrád György kezéből való kiszabadítását előkészítse. 1459 tavaszán a pártütő magyar uraktól királylyá kikiáltott Fridrik császárral Bécsben tárgyalt; de nem sikerült őt rábírnia, hogy igényeiről mondjon le. Ugyanazon év nyarán Rozgonyi Osvát főlovászmesterrel Brünmben járt, hol a cseh király közbenjárása mellett újabb sikertelen erőfeszítéseket tett, hogy Fridrikkel egyezséget kössön. 1460-ban fényes küldöttség élén Olmüczbe ment, hol Mátyás és a cseh király leánya

¹⁾ *Abel Jenő*: Magyarországi humanisták és a dunai társaság. Budapest, 1880. 15, 16, 49, 50, 102—110.

között a házassági frigyét megkötötte. 1462-ben harmadízben tárgyalta Fridrikkel Gráciban, s ez alkalommal a béke-föltételek iránt megállapodásra jutott vele. 1463-ban, mint az országos küldöttség tagja, Németujhelyben a béke megkötésében és a szent korona átvételében vett részt. 1465-ben Nagyszombatban a cseh király meghatalmazottaival találkozott, hogy kísérletet tegyen, Podjebrádot a pápával kibékíteni; a mi azonban nem sikerült. 1466 őszén a nürnbergi birodalmi gyűlésre magyar követséget vezetett, hogy a török ellen segítséget kérjen. Ugyanazon év végén Podjebrád Györggyel levelezést folytatott, hogy a közte és Mátyás között fenforgó viszályokat kiegyenlítse. 1470 elején Bécsben Fridrik császárral alkudozott a végből, hogy őt a magyar királylyal szövetség kötésére bírja. Kevéssel ezután következett be meg hasonlása Mátyással és pártütése.¹⁾

XVI.

Csezmiczei János.

(Janus Pannonius.)

A magyarországi humanisták ezen legkiválóbbjának élet-pályája számos íróat foglalkoztatott. Így tehát származásáról, külföldi tanulmányairól és irodalmi műveiről itt szólanom fölösleges.

A mikor 1458-ban Olaszországból hazájába visszatért, a huszonnégy éves ifju azonnal meghódította a királyt, a ki őt a következő évben a királyi személynök magas bírói tisztére,²⁾ majd a pécsi püspöki székre emelte, de udvaránál tartotta, hogy társalgásában és költői alkotásaiban gyönyörködjek, tanácsát és tollát igénybe vegye. Feltűnő, hogy az első években nem használta föl diplomatiái küldetésekre, a melyekre műveltségénél és külföldi összeköttetéseinél fogva másoknál alkalmasabb lett volna.

¹⁾ Diplomatiái tevékenységének ezen rövid jelezésére szorítkozom; mert életrajzát külön monographiában dolgoztam föl és több munkában ismerttettem. (Vitéz János élete, 1878. — Hunyadi Mátyás élete, 1890. — A magyar nemzet története, IV. 1896.)

²⁾ Erre vonatkozó adatot találunk a *Századok* 1896 évi folyamának májusi füzetében.

Csak 1465 elején esett rá választása, mikor a néhány hónap előtt megválasztott II. Pál pápához, Magyarország hódolatának tolmácsolása végett küldötte. Társúl mellé Rozgonyi János erdélyi vajdát rendelte,¹⁾ ki már öt év előtt egyszer járt diplomatai küldetésben, Vetési veszprémi püspökkel a cseh királynál.²⁾

Február 20-ikán utaztak el Budáról, Emo velencei követ társaságában, ki ekkor hazájába tért vissza. A tél zordon-sága miatt lassan haladhattak előre. Április 9-ikén érkeztek Velenczébe, hol kitüntető fogadtatásban részesültek.³⁾

Az ünnepélyes audientia alkalmával a pécsi püspök, uralkodójának üdvözlét jelentvén, közlé, hogy hivatva vannak a törökök ellen intézendő egyetemes hadjárat ügyét Rómában az új pápa figyelmébe ajánlani.

A doge válasza a barátság és szolgálatkészség általános frázisai hangoztatására szorítkozott.

A magyar követek megjelenésének az a hatása volt, hogy a signoria a tárgyalásokat, melyeket a török szultánnal a béke létesítése ügyében folytatott, fölfüggesztette, mindaddig, míg a magyar követek a pápa szándékai felől hírt hoznak. Együttal Emót kísérőül melléjük rendelte, a végből, hogy igyekezzeiket a velencei származású papánál támogassa.⁴⁾

Utjokat folytatván, Ferrarában és Florenczben megállapodtak. Mindenütt nagy feltűnést keltettek háromszáz lovasból álló fényes kíséretökkel. Vespasiano Bisticci, a híres florenczi humanista könyvkereskedő, kinél János püspök sokat vásárolt és rendelt meg, írja: »Hosszu idő óta nem járt Olaszországban követség ilyen nagy számú lovasokkal és ilyen pompával... Soha szebb embereket nem lehetett látni, mint azok voltak, kik cselédségükhöz tartoztak. Szebb arany pénz sem volt forgalomban, mint az az új veretű húszezer darab magyarországi és velencei arany, a mivel két ló meg volt terhelve.«⁵⁾

¹⁾ Mátyás király dátum nélküli megbízó irata és ajánló levelei, M. L. I. 37, 75, 76, 77.

²⁾ Olv. Vetési életrajzát.

³⁾ Diplom. Eml. I. 313, 314, 319.

⁴⁾ Ugyanott 320, 322, 327.

⁵⁾ Vite de uomini illustri del secolo XV. (Mai: Spicilegium Romanum I. 290.)

Rómába május elején jutottak el. Itt is ünnepélyes fogadtatás várákozott rájuk. Szokás szerint bibornokok és előkelő világi urak várták őket a Del Popolo nevezetű kapunál, és kísérték a városba.¹⁾

Janus Pannonius a beszédben, melyet az első audientia alkalmával tartott, örömét fejezte ki II. Pál trónralépte fölött, kinek személye, mert a Magyarországgal szövetségben álló velencei köztársaság szülötte és Hunyadi János nagylelkű pártfogójának IV. Eugén pápának unokaöccse, a legjobb reménysegeket támasztja. A király hódolatát tolmácsolván és nevében engedelmességet fogadván, utal a történelem lapjaira, melyek hirdetik, hogy a szent-székhez való ragaszkodás tekintetében a magyar nemzetet és királyát, más nép és uralkodó nem multa felül. Kezdve Attilától, ki pogány létére a pápa kérését meghallgatta és Rómát megkímélte, egész Hunyadi Jánosig, kinek hősi tettei a kereszténységet megmentették, Magyarország uralkodói minden időben kiváló hódolatot tanúsítottak a szent-szék iránt. Mátyás király két esztendőn át magára hagyatva, külső segítség nélkül, dicsőségesen küzdött a törökök ellen. Most mikor a kivívott diadalok az ő elszántságát táplálják, az ellenséget pedig meggyengítették, a küzdelem folytatására a szent-szék támogatását kéri. Hálával tartozik a pápának, a ki a keresztény hatalmasságokat fölhívta, hogy tíz esztendőre évi segítséget ajánljanak meg; de czélszerűbbnek látja, hogy rövidebb időre, két-három esztendőre, de nagyobb mérvben adassék meg a segítség. »Királyom — így fejezte be a beszédet — készebb magát másokért veszélynek tenni ki, mint magát kímélve mások veszedelmét tétlenül szemlélni.«²⁾

A beszéd végeztével a király részéről értékes ajándékokat nyújtott át.

Válaszában a pápa elismeréssel nyilatkozott a magyar nemzetről, mely hitbuzgalmát mindig magasztos tettekkel bizonyította be, s ezzel magát a szent-szék kedvezéseire minden

¹⁾ Ezt szintén Bisticci említi.

²⁾ A pécsi püspök a beszéd egy részét nyilvános, másik részét titkos audientiában mondotta el. Mindkettő ki van adva: *Epistolae Mathiae Corvini, Pars II. Ep. XLVIII, L.*

más nemzetnél inkább érdemessé tette. Sajnálataát fejezte ki a fölött, hogy az ozmánok ellen viselt háború céljaira nem áldozhat annyit, a mennyit kívánna; a keresztény fejedelmekben pedig meghűlt a buzgóság a keresztény hit érdekei iránt. Ő maga eddig is már megtett mindent, a mi hatalmában állott, ezentúl sem fog áldozatkészsége csökkenni. Buzdítja a királyt, hogy miután eddig sem törődött akár az ellenség erejének nagyságával, akár a kapott segély csekélységével, kövesse atyja dicső példáját; országának edzett vitézei bizonyára habozás nélkül fogják hitökért vérüket ontani.¹⁾

A tárgyalások további folyamán a pápa 57,500 forintnyi összeget fizetett ki a magyar követek kezéhez, a török háború céljaira szánt segítség gyanánt;²⁾ brevét kézbesített nekik, melyben a florenczi köztársaságot felhívja, hogy 10,000 forintot ajánljon meg;³⁾ átadta nekik a szultán öcscsét, ki mint trónkövetelő lépett föl és a pápai udvarhoz menekült;⁴⁾ egyúttal kijelentette, hogy a törökök ellen intézendő hadjárat tárgyában elhatározását karácsony táján fogja a király tudomására hozni.⁵⁾

Mátyásnak gyöngyökkel kirakott arany feszületet, melybe a szent-kereszt egy kis darabja és egyéb ereklyék voltak befoglalva, úgyszintén egy arany keretbe foglalt Agnust⁶⁾ ajánlott föl; egy hasonló Agnust küldött a király anyjának, és nehányat kevésbbé drága kiállításban az udvari embereknek.⁷⁾

A pécsi püspök, Mátyás király nevében, többrendbeli

¹⁾ A pápa ezeket május 26-ikán Mátyáshoz intézett levelében írja. (M. L. I. 46.) Ezzel a követeknek adott válasz kétségkívül azonos volt.

²⁾ A május 23-ikán kelt utalvány a római állami levéltárban. A május 24-ikén kelt nyugtatóvány Kollernél, IV. 142.

³⁾ Ezt a florenczi signoriának junius 8-ikán kelt válaszából tudjuk, melynek fogalmazata a florenczi állami levéltárban.

⁴⁾ Erről szól a május 26-ikán kelt (idézett) pápai levél. — Említést tesznek a török hercegről a velencei irományok is. (Diplom. Eml. I. 332, 334, 357.) Pecchinoli Angelo pápai legátus 1489 május 15-ikén kelt jelentéséből tudjuk, hogy a török herceg még akkor is Budán élt, a nélkül, hogy a király őt felhasználhatta volna.

⁵⁾ Diplom. Eml. I. 339.

⁶⁾ *Agnus* elnevezéssel jelöltetik az Isten bárányának kerek alakú viaszba nyomott képe, melyet a pápa megáld és emlékajándékul osztogat.

⁷⁾ A pápa ezen ajándékokat május 26-ikán kelt külön levéllel kíséri. Monum. Vat. VI. 48.

kérvényt intézett a pápához, ki azokat mind kedvező elintézésben részesítette.

Felhatalmazta őt, hogy Pozsonyban egyetemet alapíthasson, s ezt mindazon előjogokkal és kiváltságokkal fölruházta, melyekkel a legrégibb főiskola, a bolognai dicsekedett; továbbá, hogy a hunyadi kolostorba, melyet Hunyadi János a pálosok számára épített, a szent Ferencz-rend tagjait telepíthesse le; hogy a házakat, melyek Budán végrendeletileg kolostorok részére hagyományoztatnak, de a szerzetesek által rendszerint elhanyagoltatván a várost éléktelenítik, kisajátíthassa; hogy hordozható oltáron bárhol és bármikor misét mondathasson. Végre az ő kérése alapján, följosogította a boroszlói, krakói, olműci, passauai püspököket és a bécsi prépostot, hogy a cseheket és morvákat, kik Magyarországra betöréseket intéznek, egyházi átokkal sujthassák.

Ugyanakkor a pécsi püspöknek a tized-perekben való bíraskodásra joghatóságot engedélyezett; felhatalmazást adott, hogy a pécsi pálosokat, kik botrányos életmódot folytatnak, reformálhassa, és a zágrábi püspökség bizonyos jószágait, melyek az ő kezeibe jutottak, azon a czímen, hogy a püspökség birtokainak bitorlóktól való visszaszerzése érdekében sokat fáradozott és nagy költségei voltak, megtarthassa; a Ferrarában tanuló Garázda Péternek és Mátyás fia Pálnak, úgyszintén a királyi kancelláriában irnokoskodó Nagyváti Kelemennek engedélyt adott, hogy egy-egy szerzetes javadalmat (t. i. apátságot vagy prépostságot) nyerhessenek el.

Rozgonyi János folyamodására, a varanói plebániái egyháznak és Ujlaki Miklós galgóczi házi kápolnájának búcsukat adományozott; nejének engedélyt adott, hogy szabadon választandó bármelyik kath. papnak meggyónhasson és tőle általános feloldozásban részesülhessen; káplánját felhatalmazta, hogy több javadalommal bír hasson; Szántai Mihály váci olvasó kanonokot a pápai gyertyatartó címével ruházta föl.¹⁾

Ezzel az eredménnyel, május 28-ikán utaztak el Rómá-

¹⁾ Az 1465 május 19-ike és 28-ika közt elintézett supplicatiók sorozata a vatikáni levéltárban. Supplicationes, Vol. 810. fol. 53, 56, 117, 119, 122, 123.

ból.¹⁾ Florenczben a signoriától, melynek a pápai brévét átnyújtották, azt a választ kapták, hogy a köztársaság segélynyújtására képtelen.²⁾

Szerencsésebbek voltak Velenczében, hol a köztársaság úgy esztendőre 50.000 aranyat ajánlott föl segítségül a király-eak, és késznek nyilatkozott, hogy szoros szövetségre lép vele.³⁾

A követek ezután még azt a kérdést intézték a signoriához, hogy a következő esztendőkben királyuk milyen segítségre számíthat? A doge junius 27-ikén azt válaszolta nekik, hogy nyilatkozatát ez ügyben karácsonyra halasztja, a mikor a pápa a hadjárat tárgyában határozni fog.⁴⁾

E szerint a pécsi püspök dicsőségesen és sikeresen járt el küldetésében. Mindazáltal újabb diplomatiái megbízás nem jutott neki osztályrészül.

Ellenben Rozgonyi János 1470-ben teljes hatalommal felruházva, a császárhoz küldetett béke létrehozása végett, a mi nem sikerült;⁵⁾ a következő évben pedig a regensburgi birodalmi gyűlésen, Vetési veszprémi püspökkel képviselte a magyar királyt.⁶⁾

XVII.

Imre boszniai prépost.

Családi nevét a történeti emlékek nem tartották fön. Hogy magyar volt, keresztnéve kétségtelenné teszi. Ifju koráról csak annyit tudunk, hogy külföldön végezte tanulmányait s a kánonjogból a tudori fokozatot nyerte el. Egyik kérvénye arra a következtetésre jogosít, hogy rokona és pártfogója volt Várdai István kalocsai bibornok-érsek.⁷⁾

Mint boszniai préposttal és királyi követtel találkozunk

¹⁾ Diplom. Eml. I. 331.

²⁾ A signoria idézett leveléből tudjuk ezt.

³⁾ Dipl. Eml. I. 335.

⁴⁾ U. o. 339.

⁵⁾ A november 14-ikén kelt megbízólevelél az Országos Levéltárban.

⁶⁾ Olv. Vetési életrajzát.

⁷⁾ Említi ugyanis, hogy mikor Várdai egy ízben súlyos betegségbe esett, fogadalmat tett, hogy felgyógyulása esetén, áldozárrá szentelteti magát. A kérvényt alább idézzük.

vele Rómában, az 1471-ik év szeptember és október havában. Ottani tartózkodásának emlékét két kérvénye tartotta fön, a melyekkel fölhatalmazást eszközölt ki, hogy magát az örök városban bármelyik kath. főpap által áldozárrá szenteltethesse.¹⁾

IV. Sixtus pápa, ki ezen kérvényeket elintézte, néhány héttel előbb (1471 augusztus 9-ikén) választatott meg pápává. Alig csalódunk ha felteszszük, hogy mikor II. Pál pápa julius 28-ikán bekövetkezett halálának híre Magyarországra eljutott, küldetett Imre Rómába, hogy az új helyzetről tudósításokat hozzon.

A következő év julius havában másodszor, és miután rövid idő alatt hazatért, november elején harmadszor küldetett Rómába, hogy a pápától segítséget kérjen.²⁾

Ezen kérés teljesítésére a pápa ez alkalommal képtelen volt, mert ő maga a török ellen indítandó hadjárat céljaira hajóhadat szerelt föl, melynek költségei uralkodásának első tizenhét hónapjában másfél százezer aranyat emésztettek föl.³⁾

Imre prépost elégületlenül tért haza, és itt azt a vádat emelte a pápa ellen, hogy a magyar királyt semmibe sem veszi, követeit méltatlan bánásmódban részesíti. IV. Sixtus, erről értesülvén, erőteljesen tiltakozott a vád ellen, a melyet — úgymond — legkevésbbé volt joga emelni Imre prépostnak, kit a legkegyelmesebben fogadott, sőt némelykor pénzadományban részesített.⁴⁾

A követ, úgy látszik, rossz gazda volt. Rómában időzése

¹⁾ Az 1471 szeptember 19-ikén és október 3-ikán elintézett kérvények: *Supplicationes Sixti IV.* Vol. 2. f. 232. Vol. 3. f. 280 t.

²⁾ Roverella Lőrincz pápai legatus 1472 julius 17-ikén Váczról a ferrarai herceghez írt levelében említi, hogy ezt a levelet Imre prépost viszi, ki Rómába megy. (A levél a modenai állami levéltárban.) — A velencei doge 1472 november 24-ikén római követének írja, hogy Imre prépost, ki segély szorgalmazása végett Rómába megy, Velenczében időzik; és 1473 február 4-ikén magyarországi követének, hogy Imre prépost még Rómában van. (*Senatus Secreta*, Vol. XXV. fol. 163 t. és 173.)

³⁾ Pastor. II. 420.

⁴⁾ A pápa Mátyás királyhoz intézett levelében megütközését fejezi ki a fölött, hogy vádolják »nuncios et oratores suos apud sedem apostolicam indigne tractari, maiestatem suam non magnifieri« . . . Ismét »quum tuus apud nos orator fuit, benignissime vidimus . . . nonnunquam et pecunai iuvimus.« Dátum nélküli másolata egykorú leveleskönyvben, a vatikáni levéltárban. (*Armarius* 53. Volum. 18. f. 133 t.)

alatt bankházaknál kölcsönöket vett föl, melyeket évek multával sem fizetett vissza; úgy hogy ez ügyben a pápa kénytelen volt Mátyás királyhoz fordulni. A pápai levél 1477 szeptember 9-ikén van keltezve.¹⁾

Ettől fogva Imre prépostnak nyomát vesztiük.

XVIII.

Kendi Antal és Ferencz egri főesperes

Mátyás 1485 junius első napján tartotta ünnepélyes bevonulását az elfoglalt Ausztria fővárosába Bécsbe. Ekkor a császárt uraló déli tartományok meghódítását tűzte ki céljául; különösen Trieszt gyakorolt rá vonzó erőt; ezen kikötőhely, előnyös fekvésénél fogva az ő olaszországi politikájának alkalmas támpontul kínálkozott.

Trieszt elfoglalására célzó vállalatában a velencei köztársaság támogatását, vagy legalább semlegességét óhajtotta magának biztosítani. Azzal a reménységgel kecsegtette magát, hogy most a kivívott nagy eredmények hatása alatt, Velenczében előzékenyen fogják ajánlatait fogadni.

E végből a nyár folyamán két követet küldött Velenczébe: *Ferencz egri főesperest* és *Kendi Antalt*. Az előbbinek családi nevét nem ismerjük, arról sincs tudomásunk, vajjon magyar vagy külföldi volt-e? Az utóbbiról is csak annyit tudunk, hogy Erdély egyik legelőkelőbb nemes családjából származott és később az erdélyi vajda méltóságára emelkedett.

Szeptember 22-ikén fogadtattak a doge és a senatus által.

Kétségkívül Ferencz főesperes tartotta a (velencei államkönyvekben föntartott) beszédet, mely arra volt hivatva, hogy hízelgő frázisok illatárjával elkábítsa a köztársaság vezérférfait; de ízléstelen túlzásaival bizonyára az ellenkező hatást érte el.

»A királyi felség nem kételkedik — így kezdé beszédét — hogy a hír meghozta uraságtoknak az értesítést arról a győzedelemről, a mit Bécs megvívásával Istentől nyert; mind-

¹⁾ Monumenta Vaticana, VI. 253.

azáltal a kölcsönös jóakarat, barátság és jó szomszédság arra készítette ő felségét, hogy uraságtokat ezen győzedelméről maga tudósítsa, és ezen nagy esemény fölött érzett örömeinek részeivé tegye. Ő felsége ugyanis tapasztalta, hogy szerencsés sikerei uraságtokat örömmre hangolják; miként viszont a szerencse, a mi a köztársaságot éri, ő felségét mindig megörvendezteti. . . . Míg véghezvitt nagy tetteiről más fejedelmeknek levél útján küldött csak tudósítást . . . hozzátok követeket küldött, annak kitüntetése végett, hogy birodalmatok méltóságát és tekintélyét gyarapítani óhajtja, hogy a ti halhatatlan köztársaságtokat más országok fölé helyezze, a ti barátságokat legtöbbször becsüli.«

Azután előadta a király kívánatait. Az első az, hogy a signoria buzgó imákban adjon Istennek hálát, és esdje le ő felsége számára az ég további segítségét, melylyel az ő ártatlanságát és ügyének igazságát a császári felség ellen ezentúl is védelmezze meg, újabb győzedelmekkel dicsőítse. Továbbá kéri, hogy a köztársaság ne adjon hitelt a vádaknak, a miket ellene a császár emel; a segítséget, a mit a császár kér, tagadja meg tőle, és a királyt részesítse támogatásban. »Ha tehát ő felsége a köztársasággal határos császári tartományokba küldi hadait, a signoria vegye ezt jó néven, mert ő felségében jó szomszédot fog kapni,« és engedje meg, hogy kapitányai a köztársaság területén élelmi szereket, salétromot és lőport vásárolhassanak; viszont mindennemű szolgálatra ajánlkozik.¹⁾

A doge négy nappal utóbb adta meg válaszát. A követeket — úgymond — a köztársaság szívesen látja, mind személyes kiváló tulajdonságaik, mind uralkodójuk miatt, kihez régi barátság kötelékei fűzik. Ő felsége diadalai felől örömmel értesült, és hálás azért, hogy ezeket külön követek által jelenti be. Ő felsége és a császár között az egyenetlenségeket sajnálattal látta elhatalmasodni, mert mindkét uralkodó iránt őszinte baráti érzéseket táplál; emellett mindig hő óhajta volt, hogy az összes keresztény hatalmak egymás között békes-

¹⁾ *Propositio et legationis expositio coram serenissimo dominio venerabilis D. Francisci archidiaconi Agriensis et magnifici D. Antonii Kendi, oratorum maiestatis regie Hungarie. Diplom. Eml. III. 47—50.*

ségben éljenek. Ámbár a velenceiek a császár »jó barátainak és hódoló fiainak tekintik magukat«, nagy ajánlatait és ígéreteit mellőzve, semlegesek maradtak és kívánnak maradni ezentúl is. Ezért a király tervei aggodalmakkal töltik el a köztársaságot; mert veszélyeztetnék a vele fennálló barátságot. A signoria a császárt megsérteni nem akarja, s ezért a királyt hadi vállalatában nem támogathatná; arra kéri tehát, hogy szándékától álljon el.¹⁾

Mátyás követei a doge fejtegetéseibe nem bocsátkozván, arra szorítkoztak, hogy a lőpor vásárlására vonatkozó kérést ismételték.

A doge erre ügyesen válaszolt. Azt a reményét fejezte ki, hogy a király tekintetbe veszi a signoria óhajtását, és terveit elejti, minélfogva lőporra nem lesz szüksége. Együttal kijelentette, hogy ha a király netán a törökök ellen hadakozó seregei számára kíván löport beszerezni, a signoria azon lesz, hogy e tekintetben szolgálatára legyen.²⁾

A követek kénytelenek voltak ezzel megelégedni, és visszatértek uralkodójukhoz.

XIX.

Drági Tamás.

Mátyás a diplomaták megválasztásában elvet vagy szabályt nem követett. A pillanat szükségéhez képest azt az egyént vette elő, a ki a fenforgó feladat megoldására leghivatottabbnak látszott; tekintet nélkül az állásra, a mit elfoglalt, a korra, a mit elért, a fogyatkozásokra, a miket benne mások netán fölfedeztek.

Az okokat, a mik elhatározásában vezették, természetesen csak kivételes esetekben ellenőrizhetjük. Így csak sejthetjük azokat, a melyek 1489-ben, mikor Rómába követet kellett küldenie, figyelmét Drági Tamásra irányozták, kit a hivatal, melyben működött, a küldetésre nem látszott kijelölni.

Drági Tamás nem a bérteki Drágfiak főrangú nemzetsé-

¹⁾ Diplom. Eml. III. 51.

²⁾ Ugyanott 53.

géből származott, hanem a bereki Drágiak családjából, mely Erdélyben, Doboka megyében volt birtokos. Tanulmányairól semmit sem tudunk. Életpályája igen változatos volt. 1480-ban mint nándorfehérvári tiszttartóval találkozunk vele.¹⁾ Később bírói állást töltött be, és alapos jogtudományi képzettségével tűnt ki. Mátyás, mikor az 1486-ik év elején tartott országgyűlés elé terjesztett úgynevezett nagy végzeményt, mely az igazságszolgáltatás több fontos részét szabályozta, előkészíté: az ez ügyben bécsi udvaránál tartott tanácskozmányokra Zápolyai Imre a nádor-jelölt, Filipecz János váradi püspök és kancellár mellett Drági Tamást is meghívta, a mit Bonfin elbeszéléséből tudunk.²⁾

Ekkor a királyi személynek magas állását foglalta el.³⁾

Kiváló műveltségéről a király kitüntető bizalma mellett tanuságot tesz az a tény is, hogy Túróczi, János ítélmester neki ajánlotta »*A magyarok krónikája*« című történeti művét, mely 1488-ban Brünn és Augsburg sajtóin két kiadásban látott napvilágot. Ajánló levelét azzal a feltűnő vallomással kezdi, hogy »mindketten az elmúlt esztendőök folyamán hosszú tétlenségben senyvedtek«, mely alkalmat szolgáltatott arra, hogy eszmecseréik közepette »nyájas viták és ártatlan összetűzések« keletkeztek közöttök. Egyebek közt a magyar nemzet őstörténelméről beszélgetve, eltérő nézeteket vallottak, minek következtében az erre vonatkozó könyvek tanulmányozásához fogtak. E közben Drági Tamás arra buzdította őt, hogy ezen könyvek alapján írjon a magyarok őshazájáról, Attila dicső tetteiről és a magyar királyok történetéről. »Édes és gyönyörteljes szavai« rábírták, hogy óhajtságának eleget tegyen, s most a kész munkát neki ajánlva bocsátja közre.⁴⁾

Drági Tamást az 1489-ik év elején Mátyás Rómába kül-

¹⁾ »Thomas Drag provisor curie Nandorlbensis« 1480 július 15-iki oklevele a körmendi herczeg Batthyány-levéltárban. (Németujvári akták: a. II. L. 43. f. 93. n. 44. A.)

²⁾ Dec. IV. L. VII. 546.

³⁾ Oklevelekben először 1486 szeptember 9-ikén találkozunk vele. (Országos Levéltár.) Elődje Karai László budai prépost az oklevelekben utolszor 1485 május 9-ikén fordul elő.

⁴⁾ Az ajánlólevél a krónika minden utóbbi kiadásának élén is megjelent.

dötte. Ott tartózkodott ugyan, mint állandó követ, ifjabb Vitéz János püspök; de ez — mint láttuk — sem a király, sem a pápa bizalmát nem bírta oly mértékben, a mint a fenforgó nehéz helyzet követelte.

A jelezett esztendő febr. 3-án a király így ír VIII. Incze pápához: »Szentséged megnyugtatója, úgyszintén szándékom és hódolatom tolmácsolása végett, nagyságos Drági Tamás tanácsosomat, kit szentséged jól ismer, e napokban szentségedhez küldöm; őt nemcsak kijelöltem, hanem úgyszólván már el is indítottam. Az összes ügyekről, a miket szentséged követe most szentségedhez küldött jelentésében tárgyal, úgyszintén más egyéb fontos ügyekről is, szentségednek bőségesebben küldök üzenetet. Kérem szentségedet, hogy ennek az embernek megérkezését nyugodt lélekkel bevárni méltóztassék.«¹⁾

Az a megjegyzés, hogy Drágit a pápa »már régtől fogva ismeri«, arra utal, hogy korábban, talán IV. Sixtus uralkodása alatt, valamelyik királyi követ kíséretében járt Rómában, s lépett a leendő VIII. Incze pápával ismeretségbe; a mely körülmény késztehetette Mátyást arra, hogy a nehéz missiót ő reá bízta.

Mert sokféle kényes és bonyolult ügyek voltak azok, a melyekre Mátyás a levélben utal, és a pápai legátusnak jelezett (1489 január 30-ikán kelt) jelentése kiterjeszkedett.²⁾

Ezek részint a politikai, részint az egyházi érdekkörbe tartoznak.

Az előbbiekhöz sorolhatjuk: VIII. Incze viszályát Ferdinánd nápolyi királylyal, kit Mátyás mint ipját támogatót; továbbá Dsem török trónkövetelő kiszolgáltatását; végre a pápa azon követelését, hogy Mátyás a szövetséget, a mit a szent-szék fenhatósága alá tartozó Ancona városával kötött, bontsa föl.

Az egyházi ügyek között a legfontosabbak: a pápa követelése, hogy Mátyás a fogságban tartott Váradi Péter kalocsai érseket és Leontius János pécsi prépostot bocsássa

¹⁾ Eredetije a velencei állami levéltárban. M. L. II. 352.

²⁾ Kiadatlan eredetije a velencei szent-Márk könyvtárban. Felsőlgezva e sorok írójának ily című értekezésében: »Pecchinoli Angelo pápai legátus Mátyás udvaránál.« (Katholikus Szemle, 1898.)

szabadon; továbbá Mátyás azon kérése, hogy a pápa az egyházi büntetéseket, a miket Filipecz János váradi püspök ellen, mivel az olmczi püspökséget jogtalanul elfoglalva tartotta, alkalmazott, függeszsze föl.¹⁾

Mindezen ügyek között Mátyás a legnagyobb súlyt Dsem herczeg megszerzésére fektette. Hogy ezen tekintetben czélt érjen, kész volt az anconai ügyben a pápát kielégíteni. Erről neje által informálta előlegesen a pápát. Beatrix levélben jelentette, hogy Drági Tamás Rómába utaztában Anconába megy, és ha a város közönsége a szövetség fölbontására hajlandónak nyilatkozik, a pápa pedig az anconaiaknak büntetlenséget biztosít, ez ügyben megnyugtató módon fog megállapodásra jutni.²⁾

Később, április második felében, mikor Drági már útban volt, Mátyás így nyilatkozott a pápai legátus előtt: »Az anconai ügyet illetőleg tudja meg, hogy ha ő szentsége biztosít, hogy az anconaiakat a velem kötött szövetség miatt büntetéssel nem sújtja, követem Drági Tamás, két anconai polgár kíséretében, meg fog jelenni ő szentsége előtt, hogy a szövetség felbontását bejelentsék.«³⁾

Drági még február-hó folyamán kelt útra. Zengből Anconába vitorlázott.⁴⁾ A tárgyalásokról, miket itt a város tanácsával folytatott, tudósításaink nincsenek.

Május 26-ikán érkezett az örök városba.⁵⁾

A két anconai polgárt, a kiknek őt — mint Mátyás emlité — kísérniök kellett volna, nem hozta magával. Sőt mindjárt megjelenése után kijelentette, hogy uralkodója az anconai szövetséget csak úgy hajlandó felbontani, ha neki Dsem herczeget kiszolgáltattják, s ez esetben a szentszékkal szoros szövetségre is lép. Ellenkező esetben, ha Dsemet ki nem szolgál-

¹⁾ Mindezen ügyekről tüzetesen szólottam ifjabb Vitéz János életrajzában.

²⁾ Beatrix 1489 február 6-ikán kelt levelének eredetije ugyanott.

³⁾ A legátus 1489 május 15-iki jelentése id. h.

⁴⁾ A Rómában levő ferrarai követ 1489 márczius 11-ikén jelenti, hogy Drági útban van.

⁵⁾ A Rómában levő ferrarai követ május 27-ikén jelenti, hogy a magyar követ, ki útközben Camerino urával tárgyalt, 26-ikán megérkezett.

tatják, azzal fenyegetőzött, hogy Mátyás a török császárral békét, vagy hosszú fegyverszünetet köt.

VIII. Incze kezdetben nem mutatott hajlandóságot, hogy Mátyás kérését teljesítse. Dráginak adott válaszában arra utalt, hogy a francia királylyal és a János-lovagok nagymesterével létrejött megállapodásai nem engedik meg, hogy bárkinek kiszolgáltassa a török herceget, a kinek Rómában tartózkodása Olaszországot török támadások ellen biztosítja.

Azonban utóbb, július elején, már kilátásba helyezte Dsem kiszolgáltatását; csak hat hónapi haladékot kért. A következő hónapban pedig tudomására hozta Dráginak, hogy a francia király és a nagymester beleegyezésének kieszközlése végett tárgyalásokat indít.¹⁾

Időközben a pápa bullát állított ki, melyben az anconaiaknak meghódolásuk esetére büntetlenséget biztosított. De Drági ezért az anconai szövetség felbontásáról nem akart tudni.

VIII. Incze ezért magyarországi követe útján, Mátyás előtt panaszt emelt a miatt, hogy az anconai szövetség felbontására vonatkozó ígérete nem ment teljesedésbe.

Mátyás, mikor szeptember elején a legátus ez ügyben előterjesztést tett, úgy tűntette föl a dolgot, hogy Drági a kapott utasításokkal ellentétesen járt el.

»Én — így válaszolt — Dráginak megparancsoltam, hogy az amnestia megadása után a szövetséget bontsa föl. Megmutathatom az utasítás fogalmazatát. Nem tudom, hogy Drági attól miképen térhetett el. Talán valakinek rábeszélései csábították el, vagy az agg korral járó fogyatkozások zavarták meg. Saját kezemmel írt levélben jelenteni fogom ő szentségének, hogy mit mondtam legátus úrnak, s milyen utasítást adtam Dráginak. . . . Nem tudom, hogy miképen járhatott el így Drági Tamás, a kinek máskor több esze volt; talán az agg kor változtatta meg őt. Legközelebb más követet küldök.«

¹⁾ Drági római tárgyalásairól részleteket tartalmaznak Lanfredini Jánosnak, a florenczi köztársaság római követének, 1489 júl. 3-án és 11-én kelt jelentései, a florenczi állami levéltárban; és a velencei dogának junius 19-ikén római követéhez intézett jegyzéke. Dipl. Eml. IV. 50.

Később megmondotta, hogy az anconai szövetség felbontása véget a váradi püspök megy Rómába.¹⁾

Deczember 30-ikán római futár érkezett Budára azzal a tudósítással, hogy a pápa, miután a francia király beleegyezését megkapta, Dsem kiszolgáltatását határozottan megígérte. Ezen ígéret teljesítésére azonban nem került a sor.

A pápai követ ekkor újból sürgette az anconai szövetség felbontását. A király pedig ismét Drágit tette felelőssé azért, hogy az még nem történt meg. »Esküszöm — úgymond — hogy Drági Tamás utasítása azt tartalmazta, a mit legátus úrnak mondtam; előmutathatom fogalmazatát. Legyen ő szentsége irántam bizalommal és semmitől se féljen.«²⁾

Mikor tért vissza Drági Magyarországba, nem tudjuk. Követsége teljesen eredménytelen maradt.

XX.

Mátyás király követei keleten.

Elég bőségesen maradtak ránk történeti emlékek, melyek Mátyás királynak Olasz- és Németországba küldött követeiről szólnak; ellenben csak gyér adatok keleten működő diplomatai felől.

Uralkodása első éveiben a király folytonosan háborúskodván a törökökkel, diplomatai érintkezésbe Mohammed szultánnal nem léphetett. Azonban természetesen összeköttetésbe kellett jönnie a hős Skanderbéggel, az albániai fejedelemmel, ki hosszú és dicsőséges küzdelmet folytatott az ozmán hatalom ellen.

Gyakran jártak ő nála magyarországi követek, kik útjokat Dalmácián keresztül vették, és hajóra Raguzában szállottak. Ezen város jegyzőkönyvei két követség emlékezetét tartották fön. 1459 április 3-ikán a raguzai köztársaság tíz arany ajándékkal kedveskedik a király (meg nem nevezett) követének, ki Skanderbégtől visszatért; 1465 augusztus 12-ikén pedig saját költségén fogadott hajót bocsátott rendelkezésére *Sándor* telki apátnak, ki útban volt Skanderbéghez.³⁾

¹⁾ A legátus szeptember 15-iki és november 27-iki jelentései id. h.

²⁾ A legátus 1490 január 6-iki jelentése id. h.

³⁾ Raguzai Oklevéltár: 746, 767. — Ez a Sándor apát többször küldetett királyi megbízásokkal a raguzai köztársasághoz. Ugyanott 630.

Mátyás királynak a török császárhoz küldött követei felől az első adatot Velence magyarországi követének 1468 április közepe táján írt jelentésében találjuk. Ebben elmondatik, hogy a királyi udvarhoz török követek érkeztek, kikkel fegyverszünet tárgyában alkudozások indultak meg, de eredményre nem vezettek; minélfogva a király küldött a portára követet, a ki azonban nem neveztetik meg. Ennek igyekezetei célzt értek, a fegyverszünet megkötöttet, és sok éven át fönnállott.¹⁾

IV. Sixtus pápának egy leveléből tudjuk, hogy 1473 április 16-ikán Belgrádnál a Dunán kelt át két magyar követ: *Cattaroi Antal* ferencz-rendi szerzetes, és a budai származású *Hunszki János*, kik a portára küldettek, hogy szövetséget kössenek, azon feltétel alatt, ha a szultán Bosnyák- és Szerbországot visszaadja.²⁾

Arról, vajjon a római udvarhoz eljutott hír a valóságnak megfelelt-e? és ha igen, a tárgyalásoknak mi volt az eredménye? nincs tudomásunk.

1473 őszén Velenczébe az a tudósítás érkezett, hogy Mátyás a török császár és Uzon Hasszán persa király udvaránál követet tart.³⁾

1478 július elején a király *Dóczi Péter* vajdát, az alsódunai hajóhad parancsnokát, Konstantinápolyba küldötte, a szultánt biztosítandó, hogy őszinte szándékkal határozta el magát a békekötésre, és felkérendő, hogy a határszéli basákat a béke lelkiismeretes megtartására utasítsa.⁴⁾

Azonban Dóczi nem járt el küldetésében kielégítő eredménnyel. A szultántól levelet hozott magával, melyben a királyt felszólítja, hogy a béke föltételeiben megjelölt két

782, 788—790, 795—797, 800—803. — Az 1471 januárban II. Pál pápához Sándor apát nevében benyújtott supplicatio is kiemeli, hogy szüntelenül diplomatiái megbízatásokban kell eljárnia. (Supplicationes Pauli II. Vol. 886. fol. 55 t.)

¹⁾ Diplom. Eml. II. 81, 87.

²⁾ A pápa dátum nélküli levele: Monum. Vat. VI. 89. Cattario Antal előzményeiről csak azt tudjuk, hogy 1458-ban pápai fölhatalmazást kapott, hogy Bosnyákországban gyóntathasson. (Supplicationes, Vol. 744. f. 154.) Hunszki vajdának és pocsiteli várnagynak czímeztek Mátyás 1466 december 27-iki rendeletében. Raguzai Oklt. 627.

³⁾ A Velenczében működő milanói követ 1473 november 14-iki jelentése. Diplom. Eml. III. 246.

⁴⁾ Mátyásnak 1478 július 3-ikán a szultánhoz és a szendrői basához írott levelei. M. L. I. 381, 382.

határszéli erősséget másfél hónap alatt romboltassa le, azzal a fenyegetésképen hangzó nyilatkozattal, hogy ellenkező esetben a fegyverszünet megtartására magát kötelezettnek többé nem tekinti.

Mátyás erre azt válaszolta, hogy a szultán felhívásának nem képes eleget tenni, mert mikor a levelet kézhez vette, a másfél hónaptól már harmincznyolcz nap letelt volt, és a fennmaradt hét nap arra sem elegendő, hogy rendelete ama két erősség parancsnokához eljusson; de továbbá imént értesült, hogy török martalócok Horvátországba ütöttek, több helységet felgyújtottak, és foglyokkal meg zsákmánynyal megrakodva tértek vissza. Most tehát ama két erősség lebontására csak úgy határozza el magát, ha a szultán újból kinyilatkoztatja, hogy a békét meg akarja tartani, és a fegyverszünet alatt török alattvalóktól okozott károk megtérítéséről intézkedik.¹⁾

A válasz, a mely e levélre érkezett, megnyugtatta Mátyást, a ki kevéssel utóbb Dóczi Pétert másodízben küldötte Konstantinápolyba »a megkezdett békesség és kölcsönös barátság megszilárdítására« czélzó üzenetekkel.²⁾

Azonban újabb nehézségek a békekötés szentesítését megakadályozták. Mátyás a német választó fejedelmekhez intézett levelében írja, hogy a török császár Magyarországon szabad átvonulást kívánt hadainak biztosítani, s ő ezt a föltételt visszautasította.³⁾

Az 1479-ik év folyamán a háború Mátyás és a törökök között újból kitört.

A következő (1480) évben II. Mohammed szultán levelében azzal a kéréssel fordult Mátyáshoz, hogy a békealkudozások megszakadt fonalát ismét vegyék föl. A király ekkor követet küldött Daut boszniai basához, a kitől azt az üzenetet kapta, hogy a szultán rendeletéből a német császár területére betörést

¹⁾ A dátum nélküli levél M. L. I. 387.

²⁾ A dátum nélküli levél ugyanott, 419. — Kétségkívül Dóczi küldetésére vonatkozik az, a mit 1478 november 24-ikén ír Ulászló cseh királynak, hogy »dem Türkischen keyszer grösz merklich poten gesendet haben, durch dije wir frid und sten auff lange zeit gemacht haben.« Ugyanott 409.

³⁾ Mátyás dátum nélküli levele, ugyanott 472.

fog intézni, azonban a király területét kímélni fogja. Azonban ígéretét nem tartotta meg; hadai a király területére is betörték és nagy pusztítást vittek véghez. Mátyás ezt megtorlandó, egy hadosztály élén a rabló csapatok ellen indult; ezek azonban idején elmenekültek.

Ekkor Daut basa a történetekért mentegetőzve, az okozott károk megtérítését ígérve, a királyt fölkérte, hogy ismét küldjön hozzá követet, a kivel most már a békét véglegesen megköti.

Mátyás engedett; teljes hatalommal felruházott követet küldött hozzá. Ez hat hetet töltött Jajczában a nélkül, hogy Daut basa vele szóba állott volna. Mátyás ezen méltatlan eljárás fölött haragra lobbant, és a szultánhoz intézett levélben kinyilatkoztatta, hogy kénytelen lesz személyesen Daut ellen indulni, és a rajta elkövetett sértésért bosszút állani; mindazáltal ugyanakkor bejelentette neki készségét, hogy a szultántól küldendő megbízható követtel békealkudozásokba bocsátkozik.¹⁾ A szultán nem küldött követet, Mátyás tehát fenyegetését beváltotta. November közepén Bosnyákországba nyomult, és Daut basát véres ütközetben megverte.

II. Mohammed utóda, II. Bajazed, 1483 végén Budára küldött követei által békét vagy fegyverszünetet kért. Ezeket Mátyás, saját követe kíséretében azzal a nyilatkozattal bocsátotta el, hogy méltányos feltételek alatt fegyverszünetet kötni kész. Mire a szultán a saját követeit és a királyét visszaküldötte, a fegyverszünet föltételeire vonatkozó javaslatával, a melyet Mátyás elfogadott.²⁾

A királyi követ, a ki Daut basánál és Bajazed szultánál járt, a levelezésekben nincs megnevezve. Vele megismerttet Mátyás királynak 1486 október 27-ikén kelt adománylevele, melyben Lábatlani Gergelyről, a kalocsai érsekség javai administratoráról így szól: »Egész Magyarországon ismeretesek a követségek, melyekben a mi és országunk részéről, a világ sok fejedelménél, főképen pedig a török császárnál, nem egyszer élete veszélyeztetésével eljár, és mindig az óhajtott,

¹⁾ Mátyásnak a szultánhoz intézett dátum nélküli levele, II. 389.

²⁾ Ezeket Mátyás maga mondja el a német fejedelmekhez intézett dátum nélküli levelében. II. 273.

hasznos eredménnyel tért vissza; minélfogva őt egyéb híveink sorában méltán szeretetünkre és elismerésünkre érdemesnek ítéljük.« Jutalmul a Bars megyei Hruszó várát, a hozzátartozó uradalommal, adományozta neki.¹⁾

Előkelő családból származott, melynek tagjai közül I. Gergely Várnánál esett el; II. Gergely, a székelyek ispánja, 1460-ban szintén a törökök ellen vívott csatában vesztette el életét, Miklós pedig Mátyás uralkodása alatt csongrádi főispán volt.²⁾

A mi Lábatlani Gergelyünk Veszprém megye területén, a hasonnevű pusztán lakott, a hol domonkos-rendű kolostort szándékozott alapítani, s e végből a felhatalmazást Rómából kieszközölte.³⁾ Beckensloer János esztergomi érsek megszökése után (1477) Mátyás király az esztergomi vár parancsnokságát és az érseki javadalom kezelését, később pedig, az esztergomi érsekség betöltése után, Váradi Péter érsek fogsága idején, a kalocsai javadalom administratióját bízta rá.⁴⁾

Mátyás királynak 1487 folyamán a portára küldött követe, kit az emlékek nem neveznek meg, Szerbország területén megöletett. Mátyás elégtételt kért a török császártól, mire ez egy basát, kire a felelősséget hárította, lefejeztetett.⁵⁾ Az 1489-ik év elején pedig arról értesülvén, hogy török követ van útban hozzá, egyik udvari emberét küldötte elébe Belgrádba.⁶⁾ Egyiknek sem ismerjük nevét.

Ugyancsak 1489-ben Kishorváti János⁷⁾ kapitány járt Konstantinápolyban, honnan magával hozta alamizsnás szent

¹⁾ Az adománylevél eredetije az Országos Levéltárban, D. L. 19197.

²⁾ Nagy Iván VII. 5. — Zalavármegye Oklevéltára, II. 575.

³⁾ Az 1476 ápril 11-ikén elintézett kérvény: Supplicationes, Vol. 1130. fol. 89 t.)

⁴⁾ Mátyás király 1478 december 31-én Kassa városához intézett levelében őt »comes castri Strigoniensis« czímmel jelöli. Az esztergomi szentszékeknek 1478 december 22-ikén kelt ítéletében »administrator proventum archiepiscopatus Strigoniensis« címet visel. (Mindkét irat Kassa város levéltárában.)

⁵⁾ A ferrarai herczeg Mátyás udvaránál levő követének 1487 december 31-iki jelentése. Diplom. Emlékek, III. 376.

⁶⁾ A pápai legátus 1489 január 30-iki jelentése.

⁷⁾ Ezzel kétségtől azonos »Chervat Janus capitaneus castrorum finitimorum regiae maiestatis«, ki 1483 augusztus 22-ikén fordul elő. Raguzai Oklevéltár: 810.

János patriárka tetemét, a melyet a király november 11-ikén a budai várak kápolnájában ünnepélyesen helyeztetett el.¹⁾

*

Mátyás azon igyekezeteiben, hogy Dsem török herczegnek Magyarországra bocsátását kieszközölje, nem szorítkozott arra, hogy a pápát és a francia királyt kéréseivel ostromolja; a János-lovagrend nagymesteréhez is fordult, a kinek védnöksége alá helyezte volt magát a trónkövetelő. 1488 márczius 23-ikán titkárát Kétházi Pál esztergomi kanonokot és barsi főesperest²⁾ Rhodos szigetére küldötte, teljhatalommal ruházván föl a rábízott ügyekben való tárgyalásokra és megállapodásokra.³⁾

Junius hó 26-ikán kapta meg D'Aubusson nagymester válasziratát, melyben arra utalt, hogy a török herczeg személyéről való rendelkezés a pápát illeti meg.⁴⁾

A magyar követ visszatértében különféle viszontagságokon ment keresztül: Görögország partjai közelében a hajó, melyen utazott, genuai kalóztól megtámadtatott és kiraboltatott. Csak 1489 márczius táján érkezett Mátyáshoz, ki a milanói fejedelem közbenjárásával lépéseket tett, hogy az elrablott ingóságokat visszakapja.⁵⁾

Ugyanakkor, a mikor a barsi főesperes a János lovagrend nagymesteréhez ment, egy más követet még távolabb országba küldött Mátyás: Egyiptomba, Qait-bey szultánhoz,

¹⁾ Egykorú följegyzés a pozsonyi káptalan egyik ősnymtatványában. Tudományos Értekező, 1862. I. 48.

²⁾ Mátyás királynak 1488 márczius 23-ikán kelt megbízólevelében »Paulus de Kétház«, — ugyanazon napon a lovagrend nagymesteréhez írt levélben »venerabilis et egregius magister Paulus«, — a milanói fejedelem 1489 július 14-ikén kelt levelében »reverendo messer Paolo Chietas (?) archidiaconus Barchiense« nevezetik.

³⁾ Codice diplomatico del s. militare ordine Gerosolomitano, II. 442, 444.

⁴⁾ Thuasne, 198. — Codice, 448.

⁵⁾ Ez ügyben a milanói fejedelem 1489 július 14-ikén ír magyarországi követének. (Diplom. Eml. IV. 59.) — Az esztergomi káptalan tagjainak névsorában »Paulus de Kétház« néven mint nagyprépost 1492—1502 között fordul elő. (Memoria Consecrationis Basilicae Strigoniensis, 1856. 134.)

ki a török császárral háborút viselt, és hajlandó volt a keresztény hatalmasságokkal szövetségre lépni.

A követ, kinek nevét a róla szóló történeti emlékek nem tartották fön, szerencsésen eljutott Kairóba, átvette a szultán válaszát és értékes ajándékait, emellett uralkodója megbízásából a kairói bazárokbán nagy bevásárlásokat tett; mire hazafelé indulván, Alexandriában velencei gályára szállott. Azonban útközben meghalt. Öcscse, ki vele utazott, iratait és az értéktárgyakat átvette, de súlyos betegségbe esett, és Raguzában kiszállott, míg az iratokat és értéktárgyakat lepecsételt ládákbán a hajón hagyta, mely a velencei kikötő felé vitorlázott tovább.

Mátyás a történetekről azt a helytelen információt kapta, hogy a hajó parancsnoka az elhunyt követ kíséretének akaratára ellenére szállította volna hátrahagyott ingóságait Velenczébe. Mivel attól tartott, hogy a signoria a leveleket felbontja és tartalmukat a török császárral közli, a nemzetközi jog ellen elkövetett ezen merénylet miatt hevesen kifakadt a pápai legátus előtt.¹⁾ Az 1488-ik év utolsó napján Velenczébe követet küldött, kinek a signoria az irományokat rejtő jól elzárt szekrényt felbontatlanul, teljes épségben adta át.²⁾

XXI.

Befejezésül felsoroljuk Mátyás magyar származású diplomatái közül azokat, kiknek tevékenységét vagy már ismertettük jelentékenyebb állású társaik pályájával kapcsolatban, vagy pedig adatok hiánya miatt részletesen nem ismerjük.

Külön csoportosítjuk az egyháziakat és külön a világiakat.

1458-ban *Ágoston* győri püspök és *Bátyai Vincze* váci püspök, Mátyás megbízásából, Prágában Podjebrád Györgyöt Csehország királyává megkoronázták, s tőle nyilatkozatot vettek, a melyben a huszita eretnek tanokról lemondva, kijelenté, hogy a pápának meghódol.³⁾

¹⁾ A pápai legátus 1489 január 30-iki jelentése a velencei szent-Márk könyvtárban.

²⁾ A doge 1489 február 5-ikén kelt levele a velencei állami levéltárban.

³⁾ Mátyás levelei, I. 5.

1459-ben *Ferencz* korbáviai püspök a mantuai congressusra küldött követség tagja volt.¹⁾

1460-ban *Illés* nyitrai püspök Prágában, a cseh király közbenjárása mellett, császári követekkel tárgyalta.²⁾

1462 tavaszán *István* budai plébános, Schönberg György pozsonyi préposttal, Fridrik császárhoz küldetett.³⁾

1463 nyarán *Várad* *István* kalocsai érsek a Németujhelyre bocsátott országos küldöttség tagja volt.⁴⁾

1465-ben *András* zágrábi kanonok, Túróczy Benedek királyi főudvarmestert Milanóba kísérte, hol Mátyás részére egyik hercegnő kezét kellett volna megkérniök; de ez a házassági terv meghiúsult.⁵⁾

1470 őszén *Karai László* ó-budai prépost Rómában járt, hol a csehországi hadjárat céljaira II. Pál pápa erkölcsi és pénzbeli támogatását eszközölte ki. Ezen alkalommal ismerkedett meg Hess András nyomdászszal, kit Budára hívott meg, hol ez pártfogása mellett az első magyarországi nyomdát alapította és legjelentékenyebb termékét, a budai krónikát neki ajánlva bocsátotta közre.⁶⁾

¹⁾ Mátyás levelei. I. 9.

²⁾ U. o. 12.

³⁾ U. o. 21.

⁴⁾ Teleki, XI. 65.

⁵⁾ Hunyadi Mátyás élete, 62.

⁶⁾ Életrajzát az Akadémia történettudományi értekezései során (XVII. 7.) 1898-ban bocsátottam közre. Azóta Kassa városa és a Batthyány hercegek körmendi levéltárában rá vonatkozó több fontos okiratot találtam, melyeket e helyen röviden ismertetek:

1466 február 24-ikén Mátyás király Karai Lászlónak, a Mindenszentekről címzett veszprémi prépostnak, testvérének Lőrincznek, rokonainak, Osztopáni Imrének és Mártonnak; továbbá Debreczeni Mihály váci olvasókanonoknak és Zerdaheli János királyi kamarásnak adományozza a Kőrös-megyei Garidnicza mezővárost, a hozzá tartozó falvakkal és vámokkal. (Körmend, Acta antiqua. Arm. V. Lad. V. n. 72.)

1469 május 20-ikán a király Karai László budai prépostot és királyi titkárt Kassára küldi, Vámosi Pál hagyatékának átvétele végett. (Kassa.)

1469 október 3-ikán a király ugyanőt ismét Kassára küldi, a megbízólevélben közelebbről meg nem jelölt ügyben. (Kassa.)

1470 január 8-ikán az elhunyt Debreczeni Mihály váci prépost testvére a garidniczai adományból öt megillető részt 50 forintért átengedi Karai László prépostnak és Zerdaheli János örökösének. (Körmend, id. h. n. 74.)

1475—1478-ban Karai László a garidniczai adomány tárgyában pert folytat. (U. o. 76.)

1473-ban *Matutinai Gábor* kalocsai érsek, a lengyel és cseh királyokkal, Neisze és Troppau városokban folytatott békétárgyalásokban vett részt.

1474-ben *Thúz Osvát* zágrábi püspök és *Berendi Bak Gáspár* szepesi prépost, a lengyel király biztosaival Ófalun békét kötnek; az utóbbi 1476-ban a lengyel királyt Mátyás menyegzőjére meghívja;¹⁾ az előbbi 1489-ben Lengyelországba küldetett.²⁾

1482-ben *Váradi Pál* esztergomi prépost Rómában a király megbízásából lépéseket tett, hogy Váradi Péter kalocsai érsek a bibort elnyerje.³⁾

1489-ben *Nagylucsei (Dóczi) Fodor István* budai prépost Ferrarában és Milanóban járt mint királyi követ.⁴⁾

1459-ben *Frangepán István* horvátországi bán a mantuai küldöttség egyetlen világi tagja volt; 1463-ban Vetési veszprémi püspökkel Velenczében és Rómában járt.⁵⁾

1463-ban *Rozgonyi Osvát* Podjebrád György cseh királyhoz ment.⁶⁾

Ugyanazon évben *Pálóczi László, Ujlaki Miklós* és Zápolyai Imre a németujhelyi békekötés létrehozásában vettek részt.

1465-ben *Túróczi Benedek* királyi főlovászmester, házassági tárgyalások végett, a milanói udvarhoz küldetett.⁷⁾

Ugyanazon évben *Kendi Péter* királyi titkár, raguzai kereskedők érdekében, Velenczébe járt.⁸⁾

1476 június 15-ikén a király Karai László javára megújítván tíz év előtt tett adományát, ezt több Kőrös-megyei birtokkal gyarapítja, melyek Posegai Miklós szlavóniai al-bán hűtlensége következtében a koronára szállottak. Az adománylevélben kiemeli, hogy trónralépte óta Karai László a királyi kincstárnál (a tempore electionis nostre in gasa regali persistens) hűségesen szolgál. (U. o. 80.)

1479 szeptember 14-ikén Karai László az adományt nyert birtokokat Posegai Miklósnak 700 forintért visszabocsátja. (U. o. 80.)

¹⁾ Eschenloer, II. 340.

²⁾ Dipl. Eml. IV. 73.

³⁾ Mátyás levelei, II. 243, 361.

⁴⁾ Diplom. Eml. IV. 18, 42, 81. Mátyás levelei, II. 351.

⁵⁾ Olv. Hangácsi és Vetési életrajzeit.

⁶⁾ Mátyás levelei, I. 10.

⁷⁾ Hunyadi Mátyás élete, 62.

⁸⁾ Diplom. Eml. I. 99.

1472-ben *Pálóczi Imre*, Stein Györggyel, a brandenburgi és szász választó-fejedelmeket kereste föl, szövetség létrehozása végett.¹⁾

Ugyanazon évben *Nifor Imre*, Sánkfalvi Antal társaságában, a lengyel királylyal folytatott béketárgyalásokat.²⁾

1473-ban *Báthori István*, *Ország Mihály*, *Pongrácz János*, *Szentgyörgyi Farkas* gróf és *Zápolyai Imre* a neiszei és troppau, 1474-ben pedig az ófalusi béketárgyalásokban vettek részt.

1475-ben *Thüz János* horvátországi bán, Vetési püspökkel, IV. Sixtusnak a király hódolatát mutatta be.³⁾

Ugyanazon évben *Hatvani Gáspár* Moldvába kísérte Kálmáncsai Domokost.⁴⁾

1477-ben *Zápolyai Imre* a gmundeni tárgyalásokban vett részt.

Ugyanazon évben *Farkas László* deák Florenczben járt küldetésben.⁵⁾

1478-ban *Váradi Mihály* a szász hercegeknél volt mint királyi követ.⁶⁾

1488 végén a király Monyorókereki *Ellerbach Jánost* és *Geréb Pétert* szándékozott Rómába küldeni, az útiköltséget is utalványozta. De küldetésöket azután visszavonta.⁷⁾

¹⁾ M. L. I. 273—277.

²⁾ Olv. Sánkfalvi életrajzát.

³⁾ Olv. Vetési életrajzát.

⁴⁾ Olv. Kálmáncsai életrajzát.

⁵⁾ A florenzi signoria 1477 márczius 10-iki levele Mátyáshoz a florenzi állami levéltárban. — Ugyanőt 1476 és 1479-ben a király bevásárlások végett küldötte Olaszországba. M. L. I. 340, 436.

⁶⁾ 1478 okt. 2-ikán és 23-ikán kelt iratok szólnak küldetése felől. (Drezdai állami levéltár, Saganische Sachen: 611, 614.)

⁷⁾ Az 1488 deczember 6-ikán kelt utalvány az Országos Levéltárban.

